

✦ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ✦ ΓΡΑΜΜΑΤΑ ✦

✦ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ✦

ΔΙΕΥΘΥΝΤΑΙ: ΚΩΣΤΗΣ ΜΠΑΣΤΙΑΣ
ΒΑΣΙΛ. ΜΑΛΑΤΑΚΗΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Ε. Γ... :	ΛΑΧΑΝΙΑΣΜΕΝΗ ΦΕΥΓΑΓΑ
ALAIN FOURNIER :	Η ΑΓΑΠΗ ΤΟΥ ΦΙΛΟΥ ΜΟΥ
Π. ΠΑΪΔΟΥΣΗ :	ΜΕΡΙΚΑ ΑΠΛΑ ΠΡΑΜΑΤΑ
	ΤΟΥ ΔΕΝ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ
	ΞΕΧΝΑΜΕ :: :: ::
Α. ΠΡΩΤΟΠΑΤΣΗ :	ΤΑ ΜΩΣΑΪΚΑ ΤΟΥ ΔΑΦΝΙΟΥ
ΜΠΕΡΝΤΙΑΕΦ-ΠΑΠΑΔΑΚΗ :	ΣΚΕΨΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗ
	ΡΩΣΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ::
Α. ΜΠΑΛΑΜΠΑΝΩΦ :	ΕΝΑ ΓΡΑΜΜΑ :: ::
ΕΛΙΝ-ΠΕΛΙΝ :	Η ΒΟΥΛΓΑΡΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕ-
	ΧΝΙΑ :: :: ::
Ν. ΓΙΟΡΓΑ :	ΓΙΑ ΤΗ ΡΟΥΜΑΝΙΚΗ ΦΙ-
	ΛΟΛΟΓΙΑ :: :: ::
ΚΩΣΤΗΣ ΜΠΑΣΤΙΑΣ :	ΚΥΝΗΓΩΝΤΑΣ ΤΟ ΔΙΑΒΟΛΟ
ΚΙΑΡΕΛ ΚΙΑΠΕΚ :	ΠΕΡΑΣΕ Η ΕΠΟΧΗ ΤΟΥ
	ΘΕΑΤΡΟΥ :: :: ::
Ν. ΛΑΣΚΑΡΗ :	ΤΑ ΠΡΩΤΑ ΠΟΞΟΣΤΑ ΤΩΝ
	ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ :: :: ::
Α. ΠΡΙΟΝΙΣΤΗ :	ΤΟ ΘΑΜΑ :: :: ::
	ΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΠΡΑΓΜΑΤΑ-ΤΟ ΔΕ ΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ-
	ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΑ-ΞΕΝΗ ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΑ-ΞΕΝΕΣ ΕΠΙ-
	ΘΕΩΡΗΣΕΙΣ-ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΙΝΗΣΗ-ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

2

ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΑΙ } ΚΩΣΤΗΣ ΜΠΑΣΤΙΑΣ
                  } ΒΑΣΙΛ. ΜΑΛΑΤΑΚΗΣ
ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ, ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ,
ΕΠΙΣΤΗΜΗ, ΤΕΧΝΗ,
ΘΕΑΤΡΟ, ΚΡΙΤΙΚΗ.

ΣΥΝΔΡΟΜΗ ΕΤΗΣΙΑ ΔΡΑΧ. 120
                                  } ΣΕΛΙΝΙΑ 10
ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ } ΔΟΛΑΡΙΑ 2
                                  } ΦΡΑΓΚΑ 70
                                  } ΛΙΡΕΤΕΣ 50

ΓΡΑΦΕΙΑ ΟΔΟΣ ΧΑΡΙΣΣΗΣ 3

ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

REVUE BIMENSUELLE

DIRECTEURS } ΚΩΣΤΗΣ ΜΠΑΣΤΙΑΣ
                  } ΒΑΣΙΛ. ΜΑΛΑΤΑΚΗΣ
PHILOSOPHIE, LITTÉRATURE,
SCIENCES. BEAUX ARTS,
THÉÂTRE, CRITIQUE.

ΤΡΑΠΕΖΑ ΚΟΣΜΑΔΟΠΟΥΛΟΥ

ΑΝΩΝΥΜΟΣ ΕΤΑΙΡΙΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ

ΚΑΤΑΒΕΒΛΗΜ. ΔΡ. 22.500.000.—
ΑΠΟΘΕΜΑΤΙΚ. > 830228.10

ΕΔΡΑ ΕΝ ΒΟΛΩ
ΥΠΟΚΑΤΑΣΤΗΜΑ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

FILIALES

ΤΡΑΠΕΖΑ ΛΑΡΙΣΣΗΣ ΛΑΡΙΣΣΑ
ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΡΙΚΚΑΛΩΝ ΤΡΙΚΚΑΛΑ

ΑΝΤΑΠΟΚΡΙΤΑΙ

ΕΙΣ ΟΛΑΣ ΤΑΣ ΠΟΛΕΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΚΑΙ ΤΑΣ ΚΥΡΙΩΤΕΡΑΣ ΤΟΥ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ

Ταμειυτήριον μέχρι 100.000 δρ. πρὸς 7 0/0
Ἐκτελεῖ πάσης φύσεως τραπεζικ. ἐργασίας.
Ἀγοραπωλησίαι τίτλων.
Δάνεια ἐπὶ ἐνεχύρω κλπ.

ΜΕΓΑΛΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΑ

ΤΟ ΣΗΜΑΝΤΙΚΩΤΕΡΟΝ ΜΝΗΜΕΙΟΝ
ΤΗΣ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΚΑΤΟΝΤΑΕΤΙΑΣ

Ἀποτελεῖ τὴν πλουσιωτέραν ἐπιστημονικὴν βιβλιοθήκην, τὸ μεγαλύτερον ταμεῖον ἀνθρω-
πίνης σοφίας, τὸ ἀριώτερον ἑλληνικὸν σύγγραμμα, τὸ πληρέστερον χρηστικὸν λεξικὸν γλώσ-
σης, τὸ ἐκλεκτότερον εἰκονογραφημένον λεύκωμα.

ΓΙΝΟΝΤΑΙ ΔΕΚΤΑΙ ΕΓΓΡΑΦΑΙ ΣΥΝΔΡΟΜΗΤΩΝ
ΕΙΣ ΤΗΝ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑΝ Η

4 ΤΟΜΟΙ
ΟΙ Α, Β, Γ & Δ
ΚΑΙ 100 ΦΥΛΛΑΔΙΑ
ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ

ΔΡ. 1000
ΕΙΣ 10 ΜΗΝΙΑΙΑΣ
ΔΟΣΕΙΣ

ΔΡ. 500
ΕΙΣ 5 ΜΗΝΙΑΙΑΣ
ΔΟΣΕΙΣ

2 ΤΟΜΟΙ
ΟΙ Γ ΚΑΙ Δ
ΚΑΙ 40 ΦΥΛΛΑΔΙΑ
ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ

ΠΑΡΟΦΟΡΙΑΙ ΚΑΙ ΕΓΓΡΑΦΑΙ
ΕΚΔΟΤΙΚΟΝ ΤΜΗΜΑ ΤΗΣ Α.Ε.Β.Ε. Π. Γ. ΜΑΚΡΗΣ & ΣΙΑ
ΛΥΚΟΥΡΓΟΥ 18 ΑΘΗΝΑΙ

Ἀντιπρόσωποι εἰς ὅλα
τὰ ἐπαρχιακὰ κέντρα.

Ὁ δεύτερος τόμος ἐκ σελίδων 960 χροσόδετος θὰ παραδοθῆ μέσα Ἰουνίου

✦ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ✦ ΓΡΑΜΜΑΤΑ ✦

Ο ΠΡΟΦΗΤΗΣ ΖΑΧΑΡΙΑΣ

Μωσαϊκὸ τοῦ Δαφνίου

ΛΑΧΑΝΙΑΣΜΕΝΗ ΦΕΥΓΑΛΑ Ἡ Ο ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΑΡΧΟΝΤΟΧΩΡΙΑΤΙΣΜΟΣ

Ὁ κ. Βάρναλης σὲ μιὰ κριτική του πού δημοσίεψε στὸ περιοδικὸ «Ἡ Ἀναγέννηση» γιὰ τὸν κ. Δελμούζο καὶ τὸ τελευταῖο του βιβλίον «Δημοτικισμὸς καὶ παιδεία» ἀρχίζει ἔτσι: «Μὲ τρεῖς τρόπους μποροῦν νὰ λυθοῦν τὰ προβλήματα πού κάθε τόσο γεννᾷ ἡ ζωὴ μετὰ τὴν ἐπιστήμη, μετὰ τὴ βία, μετὰ τὴ μαγεία». Ἄν καὶ δὲν τὸ λέει καθαρά ὁ κ. Βάρναλης, ἀφήνει ὅμως τὸν ἀναγνώστη νὰ τὸ καταλάβει πῶς αὐτὸς μεταχειρίζεται τὸν πρῶτον τρόπο. Μὰ ἐμεῖς συμφωνοῦμε σὲ ὅσα γράφει, ὅτι δηλαδὴ «στὴν Ἑλλάδα ἡ ἑπιστήμη ἢ δὲν ὑπάρχει καθόλου ἢ ὅταν ὑπάρχει περισσότερο θολώνει καὶ μπερδεύει, παρὰ φωτίζει καὶ ταχτοποιεῖ τὰ προβλήματα». Μένει λοιπὸν γιὰ τὸν κ. Βάρναλη ἢ ὁ δεύτερος ἢ ὁ τρίτος τρόπος. Ἀλλὰ ἐπειδὴ ὁ λόγος εἶναι γιὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ τὰ νεοελληνικά προβλήματα, οἱ δύο αὐτοὶ τρόποι περιέχονται σ' ἓνα ἄλλον πῶς χαρακτηριστικὸν τὸν ἀρχοντοχωριατισμό. Κι ἀλήθεια οἱ νεοελληνες—μιὰ καὶ συμφωνοῦμε πῶς δὲν ἔχουμε ἐπιστήμη—μὲ τὸν μόνον τρόπον μποροῦν ν' ἀντικρίσιν τὰ προβλήματά τους: ἢ μετὰ τὸ κοινὸ μυαλὸ ἢ μετὰ τὸν ἀρχοντοχωριατισμό. Τὸ κοινὸ ὅμως μυαλὸ ἢ τὸ περιφρονοῦμε ἢ τὸ ἔχουμε νικήσει μετὰ τὴ μεγαλοφύα. Καὶ εἶναι πᾶν κοινὸ μυστικὸ μεταξὺ μας πῶς οἱ περισσότεροί διανοοῦμενοι τοῦ τόπου μας ὑποφέρουν ἀπὸ πληθωρικὴ μεγαλοφύα. Ἔτσι τοὺς παρατήσῃ τὸ κοινὸ μυαλὸ καὶ δημιούργησαν μιὰ ξεχωριστὴ ντόπια μέθοδον μαζὶ καὶ τύπον ξεχωριστό: τὴ μέθοδον τοῦ ἀρχοντοχωριατισμοῦ, τὸν τύπον τοῦ ἀρχοντοχωριατῆ.

ΑΡΧΟΝΤΟΧΩΡΙΑΤΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΔΟΣ

Τὰ κύρια γνωρίσματα τοῦ ἀρχοντοχωριατισμοῦ μποροῦμε νὰ τὰ βροῦμε σὲ πολλὰ πρόσωπα καὶ ἔργα, ἄλλου σκόρπια καὶ ἄλλου κοπαδιαστὰ συμμαζεμένα, πρόσωπα καὶ ἔργα εἴτε καθαρευουσιάνικα εἴτε δημοτικά. Τὰ τελευταῖα μάλιστα μετὰ κάθε νέα σοδεῖα πληθαίνουν ὀλοένα καὶ περισσότερον, ἔτσι πού εἶναι φόβος στὸ τέλος καὶ ὁ δημοτικισμὸς παρ' ὅλη τὴ γλωσσικὴν τὴν ἀλήθειαν νὰ φουσκώσει σὲ πελώρια σαπουνόφουσκον ἀντάξια μετὰ τὸν καθαρευουσιανισμὸν. Γιὰ νὰ μὴν πελαγῶσομε ὅμως στὸ πλοῦσιον ὕλικόν, θὰ πάρουμε τὴν τελευταῖαν κριτικὴν τοῦ κ. Βάρναλη καὶ αὐτὴ θὰ μᾶς δώσει τὰ κύρια γνωρίσματα πού γυρεύομε. Ὁ κ. Βάρναλης λοιπὸν γράφει στὴν κριτικὴν του: «Ὁ δημοτικισμὸς σήμερον κατὰνθησεν ἓνα κίνημα συντηρητισμοῦ καὶ ἀρνήσεως... Ὁ κ. Δελμούζος βγαίνει καὶ χτυπᾷ κάθε ἀριστερὴν, λέγει προοδευτικὴν ἰδεολογίαν. Θὰ τὸν πολεμήσωμε λοιπὸν ὄχι μόνον σὰ δημοτικιστὴν στάσιμον καὶ ἀρνητικὸν μὰ καὶ σὰν ἓνα ἀντιπρόσωπον τῆς νεοελληνικῆς ἀκαδημαϊκῆς ψευτιάς... Ὅποιος μετὰ τὰ 40 [χρόνια του] δὲν ἀμφιβάλλει γιὰ τὸν ἑαυτὸν του, εἶναι ἄνθρωπος σταματημένος. Ἡ ἀμφι-

βολία εἶναι σημάδι υγείας. [Τέτοιοι ἄνθρωποι] μισοῦνε κάθε νέαν ἰδέαν, κάθε κίνησιν προοδευτικὴν, κάθε ξέσπασμα λευτεριάς. Γιὰ τὰ ὅλα αὐτὰ; ὁ κ. Δελμούζος στὸ βιβλίον του «Δημοτικισμὸς καὶ παιδεία» δὲ μεταχειρίζεται τὴ μαρξιστικὴν μέθοδον καὶ ἐπικρίνει τὸν κομμουνισμὸν. Μαρξιστικὴ ὅμως μέθοδος καὶ κομμουνισμὸς εἶναι σήμερον τὰ τελευταῖα δείγματα πού ἔφερε στὴν Ἑλλάδα τὸ προχρῆστον εὐρωπαϊκὸν ταχυδρομεῖον. Εἶναι λοιπὸν τὰ πῶς νέα, ἄρα τὰ πῶς προοδευτικά. Ὅποιος δὲν τ' ἀκολουθεῖ εἶναι στάσιμος, συντηρητικὸς καὶ ψεύτης.

Εἶνε ὁ ἴδιος τρόπος, τὸ ἴδιον μέτρο πού μεταχειρίζονται καὶ τὰ κοριτσέλια. Πρόπερσον μακριὰς φοῦστες, κοτσίδες καὶ τὰ χέρια γυμνά, πέρσον κοντὰς φοῦστες, τὰ χέρια σκεπασμένα καὶ τὰ μαλλιά κομμένα, φέτος φοῦστες ἀπάνω ἀπὸ τὸ γόνον, τεχνητὰ λουλούδια καὶ πρόσωπον σοβατισμένο, καὶ ὅλες τὰ μάτια τέσσερα τι θὰ φέροι τὸ τελευταῖον φιγουρίνι. Ὅποια δὲν τ' ἀκολουθεῖ εἶναι στάσιμη. Ἡ ἴδια δηλαδὴ ἐννοία τῆς προόδου καὶ στὴν μιὰ καὶ στὴν ἄλλη περιπτώσει. Πρόοδος θὰ εἴπῃ τὸ τελευταῖον φιγουρίνι, βιβλίον καὶ ἰδέαν πού μᾶς στέλνει ἡ δύση.

***

Τέτοια ἀντίληψιν τῆς προόδου, ὅταν εἶναι γιὰ φοῦστα καὶ μαλλιά, δὲν ἔχει καὶ τόσο μεγάλη σημασία, γιὰτὶ κάτω ἀπὸ τὴν φοῦσταν, μακριὰ ἢ κοντὴ, ὅσο καὶ ἂν ἐπηρεάζεται ὁ ἄνθρωπος, ἐπὶ τέλους κάτι μένει, κάτι σώζεται, εἶναι ὁ ἴδιος. Ὅταν ὅμως τὴν ἀντίληψιν αὐτὴν τὴ μεταφέρουμε στὴν ψυχικὴν μας ζωὴν, τότε; Τότε καμαρῶσεν τὸν ἰδανικὸν τύπον τῆς προόδου: Στὴν ἐποχὴν πού ἡ Γερμανία ἐδῶ καὶ εἰκοσι πέντε χρόνια μᾶς ἔστειλε τὰ βιβλία τοῦ Νίτσε, εἶναι νιτσιεῖστος; σὲ λίγο μετὰ τὸν Ἴψεν γίνεται ἱπενικός. Σὲ 3-4 χρόνια φουντῶνει σὲ σοσιαλιστὴν; στὰ 1912 ἀλλάζει σὲ ἐθνικιστὴν; στὰ 1915 ἡ ψυχὴ του ἀνθίξει σὲ θρησκόληπτον βασιλισμὸν; στὰ 1918 προβάλλει κομμουνιστὴς κτλ. κτλ.

Τὸ κοινὸν μυαλὸ δὲ χροιάζεται τὰ γυαλιὰ καμιά; ἐπιστήμης γιὰ νὰ γνωρίσει μέσα σὲ τέτοιον τύπον ἓναν σαλτιμπάγκον πού ἀδιάκοπα πηδάει ἓνα ταχυδαχτυλογόν πού οἱ ἰδέες του ἔγειναι φορέματα καὶ τ' ἀλλάζει ἔτσι πού ἀπὸ μέρα σὲ μέρα σοῦ παρουσιάζεται ἀλλιώτικος καὶ πάντα ὀλοκαίνουργος. Τὸ μυαλὸ συγκεντρώθηκε στὰ πόδια καὶ ἡ ψυχὴ διαλύθηκε σὲ λαχανιασμένον κυνηγητό. Ἔτσι ψυχικὴ συνέχεια καὶ συνέπειαν τινάζονται στὸν ἀέρα, ἡ ἐξέλιξιν καὶ ἡ ἀνανέωσις ἀπὸ μέσα καὶ μεταφέρονται ἔξω, στὸ διάστημα, ἐξέλιξιν θὰ εἴπῃ πηδήματα σαλτιπάγκου, ἀνανέωσις ταχυδαχτυλογονικὸν ἀλλαγμὰ ρούχων καὶ ἀναθεώρησις τοῦ ἑαυτοῦ σου ἀδιάκοπον κοίταγμα ὄχι πρὸς τὰ μέσα, ἀλλὰ ἔξω, στὸ εὐρωπαϊκὸν ταχυδρομεῖον. Ἔτσι τὰ καταφέρνεις ποτὲ νὰ μὴν εἶσαι ὁ ἴδιος, νὰ εἶσαι πάντα ὁ ἄλλος

ΙΝΑΙ πολὺ φυσικὴ ἡ ἀπορία πού διατυπώνουν μερικοὶ ἀναγνώστες μας γιὰ τὴν πολεμικὴν πού ἀσκήσαμε ἀπὸ τὸ πρῶτον μας φύλλον ἐναντίον ὀρισμένων διανοομένων.

Μερικοὶ μάλιστα περισσότερον βιαστικοὶ μᾶς ἔγραψαν πῶς μᾶς κατέχει ἀντικομμουνιστικὸς ὄστρος. Ὅλοι αὐτοὶ λαθεύονται καὶ τὸ ζήτημα τὸ βλέπουν ὀλόκληρα ἐξωτερικά.

Ὁ ἔλεγχος πού ἀσκήσαν καὶ πού θ' ἀσκήσουν τὰ Ἑλληνικὰ Γράμματα εἶναι στὸ βάθος του ἔλεγχος ἠθικὸς καὶ ἔχει σκοπὸν νὰ ξεκαθαρίσῃ τὸν ὀρίζοντα τὸ διανοητικὸν τῆς πατρίδας μας ἀπὸ μερικοὺς τύπους πού ὀλοιδήποτε καὶ ἂν ἀνήκουν, εἴτε στὸν δημοτικισμὸν, εἴτε στὸν καθαρευουσιανισμὸν, εἴτε στὸν κομμουνισμὸν ἢ ὅπου δὴποτε ἄλλου, δείχνουν μιὰ χαρακτηριστικὴ ἀνυποληψία στὰ θέματα μετὰ τὰ ὁποῖα καταπιάνονται καὶ προσφέρουν στὸ κοινὸν τροφὴν νοθεμένην, κακὴν, πού σκοτίζει τὸν ὀρίζοντα ἀντὶ νὰ τὸν ξεκαθαρίσῃ. Καὶ ἡ προχειρολογία καὶ ἐπιπολαιότητα αὐτὴ ἔχει φντρωθεῖ παντοῦ καὶ γιὰ τὸ λόγον αὐτὸ πρέπει πρὸς ὅλα τὰ σημεῖα μετὰ τὴν ἴδιαν δριμύτητα καὶ σκληρότητα ν' ἀσκηθεῖ ὁ ἔλεγχος. Τὸ ζήτημα λοιπὸν εἶναι ἠθικὸν καὶ γιὰ τὸ δὲν ἐπιδέχεται συμβιβαστικὸν ἀντικρῶσμα. Ἡ Ἑλλάδα ἔχει ἀνάγκην ἀπὸ ἀληθινῶν ἐργάτων τῆς σκέψεως, ἀπὸ ἀνθρώπων πού ζοῦν τὰ Ἑλληνικὰ προβλήματα καὶ ὄχι ἀπὸ διανοητικὸν ἀρριβίστες οὔτε ἀπὸ ἀνθρώπων πού ἔχουν προβλήματα ἀπὸ μάθησιν, ἀπὸ τὸ διάβασμα δηλαδὴ ξένων βιβλίων. Ζητοῦμε γνήσιες ἀνυσ-

χίες καὶ ὄχι ψεύτικες καὶ ἐξωτερικὰς. Μ' ἄλλα λόγια ζητοῦμε ἀληθινὸν ἀνθρώπον, σωστὰ μυαλά, πού νὰ μπορέσουν νὰ ὀφελήσουν τὸν τόπον.

Ὅταν ὅμως ἀντὶ τέτοιων ἀνθρώπων ἀντικρίζομε τὸ διανοητικὸν ἀρριβισμόν, τὴν προχειρολογίαν, τὸ κακὸν μεταχείρισμα κειμένων, τὴν ἀνεπικρίνειαν, καὶ ὅταν ὅλα αὐτὰ βρίσκουνε μιμητὰς στὶς τάξεις τῶν νέων, αὐτὸς ὁ πόλεμος ἐπιβάλλεται νᾶνε ἀμείλικτος, τὸ ξεκαθάρισμα πρέπει νᾶνε τελειωτικόν, τὸ ξεσκέπασμα πρέπει νὰ γίνῃ μισοστὰ σὲ εὐρὸν κοινὸν καὶ ἡ γυμνότης νὰ φανεῖ.

Μποροῦμε δίκως κανένα δισταγμὸν νὰ ποῦμε πῶς τὰ νοσηρὰ αὐτὰ κρούσματα ἔχουν τόσο πολὺν πληθύνει ἐδῶ καὶ λίγα χρόνια στὸν τόπον μας, ὥστε ἔχει σχηματισθεῖ ἓνα σωστὸν κύμα διανοητικῆς χυδαιότητος, ἓνα κύμα πού ὀλοένα καὶ περιζώνει τὴν ἑλληνικὴν νεότηταν. Καὶ τὸ κύμα αὐτὸ ὅσο δὲν παρουσιάζονταν ἡ ἀντίδρασις γιγάντων καὶ θὰ ἔπνιγε ὀλοκληρωτικὰ αὐτὸν τὸν τόπον.

Γιὰ τὰ Ἑλληνικὰ Γράμματα πού θέλουν ν' ἀγωνιστοῦν ἐναντίον αὐτῶν τῶν κύμων εἶναι παρήγορον σημάδι ἢ ὑποδοχὴ πού τοὺς ἔκαμε τὸ μεγάλο κοινόν, τὸ πλῆθος τῶν δασκάλων καὶ τῶν διανοομένων πού κάθε μέρα γράφονταν συνδρομητὰς καὶ ἀκόμα τὰ παρήγορα γράμματα πού ἔρχονται ἀπὸ ὅλες τὶς γωνιὰς τῆς χώρας καὶ ἀπὸ κάθε τάξεως καὶ κατηγορίας ἀνθρώπων μέσα στὰ ὁποῖα πλημυρίζει ὁ ἐθνουσιασμός καὶ ἡ διάθεσις νὰ χτυπηθοῦν οἱ ἐκδηλώσεις πού ἀναφέραμε πᾶρα πάνω γιὰ νὰ κατορθώσῃ κάποια μέρα ν' ἀνασάνει πραγματικὰ ὁ τόπος μας.

ΚΡΙΤΩΝ

και ποτε ο εαυτος σου. Προοδος θα ειπει οχι να εισαι, αλλα να φαινειςαι. *Μια λαχανιασμενη φευγαλα.* Φευγαλα μακρια απο τον εαυτο σου. Αυτο είναι το πρωτο, το βασικο γνωρισμα του αρχοντοχωριατισμου.

***

"Αν με διάβαζε κανένας ξένος λόγιος, θα νόμιζε πως παίζω ή πως μιλώ για παιδιά 15 ως 18 χρονών. Κάθε άλλο. Ο κ. Βάρναλης πέρασε πια τα 40 και τ'οπε σοβαρά πως πρέπει να τρέχεις σ' όλη σου τη ζωή, αλλιώς χάθηκες, είσαι σταματημένος, συντηρητικός. Απόδειξη ο κ. Δελμούζος. Δυστυχώς έμεις οι λόγιοι στην Ελλάδα δεν παίζουμε. Και όμως είμαστε «αει παίδες». Γι' αυτό και ο ιδανικός τύπος που ζωγράφισα παραπάνω δεν έμεινε τύπος άφταστος σε μās. Είναι αρκετοί που τον πλησίασαν—άλλος πιο λίγο άλλος περισσότερο,—κι ένας δυο τόν πέρασαν κιόλας. Τέτοιο όμως τρέξιμο δίνει φυσικό καρπό την καρικατούρα της νέας ιδέας που αγχαλιάζεις. Η νέα ιδέα δε βγαίνει από μέσα σου, δε βρίσκει τίποτα μέσα σου, δεν μπορείς να τη δουλέψεις, αρπάξεις μονάχα ο τι φαντάζει, το ύψωνης στον κύβο κι' έτσι ο υπεράνθρωπος του Νίτσε π.χ. γίνεται καρικατούρα ανώριστη: γδύνεται κάθε ανθρωπισμό, κάθε ντροπή, γράφεις διηγήματα που στάζουν αίμα, δέρνεις τη γυναίκα σου, βρίζεις σα χασισοπότης, πετάς «πέραν του καλού και του κακού». Ο σοσιαλισμός γεννοβολάει το γκρέμισμα των πατριδων, ο κομμουνισμός «το φως που καίει» και ο μαρξισμός όλη τη νεώτερη κριτική και φιλολογική σοδειά.

***

"Α τι αδιάφορο που μās κατάνησε πια αυτό το χτέσι!" Μ' αυτή τη φράση τελειώνει η κ. Λιλία Βολίδη μια κριτική της στο περιοδικό «Ηλύσια», τ. 2, για τα ποιήματα του κ. Δελή. Κλασικότερη διατύπωση της λαχανιασμένης φευγαλας δεν μπορούσε να γίνει. Το χτέσι, μια από τις σπουδαιότερες πηγές του σήμερα και του αύριο, για το νεοέλληνα προοδευτικό σβήνει χωρίς χνάρι κανένα—δεν υπάρχει, δεν υπήρξε ποτέ. Δεν είπαμε πως πρόοδος θα ειπεί πηδήματα σαλιπαγκού;

ΕΝΑΣ ΣΤΑΜΑΤΗΜΕΝΟΣ

Είπα πως αρχοντοχωριατισμός δεν είνε μονάχα περιεχόμενο ζωής, αλλά και μέθοδος. Το σπουδαιότερό της μέτρο ή πρόοδος, ή ανανέωση, ή εξέλιξη με το νόημα που είδαμε. Σύμφωνα μ' αυτό μετρούν και κρίνουν όλα και όλους. Τυχαίνει ένας άνθρωπος να μην ξεχνά το χτέσι και το προχτέσι, να χει συνέχεια, να χει κάποια ιστορία ψυχής, να χει ντροπή, να ζει στις ιδέες; του—μικρές ή μεγάλες αδιάφορο—, να δουλεύονται μέσα του οι δικές του ιδέες, να βαθαίνουν ένας άνθρωπος αληθινός, φυσιολογικός που δεν περπατάει με ξένα ξυλοπόδαρα; Είναι σταματημένος, συντηρητικός ψεύτης. Και γι' αυτό μείνουμε στην κριτική του κ. Βάρναλη και το θέμα της: Πώς πρωταρχίζει τη δράση του στην Ελλάδα ο κ. Δελμούζος; Μακριά από την Αθήνα, και κάθε επίσημη θέση που μπορούσε να πάρει, πάει σε μια επαρχιακή πόλη και κοιτάζει να οργανώσει ένα ιδιωτικό σχολείο. Τον πρώτο χρόνο ο πόθος να βοηθήσει όσο γίνεται περισσότερο τον σπρώχνει ν' απλώσει τη δράση του κι έξω από το σχολείο. Έτσι κάνει μαθήματα και στο εργατικό κέντρο Βόλου—το πρώτο του ήταν για τον εθνικό ύμνο—και κοιτάζει να βοηθήσει

τους εργατές στην οργάνωση και τη μόρφωσή τους. Μά ή δουλειά του σχολείου είναι τέτοια που τον αναγκάζει ολοένα και περισσότερο να συγκεντρώνεται σ' αυτή, και τα δυο τελευταία χρόνια όλη του τη δύναμη την αφιερώνει στα παιδιά, στη μόρφωσή τους και στα εκπαιδευτικά προβλήματα που του ανοίγει ή σχολική πράξη. Το έργο του όμως το κόβουν στη μέση. Στα δέκα χρόνια που περνούν δίνει ο τι μπορεί πάλι για την παιδεία, είτε σαν ιδιώτης με εκπαιδ. μελέτες, μαθήματα και διημιές, είτε και μέσα στο κράτος με βιβλία σαν το άλφαβητάρι με τον ήλιο. Θέλοντας να δώσει βαθύτερο περιεχόμενο στη νέα εκπαιδ. κίνηση, σπρώχνει έτσι τα πράγματα που γίνεται το δεύτερο σχολείο στο Μαράσλειο. Δουλεύει εκεί τρία χρόνια, ώσπου του το κλείνουν. Και στην τελευταία γενική συνέλευση του Όμιλου, στις πολιτικές και κοινωνιολογικές συζητήσεις, όπου είχε ξεχαστεί το παιδί και τα πράγματα, τον ακούσαμε να λέει πως θα γίνει και τρίτο σχολείο, και στα τεράστια αναμορφωτικά όνειρα ν' αποκρίνεται πως χρειάζεται θετική δουλειά και πως *αναγέννηση δε γίνεται με μια κουταλιά νερό.* Έτσι τα πράγματα παρουσιάζουν εμπρός μας έναν άνθρωπο με ώριμο ιδανικό και με ώρισμένη κατεύθυνση, άνθρωπο με αυτοεπίγνωση, που αγωνίζεται να θεμελιώσει ένα έργο, που όσο μικρό και αν είνε, θά-νε ο τι θετικό μπορεί να κάμει ο ίδιος.

Και μέσα από τη δράση του αυτή ξεχωρίζει στον ψυχικό του κόσμο μια εξέλιξη φυσιολογική: ο αρχικός σπόρος δε μαραίνειται και δε μένει άγονος, μά ριζώνει πιο βαθιά, βλασταίνει και ώριμιάζει. Έναν ψυχικό κόσμο όπου προβλήματα και ιδέες, από το αρχικό εμπειρικό και συναισθηματικό θάλαγα αντίκρουμά τους, ολοένα ξεδιλώνονται καθαρότερα και προσπαθούν να βρουν τη σωστή τους διατύπωση και έρμηνεία. Παίρνοντας τις πρώτες του μελέτες για το σχολείο του Βόλου και το τελευταίο του βιβλίο «Δημοτικισμός και παιδεία», βλέπουμε σα σε καθρέφτη την εξέλιξη αυτή. Και στα πρώτα και στο τελευταίο είναι ο ίδιος άνθρωπος. Ο δάσκαλος με την αγάπη στο παιδί, με την ανήσυχη φροντίδα γι' αυτό, ο δάσκαλος που αντίκρizei τα πράγματα, κοιτάζει να τα νιώσει όσο γίνεται καλύτερα, δοκιμάζει και ξαναδοκιμάζει για να πετύχει στην πράξη την πιο σωστή απόκριση. Τα προβλήματα π. χ. της ελευθερίας και του χρέους, της σχολικής ζωής, της ατομικής μαζί και της ομαδικής εργασίας των παιδιών κ.λ., τον βασανίζουν και στο Βόλο και στο Μαράσλειο και γυρεύει μια λύση σύμφωνη με την ψυχολογία των δικών μας παιδιών. Άλλη συχνά ή απάντηση στο πρώτο, άλλη στο δεύτερο, μά ο σπόρος πάντα στο βολιώτικο σχολείο.

Και όπως στη μέθοδο και τη σχολική ζωή έτσι και σε άλλα προβλήματα έχουμε την ίδια εξέλιξη. Στη νεοελληνική π. χ. πραγματικότητα και το νεοελληνικό πολιτισμό στηρίζεται το σχολικό πρόγραμμα και του Βόλου και του Μαράσλειου. Μά πόση διαφορά και εξέλιξη από τον ένα σταθμό ως τον άλλον! Την εθνική, την ήθικη καθώς και τη θρησκευτική μόρφωση την ξεχωρίζουμε και στο ένα και στο άλλο. Δεν ήταν από το Βόλο ο κ. Δελμ. «ο φανταστικός επαναστάτης του κ. Κοδράτου και της «Νέας Αγωγής», δε χτύπησε τη θρησκεία ή την εθνική μόρφωση ή την ήθικη, αλλά τη θρησκευοκαπηλεία και την πατριδοκαπηλεία και την ήθικοφλυαρία, τα άδεια και φουσκωμένα λόγια,

και κοιτάζε να δώσει στα παιδιά πραγματική θρησκευτική συγκίνηση, ήθικη και εθνική μόρφωση θετική. Πόσο βαθύτερη όμως γίνεται με τον καιρό ή προσπάθεια αυτή το βλέπουμε στην εργασία του στο κράτος και προ πάντων στο Μαράσλειο και το «Δημοτικισμός και παιδεία». Πόσο πιο βαθιά και πιο γόνιμα ή ιδέα π. χ. του εθνισμού θεμελιώνεται στο είναι μας, στη ζωή μας και πόσο φυσικά και άβιαστα ή εθνική συνεχίζοντας την ατομική μόρφωση απλώνεται στον καθολικό άνθρωπισμό!

Τέτοια εξέλιξη μπορεί να πηγάσει μονάχα από άνθρωπο που παίρνει τη ζωή και το έργο του σοβαρά, που δε γελάει ούτε τον εαυτό του ούτε τους άλλους, μπορεί να πηγάσει από αγάπη, από ψυχική ανήσυχία και αμφιβολία αληθινή. Γιατί ή αμφιβολία δεν είνε, όπως την παρουσιάζει ο κ. Βάρναλης, κάτι έξω από τον εαυτό μας, στο διάστημα και στα φιγουρίνια που μās στέλνουν. Έτσι μόνο έχουμε αλήθεια, αλλιώς ψευτίζουμε και τον εαυτό μας και τη ζωή.

ΕΝΑΣ ΠΡΟΟΔΕΥΤΙΚΟΣ

Να τώρα κι' ένα δείγμα από την ανάπτυξη. Ένας ώριμος άνθρωπος στα 1923 π.χ. γράφει: «Η ιστορική έννοτητα του έθνους είναι το δεύτερο μεγάλο αγαθό που κινδυνεύει από την επικράτηση της δημοτικής. Και αν υπήρχε τέτοιος κίνδυνος, θάπρεπε έμεις οι δημοτικιστές να παραιτηθούμε από την αξίωση να γίνη όργανο του γραφτού λόγου ή δημοτική, αφού αγαπούμε το έθνος μας και για το καλό του αγωνιζόμαστε... Όπως όταν έχω μέσα στα κατάβραθα της ψυχής μου την ακλόνητη πίστη πως είμαι έλληνας και θέλω να ενώσω την τύχη μου μαζί με τους Έλληνες αδελφούς μου, αποτελώ μέτρος αναπόσπαστο του έθνους του ελληνικού του σημερινού... Έτσι και όταν έχω μέσα μου την πίστη πως είμαι απόγονος των αρχαίων ελλήνων, όταν έχω δηλ. τη συνείδηση της ιστορικής συνέχειας, είμαι αληθινά απόγονός τους... Ότι το αρχαίο παρελθόν είναι ή πλουσιώτατη από τις ιστορικές πηγές της ζωής μας και ότι ή ορθόδοξη πίστη μπορεί να είναι για το έθνος μεγάλο αγαθό, είναι δόγμα κοινό και σε μās και στους καθαρευουσιάνους...»

Ο δημοτικισμός είναι σάλπισμα γενικής αναγέννησης ή γλώσσα είναι σύμβολο μόνο. Όλη ή ζωή ή νεοελληνική, τραγούδια, χοροί, μουσική, αρχιτεκτονική, πλαστικά, βιοτεχνικά μοτίβα, κάθε τι νεότερο, κάθε τι δικό μας αναγνωρίζεται, εκτιμείται, υψώνεται... και γίνεται το πρώτο ύλικό για τη δημιουργία του νέου πολιτισμού μας... Τη σημερινή εθνική ψυχή, την αναγνώριση της σε όλα της τα φανερώματα και την εξύψωση της έχει θεμέλιό του και σκοπό του ο δημοτικισμός. Και εθνική ελληνική φιλολογική επιστήμη μόνο από το δημοτικισμό θα βγη... Και μόνο τώρα αρχίζουν με κάποιες προσπάθειες τα πρώτα βήματα προς τη γνήσια πρωτότυπη νεοελληνική αρχιτεκτονική. Το ίδιο θα είχαμε να πούμε για τη μουσική, το ίδιο για την οικιακή διακοσμητική και βιοτεχνία, που σ' όλα αυτά βλέπουμε τα τελευταία χρόνια ένα σωτήριο ξύπνημα, μιά αναζήτηση του σύγχρονου ελληνικού μοτίβου, ως τώρα τόσο περιφρονημένο από την αρχοντοχωριατική καθαρευουσιάνικη ψυχολογία της μορφωμένης δήθεν «αιωτέρας κοινωνικής τάξεως» και όμως τόσο πολύτιμο, τόσο ανεκτίμητο για τον

πολιτισμό μας... Ο δημοτικισμός δεν περιφρονεί τη θρησκεία ούτε την εκκλησία, ούτε την εκκλησιαστική παράδοση ούτε τη γλώσσα της εκκλησιαστικής. Απεναντίας αναγνωρίζοντας πόσο στενά ενώθηκεν ή εξέλιξη και ανάπτυξη της χριστιανικής θρησκείας με την έλλην. φυλή, πόσο πνευματικές αξίες δημιούργησεν ο χριστιανισμός... θεωρεί και τη λογοτεχνία και την ύμνοδια της εκκλησιαστικής πολυτίμητα πνευματικά αγαθά της φυλής, αξία σεβασμού και μελέτης... Το χάσμα μεταξύ εκκλησιαστικής και έθνους που φροβούνται οι ύπαδοι της καθαρευουσας πως θα φέρη ή επικράτηση της ζωντανής γλώσσας... ούτε σε μās θα γεννηθή... Η εκκλησία θάχε το ύπερτατο καθήκον να δώση τη σωτήρια λύση εισάγοντας στην τελετουργία τη ζωντανή γλώσσα στα σημεία εκείνα, που φέρουν την πνευματική επικοινωνία λουού και εκκλησιαστικής... και σε κάποιες προσευχές. Έτσι... θα γινόταν για το λαό αληθινή ψυχοσωτήρα (*).

***

Την εποχή που δημοσιεύονται τα παραπάνω έχουν χτιστεί πλήθος σπίτια στην Αθήνα με μπετόν άρμέ, τα έμπορικά είναι γεμάτα από ξένα υφάσματα και τα αθηναϊκά επιπλοποιεία φρονίζουν ένα σωρό ευρωπαϊκά έπιπλα. Ακόμη και ή απολυτρωτική ρωσική επανάσταση έχει γίνει έξη χρόνια πριν. Ο ίδιος όμως άνθρωπος που έγραψε οσα είδαμε, ύστερα από τέσσερα χρόνια, στα 1927, στη Γενική Συνέλευση του Εκπαιδευτικού Όμιλου φανάζει ότι: το Έθνος είναι φραγμός για τον αληθινό άνθρωπισμό, κοροϊδεύει την ιδέα του νεοελληνικού πολιτισμού, και «την αναζήτηση του σύγχρονου ελληνικού μοτίβου» στη διακοσμητική, τη βιοτεχνία, την αρχιτεκτονική και τη μουσική με τα σκυριανά, όπως ειπε, σπίτια, τα σκυριανά κεντήματα και τις καρτέλες, τη χαρακτηρίζει ουτοπιστικό ρομαντισμό εμπρός στην ανάγκη του μπετόν άρμέ κ.τ.λ. Ο ίδιος άνθρωπος αν κοι έχει πια περάσει από χρόνια την κρίσιμη ηλικία της θρησκευτικής κρίσης, λέει πως ή θρησκεία δεν αντέχει στο φως του όρθου λόγου και είνε ένα μέσο της κυριαρχίας τάξης για να κρατεί σκλάβο το λαό και να τον μορφινίζει κ.τ.λ.

Σύμφωνα με το μέτρο του αρχοντοχωριατισμού ο άνθρωπος αυτός εξελίσσεται, ανανεώνεται, δεν μένει στάσιμος, είνε προοδευτικός. Ή Αλλά καμιά από τις τελευταίες ιδέες του ούτε σα σπέρμα δε βρίσκεται στις πρώτες είναι δυο άνθρωποι αλιώτικοι, δυο πόλοι σωστοί. Αυτό δεν έχει να κάμει τίποτα, αυτό ίσα ίσα θα ειπή εξέλιξη, ανανέωση, πρόοδος: Να μην εισαι ποτέ ο ίδιος. Αν τώρα ο Δελνι των 50 χρονών είναι ο ίδιος με το Δελνι των 18 και οι 20 χρονών, αυτό δεν έχει καμιά σημασία. «Ο καθένας βγάζει επιδειχτικά περίπατο το τελευταία άρπαγμένο ιδεολογικό φιγουρίνι. Και ο ξεπεσμός στο κοψίφιο και στο μιμικό στέκεται αδιάκοπα μπροστά μας. «Ολοι οι άνεμοι φυσούν στις διάνοιες των Ελλήνων και δεν έχουν ένα σταθερό βάθρο για να σταθούν και να ίδουον τον κόσμο

(*) Δελτίο Εκπαιδευτικού Όμιλου 1923. Στο τέλος της μελέτης σημειώνεται χρονολογία 1920, αφού όμως ο συγγραφέας τα δημοσιεύει στα 1923 χωρίς καμιά παρατήρηση, θα ειπή πως δεν άλλαξε στο μεταξύ γνώμες.

και τη ζωή», έγραφε ο ίδιος άνθρωπος στα 1924* κρίνοντας το δημοτικισμό. Συμφωνότατοι.

ΣΥΓΧΡΟΝΙΣΜΟΣ

Πρόσδος θα ελπίει να κυνηγήσει το πιο καινούργιο πράμα που βγαίνει στην ευρωπαϊκή αγορά, είτε μās ταιριάζει είτε όχι, είτε το χωνεύει το στομάχι μας είτε όχι. Έτσι συγχρονίζομαστε, πρόσδος και συγχρονισμός γίνονται ένα. Κι' αυτό είναι το δεύτερο γνώρισμα του άρχοντοχωριατισμού: συγχρονισμός σε όλα' σε ηλεκτρικά τράμ, σε μπेतόν άρμ, σε νισαζισμό, σε φαινομενολογία, σε όλα. Ο κ. Βάρναλης στην κριτική του το λέει καθαρά. Μά άς δοίμε πρώτα τι λέει ο κ. Δελμούζος.

Ο κ. Δελμούζος λοιπόν γράφει στο βιβλίο του «Δημοτικισμός και παιδεία»: «Όταν τονίζω το λάθος που έκαμε ή λογία παραόδοση να περιφρονήσει την πραγματική ζωή του τόπου μας, τη ζωή μας, δε θέλω μ' αυτό να ειπω πως κάθε δημιουργία έπρεπε και πρέπει να στηριχτεί και να περιοριστεί μονάχα σε όλα τα στοιχεία, που περιέχει ή σύγχρονη λαϊκή πραγματικότητα. Γιατί πρώτα λείπουν κάποτε σ' αυτά στοιχεία απαραίτητα για βάση, άφου έλειπαν και οι άνάγκες και οι όροι που θα τα δημιουργούσαν ή όσα ύπηρξαν ήταν όλοτέλα πρωτόγονα και άχρηστα πιά. Έτσι π. χ. στον τεχνικό πολιτισμό. Θά ήταν βέβαια κομικό να περιμένει κανείς βαθμιαία εξέλιξη του άραμπά για την συγκοινωνία ή εξέλιξη του ήσιόδειου άλτριου, όταν πρόκειται για επίσημολογική καλλιέργεια της γής. Έπειτα στενός περιορισμός και κλεισίμο στον έαυτό μας, και όπου έχουμε γόνιμο έδαφος, σημαίνει σταμάτημα, όπισθοδρομηση και άπομόνωση, αδυναμία να συγχρονιστούμε. Έτσι π. χ. όταν ζητάει κανείς να περιοριστεί στη δημοτική μουσική ή αρχιτεκτονική ή τη λαϊκή γενικά τέχνη και δε θέλει να ξερρα την κολοσσιαία ανάπτυξη που έχουν πάρει σήμερα οι κλάδοι αυτοί σε λαούς πιο πολιτισμένους. Δημοτικισμός δε θα ελπίει ρομαντισμός, σταμάτημα ή κινέζικα τείχη γύρω στην Ελλάδα, αλλά αναγνώριση του είναι μας, θεμέλιωμα σ' αυτό, καλλιέργεια και εξέλιξη των γόνιμων στοιχείων του και ζωντανή άφομοίωση των ξένων, άλλωνος συγχρονισμός». 6. 19)

Κρίνοντας ο κ. Βάρναλης το βιβλίο αυτό γράφει: «άς δοίμε τώρα ποιά είναι ή συνέπεια αυτής της νεοελληνικής πραγματικότητας. Η προστασία, ό προτεξιοτισμός του νεοελλ. πολιτισμού. Να κλείσωμε τα πνευματικά μας σύνορα στον άνωτερο πολιτισμό της Ευρώπης, να μην εισάγωμε απ' αυτόν παρά ό,τι μās ταιριάζει, δηλ. μόνο τα κατώτερα, τα πιο καθυστερημένα του στοιχεία, κι έτσι, διατηρώντας την ιδιότητά μας ν' αντιτάξωμε σε ό,τι καλύτερο έχει ό πολιτισμός κόσμος, το πνεύμα του ελληνικού έδάφους!... Άλλ' έμεις σχετικά με την Ευρώπη είμαστε τουλάχιστο κατά ένα αιώνα πίσω... Είμαστε... μια έπαρχία της Ευρώπης. Ό,τι έχει άναπνεύεται, προχωρεί και ζή, έδω άντιστέκεται και φυτοζωεί... Όταν λοιπόν ζητούμε ό νεοελληνικός πολιτισμός να τα δημιουργήση όλα με τα δικά του στοιχεία ή με ξένα, αλλά άφομοίωσιμα—έπαρχιωτικά, κάνουμε χωρίς να το ξέρουμε την άπολογία του προβινσιαλισμού... Ό όρος νεοελληνικός πολιτισμός κο-

λακεύει πολύ την πραγματικότητα. Πρέπει να λέμε νεοελλ. οπαϊκός έπαρχιωτισμός».

Μά ό κ. Δελμούζος δε λέει αυτά που άναίρεσι ό κ. Βάρναλης. Δέν έχει να κάμει, αυτό είναι άλλο ζήτημα και θα μās δώσει το τρίτο γνώρισμα του άρχοντοχωριατισμού, που θα το ιδούμε παρακάτω. Τώρα παίρνουμε από τα λόγια του το δεύτερο γνώρισμα, το νόημα του συγχρονισμού. Για να συγχρονιστούμε δε θα πάρουμε μόνο τα κατώτερα, αλλά και όλα τα άνωτερα στοιχεία του ευρωπαϊκού πολιτισμού είτε μās ταιριάζουν είτε όχι, είτε μπορούμε να τ' άφομοιώσουμε είτε όχι. Μήπως δέν το ειπε κι' ό κ. Άλκης Θούλος ότι, «τίποτα δε μās χωρίζει οργανικά από τους ευρωπαϊκούς λαούς... Τιποτα βασικό δέν έμποδίζει την άπόλυτη συγχώνευση και ό,τι «ή μίμηση είναι το πρώτο στά'ιο προς την εξέλιξή μας»; * Για τον άρχοντοχωριατισμό συγχρονισμός θα ελπίει να χάσης τον έαυτό σου, άπόλυτη συγχώνευση, και σ' αυτή θα σε φέρει ή μίμηση. Ηλεκτρικά τράμ και ψυχική ζωή μπαίνουν στην ίδια γραμμή, και όπως μπορεί να συγχρονισούν τα νεοελληνικά σώματα ντύνοιάς τα με πυτιάμες άντι με νυχτικά, με την ίδια ευκολία μπορεί να συγχρονιστεί και ή ψυχή μας. Φτάνει να μεταφέρουμε από τη Δύση όλα τα στοιχεία του άνωτερου πολιτισμού της, ακόμα και όταν δέν εινε άφομοίωσιμα. Έτσι σκέφτηκαν και οι καθαρευουσιάνοι, όταν ιδρύθηκε το ελληνικό βασίλειο και μās κουβάλησαν από την Ευρώπη τα πιο φρέσκα οργανωτικά και διοικητικά συστήματα, ή όταν κουβαλούσαν στον τόπο μας από την αρχαία Ελλάδα τη γλώσσα της. Έτσι σκέφτηγε κι' ένας καθηγητής και άνακάλυψε τον πιο εύκολο και πιο φτηνό τρόπο του συγχρονισμού: να μεταφέρουμε από την Ευρώπη στο Πανεπιστήμιο της Θεσσαλονίκης ξένους σοφούς για να διδάξουν τους φοιτητές μας την αρχαία ελληνική φιλολογία, την κοινωνιολογία κτλ. και να τελειώνουμε μια ώρα άρχύτερα. Κ' έτσι πατοίμετο πρώτο στάδιο προς την εξέλιξή μας' από «νεοευρωπαϊκή έπαρχία» ό τόπος μας συγχωνεύεται τέλεια και υψώνεται σε γαλλική ή γερμανική άποικία.

***

Μία φορά και ή ψυχή μας γίνεται επιπλο, δέν κάνουμε κανένα λογικό πήδημα, καμιά παραφωνία, άν πάρουμε από τον τεχνικό πολιτισμό και χαρίσουμε στον άρχοντοχωριατικό συγχρονισμό μας τον πιο ταιριαστό καθρέφτη του. Κάποτε σ' ένα άπόμερο χωριό με φιλοξένησε ό παπάς στο σπίτι του. Ήταν όλο όλο μια κάμαρα πελώρια δίπλα στο άχούρι. Στην κάμαρα ψηλά από ένα πάτερο κρεμασμένα ρώδια, σταφύλια και σκορδοπλεξάνες, σε μια γωνιά το μιντέρι, ό σοφάς και δυό τρία σκαμνιά, και στη μέση του τόχου ένας νιφτήρας ευρωπαϊκός όλοκαίνουργος. Τόν ειχε φέρει από την Άλεξάνδρεια ό μοναχογιός του παπά, και άστραφτε με το κάτασπρο μάρομα, τη λεκάνη και το λαίτι του. Τό μεσημέρι όταν καθήσαμε στο σοφά να φάμε, μās έφεραν τη σούπα σεβριρισμένη στη λεκάνη του νιφτήρα...

ΑΝΕΙΛΙΚΡΙΝΕΙΑ

Είδαμε παραπάνω πως στο βιβλίο του ό κ. Δελμούζος δε λέει αυτά που άναίρεσι ό κ. Βάρναλης.

* Άλκη Θούλος «ή Ελλάδα γυρεύει τον έαυτό της», περιόδ. Φιλότεχνος τ. ζ. σ. 202.

Δε λέει π.χ. πως θα πάρουμε «μόνο τα κατώτερα, τα πιο καθυστερημένα στοιχεία του ευρωπαϊκού πολιτισμού» κτλ. Ίσα ίσα τα παραδείγματα που φέρνει, καθώς το σχολείο εργασίας, οι μαθητικές κοινότητες και οι πειραματικές παιδαγωγικές εργασίες βρίσκονται «και στα πιο φρεσκοτυπωμένα ευρωπαϊκά βιβλία». Και βάζοντας άπάντι στο νεοελληνικό σχολείο εργασίας με «τον φανατίτην» και στις νεοελληνικές μαθητικές κοινότητες με τους πιστολισμούς τη δική του προσπάθεια στο Μαρόσλειο, μās δείχνει χεροπιαστά από τη μια μεριά τη μίμηση και την άπλη μεταφορά, κι' από την άλλη την προσπάθεια για μια δημιουργία άληθινή, ζωντανή. «Τόσοι κόποι» λέει, «δε χάνονται μονάχα άσκοπα, μās και ζημιώνουν θετικά, μās σπρώχνουν στην έξερή μίμηση, όταν δέν ξέρουμε, όταν δέν μπορούμε ή δε θέλουμε να ιδούμε τη δική μας ζωή, με τους δικούς της όρους, τη δική μας πραγματικότητα. Αυτή όμως δε θα μās την είπουν οι ξένοι, είναι δική μας δουλειά...» Και θα μπορούσε ακόμα να φέρει κι' άλλα πολλά δείγματα όχι από τον κατώτερο, αλλά από τον άνωτερο «δυτικό πολιτισμό» του κ. Βάρναλη, για να δοίμε πως τον κατανάει ή μίμηση, ή άόματη μεταφορά. Και για να μη μακρύνουμε από τον άρχοντοχωριατισμό μας, οι ξένοι π.χ. μās δίνουν τη μαρξιστική μέθοδο, μά δε φταίνε αυτοί άν σιά 1909 έμεις άνακαλύπτουμε ελληνική φρεουδιστική και τη βάζουμε να παλαίβει με την άστική τάξη ή άν από το 1909 ως το 1924 βάζουμε διάφορες κοινωνικές τάξεις να άνεβοκατεβαίνουν και να εξελίσσονται έτσι, που παρουσιάζομε τη νεοελληνική κοινωνία σαν το έμβρυο που σε έννέα μήνες περνάει μέσα στη μήτρα όλα τα στάδια της εξέλιξής του. Όπως θά μπορούσε να φέρει και παραδείγματα για να δείξει πως άμα ζή κανείς άληθινά και δέν κοροϊδεύεται κι' ούτε κοροϊδεύει και τους άλλους, μπορεί να υψωθεί πολύ άπάνω από τα καθυστερημένα στοιχεία του δυτικού πολιτισμού, χωρίς να βάλει ξυλοπόδαρο και να γίνη άρλεκίνος. Φτάνει και τ' όνομα μονάχα του Σολωμού.

Γιατί όμως ό κ. Βάρναλης άναίρει ό,τι δε λέει ό κ. Δ.; Είναι τάχα από παρεξήγηση; Κι αυτό βέβαια μπορεί κάποτε να τύχει. Μά δώ δέν είναι μια φορά μονάχα. Τό έχουμε κι' άλλου, και όλη ή φόρα της κριτικής του είναι τέτοια. «Τά ίδια, π.χ. σφάλματα, γράφει ό κ. Β., κάνει ό κ. Δ. και με τις ιδέες του για το παιδί... Κι' έδω λέγει, γιατί έτσι το θέλει, πως το παιδί άποτελεί πρόβλημα όλοτέλα άμελέτητο (Σ. 33 στ. 13—15)». Μά στην παραπομπή που βάζει, ό κ. Δελ. δε λέει πως το παιδί γενικά εινε άμελέτητο, γιατί τό ξέρει πως έχει πολύ καλά μελετηθεί. Μά λέει πως άμελέτητο είναι το δικό μας παιδί. Τό γράφει καθαρά: «Εκτός από τα γενικά χαρακτηριστικά της ήλικίας του, σωματικά και ψυχικά, που είναι καθολικά σε όλα τα παιδιά του κόσμου, τό ελληνόπουλο έχει ιδιαιτέρα... Έχει ξεχωριστή σωματική και ψυχική ιδιοσυγκρασία, την ιδιοσυγκρασία της φυλής του. Κι' έδω όμως έχουμε ένα πρόβλημα άμελέτητο. Μονάχα ή γλώσσα του παιδιού έχει κάπως μελετηθεί.» Και γι' αυτή, τη γλώσσα δηλ. του δικού μας παιδιού γράφει παρακάτω δυό σελίδες (σ. 46, 47). Και ό κ. Βάρν. προχωρεί: «Με την ίδια έλαφρη καρδιά μās λέγει, πως τό σχολείο εργασίας κι' άν δέν βρισκότανε άλλοι, θα τόχαμε βρει στην Ελλάδα—δηλ. θα τόβρισκε ό κ. Δ.!» Μά ό κ. Δελ. δε μιλάει για τό σχολείο εργασίας, που χρειάστηκε να δουλέψουν γι' αυτό

ολόκληρες γενιές άκούραστοι εργάτες, για να το φέρουν στο σημείο που εινε σήμερα, μά για κάτι πολύ πιο άπλο, με μεγάλη όμως σημασία για τη μόρφωση των παιδιών μας. Τό λέει καθαρότατο: «Τό κοινοτικό σύστημα στη σχολική ζωή, και άν ακόμα δέν τό είχαν βρει οι ξένοι, ή φροντίδα και ή άνησυχία για τον τόπο μας θα μās έσπρωχνε να τό βρούμε έμεις» (σ. 128). Τ' άραιά γρόμματα μάλιστα είναι και στο πρωτότυπο. Ο κ. Δελμ. γράφει στο βιβλίο του: «Η επίδραση της φύσης σε όσους ζούν κοντά της, σε άμεση έπαφή μαζί της, εινε όλοφάνερη σε πνευματική και συναισθηματική ζωή. Τό βλέπομε στα αύθόρμητα λαϊκά δημιουργήματα...» Ο κ. Βάρν. επικρίνοντας την αντίληψη αυτή, λέει άνάμεσα σ' άλλα: «... Άλλ' ό κ. Δελμ. πάει άκόμη παραπέρα. Φαντάζεται πως τα λαϊκά δημιουργήματα τα γεννά ή φύση—γι' αυτό είναι αύθόρμητα...» Η έξήγηση της ψυχολογίας των λαών και των δημιουργημάτων της από τη φύση άνηκει στην παιδική ήλικία του κριτικού πνεύματος...» Μά ό κ. Δελ. δε λέει τέτοια πράματα, ξεκαθαρίζει μάλιστα την αντίληψη του γράφοντας στο ίδιο μέρος (σ. 25): «Την επίδραση του φυσικού περιβάλλοντος άπάνω στα λαϊκά δημιουργήματα δέν μπορούμε να την άρνηθούμε, όσο και άν μικρόνομε τη σημασία της μέσα στους κληρονομικούς και τους άλλους όρους.» Ο κ. Βάρν. όμως όχι μόνο την άρνιέται, μά βάζει στο μυαλό του κ. Δελ. και σκέψεις που δέν τις έκαμε. Γιατί όλα αυτά; Δυό εξηγήσεις μπορούν να δοθούν: ή ότι δέν καταλαβαίνει τι διαβάζει ή ότι φταίει κι' έδω ό άρχοντοχωριατισμός. Σωστή είναι ή δεύτερη εξήγηση, όπως τό δείχνει και όλη ή κριτική του. Βασικό γνώρισμα του άρχοντοχωριατισμού, όπως είδαμε, εινε ή έννοια της προόδου: «όχι να εισαι, αλλά να φαίνεσαι.» Έτσι θέλοντας και μη κοροϊδεύει και τον έαυτό σου και τους άλλους' δέν μπορείς ν' άγαπήσεις τίποτα, να εισαι ειλικρινής, να σεβασίς ούτε τον έαυτό σου ούτε τους άλλους' όλα, πρόσωπα και έργα, γίνονται όργανα για τό έγούλι σου. Τρίτο γνώρισμα του άρχοντοχωριατισμού εινε ή άνελικρίνεια. Τό δείχνουν όχι μόνο τα παραδείγματα που έφερα παραπάνω, μά όλη ή κριτική του κ. Βάρναλη. Τά παραμορφώνει όλα και παίζει με όλα. Παίζει με την έννοια του έθνισμού, παίζει με την έθνική μόρφωση, με τό ιδανικό έγώ, με την ιδέα πως τό παιδί μορφώνεται μοναχό του, με τη φύση, με τη λέξη «αύθόρμητο», παίζει μ' έναν άνθρωπο που ή ζωή του ως τώρα ήταν ή θετική δουλειά, βάζοντάς τον να βγάξη λόγο στο κράτος, παίζει με όλα έτσι που την κριτική του μπορεί να την πεις όχι μόνο «ντροπή του πνεύματος», όπως λέει κι' ό ίδιος ό κ. Β. αλλά και ξετσιπωσιά.

ΟΛΑ ΜΕΛΕΤΗΜΕΝΑ Η Η ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑ ΜΑΣ

Πραγματικά όμως ντροπή και άρχοντοχωριατισμός είναι δυό πράματα άσυμβίβαστα. Έτσι οι όπαδοί του δέν ντρέπονται να είπουν πως στον τόπο μας όλα είναι μελετημένα. Στην περίπτωση όμως αυτή ίσως να μην πρόκειται για ήθικό, μά για πνευματικό έλάττωμα, γιατί δε δυσκοιούνται να δώσουν και τό άποτέλεσμα της μελέτης, τη λύση. Παράδειγμα πάλι ή κριτική του κ. Βάρναλη. Ο κ. Δελμ. όταν έρχεται στο βιβλίο του να μιλήσει για τη νεοελληνική πραγματικότητα, λέει από πριν στον αναγνώστη πως «θα δώσει μόνο όσα σημεία νομίζει απαραίτητα για τό σκοπό του.

(*) Δελτίο Έκπαιδ. Όμίλου 1924 σελ. 44

Και η απάντηση, προσθέτει, θα είναι καθαρά εμπειρική, γιατί πρόκειται για ζητήματα που τα περισσότερα είναι ακόμη άμελέτητα και που για τη συστηματική τους έρευνα θα πρέπει να δουλέψουν δλόκληρες γενεές». Μιλάει δηλ. όπως θα μιλούσε κάθε ευσυνειδητός επιστήμονας που σέβεται και τον έαυτό του και τους άλλους και νιώθει τι θα ελπει επιστήμη. Και όταν πάει στα καθέκαστα, το ξανατονίζει και πάλι στο κάθε ζήτημα χωριστά. «Ποιά όμως είναι η φυλετική μας ιδιοσυγκρασία, αυτό είναι πρόβλημα δλότελα άμελέτητο. Η νεοελληνική κοινωνία είναι πρόβλημα πολυσύνθετο και άμελέτητο ακόμα, που χρειάζεται συστηματική έρευνα κι από έργατες πολλούς... Το Έλληνο-πουλο είναι πρόβλημα άμελέτητο». κτλ. και δπου εμπροσεί δίνει απάντηση εμπειρική. «Ο κ. Βάρναλης βλέποντας τώση άμελετησία, κούνησε το κεφάλι του. Τι διάβολο, σκέφτηκε, δέν έμαθε αυτός ο άνθρωπος πώς στήν Ελλάδα έχουμε μιá επιστήμη, την κοινωνιολογία, που λύνει όλα τα ζητήματά μας, και μάλιστα «με τούς κανόνες ενός αντικειμενικού κριτηρίου»; Η ελληνική κοινωνία, η σύστασή της, οι ανάγκες της και η ψυχολογία της άμελέτητα; Ορίστε, κύριοι, η απάντηση της επιστήμης: «Γιατί η νεοελλην. κοινωνία έπιμένει στον έπαρχιωτισμό της; Γιατί είναι μικροαστική με πολλά φεουδαρχικά λείψανα και πολύ λίγο παραγωγικά. Τα 63 οιο του πληθυσμού τα φέρνει ή στατιστική «άνευ ώρισμένου επαγγέλματος». Είναι δηλαδή έμποροι, μεσίτες, που δουλεύουνε όχι με τα χέρια ή με το πνεύμα, μα με τη γλώσσα. Γι' αυτό ή δικολαβία, ή καιροσκοπία, ή άπουσία καλής πίστεως, ήθικου βάθους κ' αίσθητικων αναγκων... Τέτοιοι λαοί κολλούνε σά στρίδια στην παράδοση... Κι είναι κι οι δλιγότερο πραγματικοί πατριώτες». Άλλοι πάλι με την ίδια νεοελλ. επιστήμη βεβαιώνουν πώς τα 65—70 οιο από τον πληθυσμό μας είναι αγρότες, και από την άλλη πάλι μεριά τα ύπουργεία λένε πώς στατιστικές δέν έχουμε κι όσες έχουμε είναι προχειρότατες. Μήπως όμως με το ίδιο «αντικειμενικό κριτήριο» δέν έχει ξεδιαλύνει ή κοινωνιολογία μας τα περασμένα; Μας τα δίνει ή «Νέα Άγωγή»: «Στα 1910 ή φεουδαρχία λύγισε κάτω από την όρμη της αστικής τάξης. Από τότε ή νικήτρα τάξη δοκίμασε να πετύχη... διαορθμίσεις ανάλογες με τις αξιώσεις της. Μιά από τις πρώτες... ήταν ο γλωσσικός κι εκπαιδευτικός συγχρονισμός — ο Έκπαιδ. Όμιλος, γέννημα της πάλης των τάξεων... γεννήθηκε στην εποχή που ή αστική τάξη νικήτρα αγωνιζότανε να ξεκαθαρίση το έδαφος από τον ταξικό της αντίπαλο, τη φεουδαρχία. Μα ή νίκη του Γουδι δέν ήταν για την αστική τάξη τελειωτική. Ο παγκόσμιος πόλεμος δίνει πάλι στα τζάκια, δηλ. στη φεουδαρχία, την έλπίδα νέας ανάμιξης στην πολιτική ζωή της χώρας... Τα ύπολείμματα της φεουδαρχίας μ' έπι κεφαλής το βασιλιά ξεσηκωσαν το λαό και πήρανε ξανά στα χέρια τους την έξουσία. Η αστική όμως τάξη δέν άφηνει το λαό ήσυχο, μα ούτε και τα όνειρα πλούσιων καταχτήσεων την εγκαταλείπουν... Άπ' τούς αγώνες αυτούς ή αστική τάξη έλπιζε ν' αποχτήση την πλατιά οικονομική βάση, τη μόνη που θα της επέτρεπε να μονιμοποιήση την έσωτερική της κατάκτηση ενάντια στην αντίπαλη κοινωνική δύναμη. Έτσι άκολουθεί το κίνημα της Θεσσαλονίκης». Μα ή φεουδαρχία ξανάρχεται με τις εκλογές του 1920, ξαναπέφτει με την Πλαστη-

ρική επανάσταση «που δέν ήταν άλλο παρά ή ευκαιρία που βρήκε ή αστική τάξη να ξαναπάρη στα χέρια της την έξουσία με όργανο τον Πλαστήρα... Ο έκπαιδ. δημοτικισμός ξαναπαίρνει την πρώτη του θέση... Η συμπλήρωση της απαλλοτρίωσης της γής... τείνει ν' αφαιρέση το οικονομικό βάθος πάνω στο όποιο βάσιζε την κοινωνική της δύναμη ή φεουδαρχία. Μα οι άστοι λογάριζαν χωρίς τον ξενοδόχο. Με τη Μικρασιατική καταστροφή ξεσπάει οικονομική κρίση και νέα τάξη προβάλλει άπειλητική στην πολιτική σκηνή, το προλεταριάτο. Η αστική τάξη... σκέφτεται να δώση το χέρι στον παλιό της αντίπαλο, τη φεουδαρχία... συμφιλίωση... δικτατορίες... οίκουμενική... Η αστική τάξη εγκατέλειψε και τη γλωσσικοεκπαιδευτική μεταορθμίσση... Από λόγους αυτοσυντήρησης άρνιέται έπίμονα κάθε πρόοδο είτε στη γλώσσα, είτε στο σχολείο... περνά δλοταχώς στην αντίδραση. Φορέας όμως της προόδου, του συγχρονισμού... είνε ή τάξη που ξεπροβάλλει αντιμέτωπη στην αστική, ή των εργατών!» Έτσι ή νεοελλην. κοινωνιολογία τα κατάφερε σε 15 χρόνια μέσα, να ορίγει μιá φεουδαρχία, ν' άνεβάζει την αστική, να τη βάζει ν' άνεπτύσσει την προοδευτική δημιουργική της όρμη, να την κατεβάζει για ν' άνεβάσει την πρώτη, να τις άγκαλιάζει και τις δύο, να παραλύει την προοδευτική λαχτάρα της δεύτερης, ν' άρχίσει ν' άνεβάζει μιá τρίτη κοινωνική τάξη κτλ. κτλ. και μόνο τη ρωμείκη παλιανθρωπιά ξεχάσε δλότελα. Κατάφερε ακόμα από το Λεβίδη, το Στάη, από τούς γιατρούς και δικηγόρους και άπ' όλους τούς μικροπολιτικάντηδες, που βύζαιναν σά βδέλες τον τόπο μας και που τούς σάρωσε το κίνημα του Γουδι, τα κατάφερε να φτιάσει δλόκληρη φεουδαρχική τάξη και άπέναντί τους να στήσει τούς άστους, δηλ. το μακαρίτη Γούναρη, το Βελέντζα, τον Τσιμιώκο, τον Άραβαντινό, τα 70% από τούς δασκάλους, τούς καθηγητές κ.λ.π. Και κατάφερε ακόμα κάτι πιο άπίστευτο, όταν σε λίγο ήρθε ο παγκόσμιος πόλεμος, να κάμει έξαφνα τον άστο Γούναρη φεουδαρχή και άρχηγό της φεουδαρχίας, που περιλάβαινε στις τάξεις της τον κ. Βελέντζα, τα 80% από τούς δασκάλους και τούς καθηγητές και όλη σχεδόν την παραγωγή των έλλην. πανεπιστημίων! Μήπως όμως με το «ίδιο αντικειμενικό κριτήριο» δέν ξεδιαλύνει ή κοινωνιολογία μας και τα μελλούμενα; «Η αστική τάξη, άρνιέται έπίμονα κάθε πρόοδο... στη γλώσσα...» λέει ή Νέα Άγωγή. «Η μορφωμένη τώρα μεγαλοαστική κοινωνία... θα λύση, γιατί το συμφέρον της είναι αυτό, και το γλωσσικό ζήτημα» λέει ο κ. Βάρναλης στην κριτική του. Δηλαδή: ει θέλεις μηλον έπαρε, θέλεις κυδώνιν λάβε. Μα τι έμεινε άλυτο για τον άρχοντοχωριατισμό; Με την ίδια νεοελληνική επιστήμη δέν τα κατάφερε ο κ. Κορδάτος να λύσει όλα τα θρησκευτικά προβλήματα και ο κ. Βάρναλης τα αισθητικά; άφου και την έλλην. φύση ακόμα τη μελέτησε και βρήκε πώς «αν ή θεωρία του φυσικού περιβάλλοντος είναι σωστή, τότε ο εμπρεσιονισμός έπρεπε να έφευρεθή στην Ελλάδα!» Γιατί βέβαια μόνον έδω ο σκεπασμένος ούρανός και ή ύγρη άτμόσφαιρα θα δώση στο ζωγράφο να ξεχωρίση καθαρά το φώς και τα χρώματα και να τα ίδη έμπρός του χεροπιαστά, και όχι στο Παρίσι, όπου το πλούσιο φώς τα διαλύει όλα και μένουν για το μάτι μονάχα ανάγλυφα περιγράμματα. «Αν ή θεωρία του φυ-

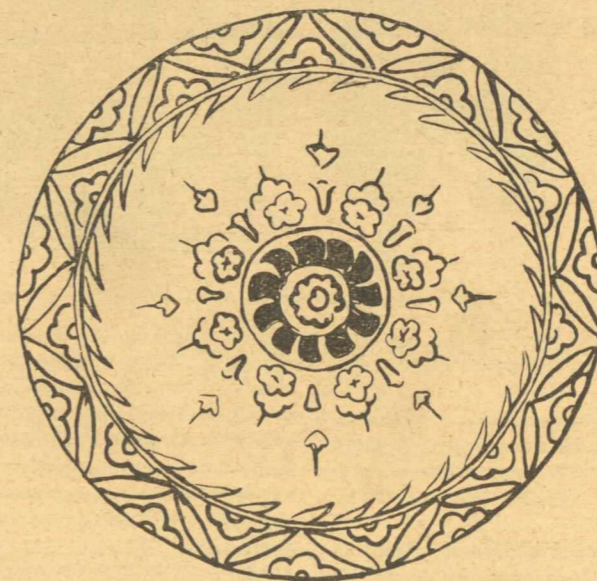
σικού περιβάλλοντος είναι σωστή, τότε και ή γλυπτική θάπρεπε ν' άνεπτυχτεί στο Παρίσι και όχι στην Ελλάδα» έτσι λέει ή σωστή επιστήμη του άρχοντοχωριατισμού βλέποντας τα πράματα από την άνάποδη.

ΤΑ ΧΑΣΚΟΓΕΛΑ ΤΟΥ ΔΡΟΜΟΥ

Πόσο σωστά έβλεπε ο Άποστολάκης έδω και λίγα χρόνια, όταν στο βιβλίο του «Η ποίηση στη ζωή μας» χαρακτήριζε τον άρχοντοχωριατισμό με τέτοια λόγια: «Με την εξέλιξη βρήκαν οι λόγοι μας την τρόπο να μην άνησυχούν για την κατάστασή τους... Σήμερα ντισειστές, αύριο σοσιαλιστές, μεθαύριο θρησοκόληπτοι, νομίζουν πως έκτελούν τον προορισμό τους στη γή άπάνω κατακυλώντας πότε δω πότε εκεί. Έτσι το θέλει ή εξέλιξη. Στοιβαγμένοι έχοντας τα κεφάλι από διαβράσματα και μ' άφηνισμένες τις αισθητές τους σάν άρρωστημένοι άνθρωποι κλωτσούν ήτι λίγο πριν δοξάζανε για να χωρέσουν το καινούργιο, που τούς παρουσιάζει ή εξέλιξη. Άλίμονον όμως! Έξελλισεται μόνον όποιος έχει κάποιον πυρήνα, ένω τ' άκατασκευάστα και άπλαστα πράματα με το άδιάκοπο παρακούνημα ξεαρθρώνονται και άποχαλούνε. Στραβή βέβαια κι άνάποδη ήταν ή εξέλιξη... όμως ήταν καλύτερη από την καινούργια λέξη που την άντικατέστησε, από το συγχρονισμό. Στην «έξέλιξη» πάντα το κέντρο της ζωής έμεινε το έσωτερικό του ανθρώπου, άδιάφορο αν αυτό άλλαζε με τις έξωτερικές και τυχαίες περιστάσεις...

Τι να πεις όμως με το «συγχρονισμό», για το καινούργιο ιδανικό, που βγάξει το κέντρο της ζωής από το έσωτερικό του ανθρώπου και το βάζει δλότελα στο έξωτερικό, που ούτε πολυ ούτε λίγο παραγγέλνει του ανθρώπου να παραβγει στην τρεχάλα με το χρόνο. Τι πανικό, τι άδιαντροπιά, τι ζούλεια, τι άσυλλογισιά, τι τέλειο ξεχαρβάλωμα κρύβει ο χωρισμός και ή αντίθεση της ζωής σε παλιούς και νέους—πρώτος καρπός του συγχρονισμού, Χωρίς άλλο ποτέ δέν γέλασε έτσι ο Σατανάς με τον άνθρωπο, όπως τώρα που του έβαλε στο νου να ξεσκίσει τις σάρκες του με τα ίδια του τα χέρια... Άν κρατήσει λίγο αυτή ή τρέλα, τί έχουνε να ιδούνε ακόμη τα μάτια μας; άνθρωπος περασμένος στην ήλικία ν' άκολασταίνουν σε λόγια από το φόβο μη νομιστούν γέροι και άνάξιοι πιά για τη ζωή, και τούς νέους να μην έχουνε πιά καμιά κορυφή ν' άνεβούνε, να μην νιώθουνε κανένα σεβασμό, άφου ό,τι θα κρατούσε ζωντανό το σεβασμό στην ψυχή τους, οι γεροντότεροι, κυλιούνται μαζί στους ίδιους άνυδρους κάμπους. Έτσι άκράτητοι θα κυλιστούν κατά το γλιστερό κατήφορο κυνηγώντας να πιάσουν το άέρινο φάντασμα, το χρόνο, άσπου στο τέλος με τη γλώσσα μιá πιθαμή βγαλμένη έξω θα σωριάζονται χάμου, και τότε πολυ άργά θ' άκούνε τα χασκόγελα που θα κάνει μαζί τους το άπαισίο τελώνιο—δ χρόνος!»

ΤΑ «ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ»

ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ ΤΟΥ ALAIN FOURNIER

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

Η ΑΠΟΔΡΑΣΗ

Στις τέσσερις τὸ ἀπόγεμα, τὴν αὐριανή, ἡ αἰθουσα τῆς Ἀνώτερης Σχολῆς ἦταν μεστή φῶς, ἀνάμεσα στὸν παγωμένο τόπο, σὰ βάρκα στὸν ὠκεανὸν ἀπάνω μόνο πού ἐδῶ δὲν μύριζε ἡ ἄρημη, μήτε τὸ κατράμι, καθῶς, στίς ψαρόβιτρες, μὴ οἱ ῥέγγες ἀπάνω στὴ σῆρα τῆς θερμάστρας καὶ τὸ πυρωμένο μαλλὶ ἐκείνων πὺ ζεσταινόνταν πολὺ κοντὰ στὴ φωτιά.

Ἐπειδὴ πλησίαζε τὸ τέλος τῆς χρονιάς, μιράστηκαν τὰ τετράδια γιὰ τοὺς διαγωνισμούς. Κι ὅσο ὁ κ. Σερέλ γράφει στὸν πίνακα τὰ δεδομένα τῶν προβλημάτων, μιὰ ψεύτικη σιωπὴ βασιλεύει, ἀνακατεμένη μὲ χαμηλόφωνες συνομιλίες, κομμένη ἀπὸ σπασμένες φωνίτσες, κι ἀπὸ φράσεις πού μόλις τίς ἀρχινοῦν, γιὰ νὰ τρομάζουν τὸν διπλανό τους :

— Κύριε. Ὁ τάδε μέ...

Ὁ κ. Σερέλ, ξεσηκώνοντας τὰ προβλήματα, ἔχει ἄλλου τὸν νοῦ του. Γύριζε κάπου-κάπου, παρατηρώντας ὅλους μᾶς μὲ τρόπο σοβαρὸν κι ἀφαιρεμένο. Ἡ ὑποπλη φασαρία παύει ὀλοσδιόλου, γιὰ μιὰ στιγμή κ' εὐθὺς ξαναρχίζει, ἀλαφρότατα στὴν ἀρχή, σὰν μουρμουρητό.

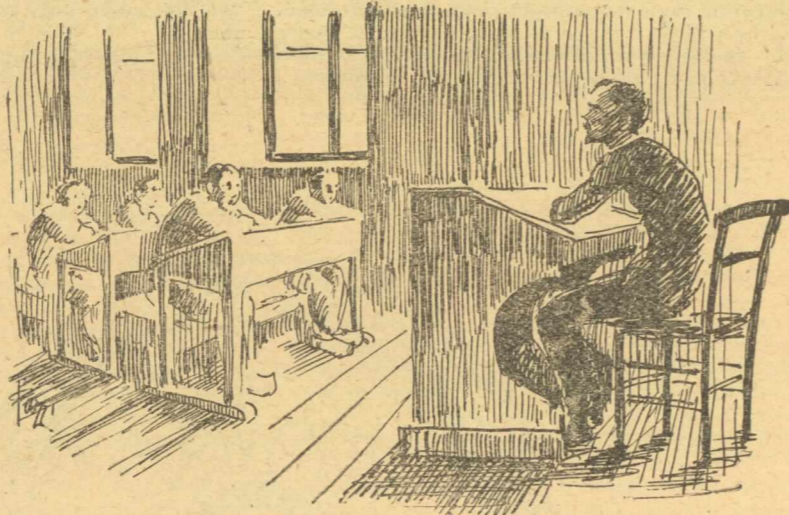
Ἐγὼ μονάχα σωπαίνω μέσα σ' ὅλη τὴν ἀταξία. — Καθισμένος ἄρη στο θρανίο, ἀπ' τὴ μεριά τῶν πικρῶν, σιμὰ στὰ μεγάλαπαράθυρα, φτάνει μόνο ν' ἀνασηκωθῶ γιὰ νὰ βλέπω τὸ περιβόλι, τὸ ποταμάκι στὸ βάθος, ὕστερα τὰ χωράφια.

Κάπου-κάπου, ἀνασηκωνομαι στίς μύτες τῶν ποδιῶν καὶ κοιτῶ ἀνήσυχτα κατὰ τὸ μέρος τοῦ ὑποστατικού. Ἄφ' ὅτου ἀρχίησε τὸ μάθημα, παρὰ τὴν ἄρη μὲς ὁ Μὼν δὲν εἶχε μπεῖ μέσα, ὕστερ' ἀπ' τὴ μεσημεριανὴ παύση. Χωρὶς ἄλλο, θὰ τὸχε εἶδει κι' ὁ γείτονάς του. Δὲν εἶπε ὡς τόσο ἀκόμα τίποτα, ἀπασχολημένος στὸ διαγωνισμό. Μὰ μό-

λις σηκώνει τὸ κεφάλι, τὸ ξέρω πὼς ἡ εἶδηση θὰ τρέξει στὴν τάξη ἀκέρια καὶ κάποιος, κατὰ τὴ συνήθεια, θὰ προλάβει νὰ φωνάξει κιόλας τὰ πρώτα λόγια ἀπ' τὴ φράση :

— Ὁ Μὼν... ὁ Μὼν...

Τὸ ξέρω πὼς ὁ Μὼν ἔφυγε. Πιὸ σωστὰ νὰ πῶ, θαρῶ πὼς τῶσκασε. Μόλις τὸ φαγητὸ τελείωσε, θὰ πήδησε τὸν αὐλόγυρο καὶ θὰ τῶβαλε στὰ πόδια, μεσ' ἀπ' τὰ χωράφια, περνώντας τὸ γέρικο σανίδι τοῦ ρυακιοῦ, τρέχοντας στὸ ὑποστατικό. Θι ζήτησε τὴ φοράδα γιὰ νὰ πάει τάχα νὰ πάρει τὸν κύριο καὶ τὴν κυρία Σαρπανιέ. Τώρα κιόλας θὰ ζεῖουν.

Ὁ κ. Σερέλ ἀντιγράφοντας τὰ προβλήματά του σκεφτόνταν ἄλλα πράγματα.

Τὸ ὑποστατικό εἶν' ἐκεῖ κάτω, ἀντίπερα ἀπ' τὸ ποταμάκι, στὴν καμπούρα τῆς πλαγιάς, μεγάλη οἰκοδομή, πού τὸ θέρος κρύβεται μὲς στίς φτελιές, στίς βαλανιδιές τῆς αὐλῆς καὶ σιτοῦς φουντωμένους φράχτες. Βρίσκεται στὸ δρομαλάκι πού ἐνώνει ἀπ' τὴ μιὰ μεριά τὸ δρόμο τοῦ Σταθμοῦ κι' ἀπ' τὴν ἄλλη ἓνα προάστειο. Ζωμένο ἀπὸ τρίψηλους στοίχους, στηριγμένους σὲ στύλους ἀπὸ τοῦβλα, πού τὰ πόδια τους εἶναι ἄφρατα μὲς στὴν κοπριά, τὸ μεγάλο φεουδαλικὸ κτίριο θάφτεται, τὸν Ἰούλιο, κάτω ἀπ' τὰ φύλλα, κι' ἄλλο δὲν ἀκούγεται, ἀπ' τὸ σχολεῖο, παρὰ, τὸ ἀπόβραδο, τὸ κύλισμα τῶν καρροτσιῶν κι' οἱ κραυγὲς τῶν βουκόλων. Μὰ σήμερα διακρίνω ἀπ' τὰ γυαλιά, ἀνάμεσα ἀπ' τὰ φυλλομαδημένα τὰ δέντρα, τὸν

ἀψηλὸ σταχτερόχρωμο τοῖχο τῆς αὐλῆς, τὴν αὐλόθυρα, κι' ὕστερα, ἀνάμεσα ἀπ' τὰ παλούκια τοῦ φράχτη, μιὰ λουρίδα δρόμο, ἀσπρισμένον ἀπὸ πάχνη, παράπλευρον μὲ τὸ ποταμάκι, πού ὀδηγεῖ στὸ Σταθμό.

Πρῶμα δὲ σαλεύει ἀκόμα μέσα στὸν φωτερὸ χειμωνιάτικο τόπο. Πρῶμα ἀκόμα δὲν ἄλλαξε.

Τώρα, ὁ κ. Σερέλ τελειώνει τὸ ξεσήκωμα τοῦ δευτέρου προβλήματος. Συνήθως μᾶς δίνει τρία. Ἄν τύχει σήμερα καὶ δὲν μᾶς βάλει, παρὰ μόνο δύο!.. Ὁ ἀνέβαινε εὐθὺς στὴν ἔδρα καὶ θάβλεπε πὼς ὁ Μὼν ἀπουσιάζει. Θᾶπτελνε δυὸ παιδιὰ νὰ τὸν βροῦν μέσα στὴν πολίχνη, πού σίγουρα θὰ τὸν ξετρύπωναν κάπου, πρὶν νὰ ζέσουν τὸ ἄλογο...

Ὁ κ. Σερέλ, ἀφου τελείωσε τὸ δεύτερο πρόβλημα, ἀφήνει μιὰ στάλα νὰ πέσει τὸ μπράτσο του κουρασμένο... Ἐπειτα γιὰ μεγάλη μου ἀνακούφιση, ἀνοίγει ἄλλη παράγραφο καὶ ξαναρχίζει νὰ γράφει, λέγοντας :

— Αὐτὸ πιά, δὲν εἶναι, παρὰ ἓνα παιγνίδι γιὰ παιδάκια!

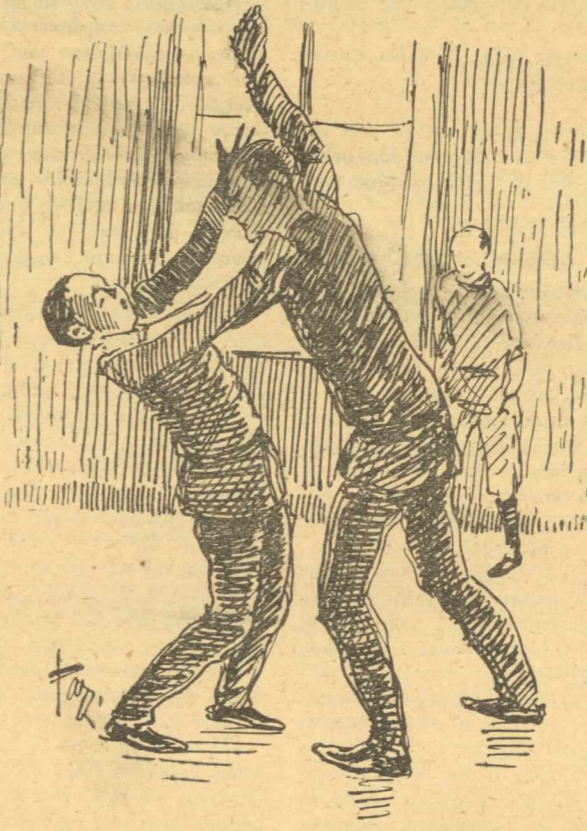
... Δυὸ μελανὰ σημάδια, πού ξεπερνοῦσαν τὸ χεῖλος τοῦ αὐλόγυρου στὸ ὑποστατικό — καὶ πού θᾶταν τὰ δυὸ σκέτα κοντάρια τῆς ζεύγλας δίχως ἄλλο ἔγιναν ἄφρατα. Εἶμαι σίγουρος τώρα πὼς ἐκεῖ πέρα ἐτοιμάζονται γιὰ τὸ ξεκίνημα τοῦ Μὼν.

Νὰ ἡ φοράδα, πού πρόβαλε τὸ κεφάλι καὶ τὸ στέγρο ἀνάμεσα στοὺς δύο παραστάτες τῆς ἐξώπορτας, σιμάθηκε δίχως ἄλλο, ἀρμόζουν στὸ πῖσω μέρος τοῦ ἀμαξιοῦ καὶ δεῦτερο θρονὶ γιὰ τοὺς ταξιδιώτες πού καμώνεται πὼς θὰ φέρει ὁ Μὼν.

Ἐπὶ τέλος, ὅλο τὸ συνεργεῖο βγαίνει νοηλικά ἀπ' τὴν αὐλόθυρα, χάνεται γιὰ λίγο πῖσω ἀπ' τὸ φράχτη, καὶ ξαναπερνᾷ μὲ τὴν ἴδια ραθυμία στὴν ἄρη τοῦ ἄσπρου δρομίσκου πού διακρίνεται ἀνάμεσα ἀπὸ δυὸ παλούκια τοῦ αὐλόγυρου. Ἀναγνωρίζω παρθεῦς στὸ μαῦρο σχῆμα πού συγκρατεῖ τὰ χαλινάρια, σ' ἓναν ἀγκῶνα νοηλικά ἀκουμπισμένον στὸ πλευρὸ τοῦ ἀμαξιοῦ

— ὅπως κάνουν οἱ χωρικοὶ — τὸν σύντροφό μου Αὐγουστο Μὼν.

Ἀκόμη μιὰ στιγμή, κι ὅλα χάνονται πῖσω ἀπ' τὸ φράχτη. Δυὸ ἄνθρωποι, πού ἀπόμειναν στὴν αὐλόπορτα τοῦ ὑποστατικοῦ κοιττώντας τ' ἀμάξι φεύγει, φαίνονται σὰ νὰ ρωτιοῦνται μὲ μιὰν ἀνησυχία πού ὅλο αὐξάνει. Ὁ ἕνας τους, τέλος πάντων, κάνει ἀπόφαση νὰ βάλει τὸ χέρι στὸ στόμα του σὰν χωνί, καὶ νὰ κράξει τοῦ Μὼν κ' ὕστερα νὰ τρέξει λιγοστὰ βήματα κατὰ τὸ δρόμο πού πῆρε ἐκεῖνος... Μὰ τότε ὅμως, ὁ Μὼν, μέσα στὴν ἄμαξα πού μπῆκε στὸ δρόμο τοῦ Σταθμοῦ, καὶ πού δὲν διακρίνεται πιά μέσα στὸ φράχτη, ὁ Μὼν ἀλλάζει τὴ

Ὁ Μὼν τὸν εἶχε σχεδὸν νικήσει.

στάση του. Μὲ τὸ πόδι μπροστά, ὀρθὸς σὰν δδηγητῆς ρωμαϊκοῦ ἄρματος, τινάζοντας τὰ χαλινάρια μὲ τὰ δυὸ του χέρια, δίνει δρόμο ὀλοταχῶς στὸ ἄλογο καὶ μονομιᾶς χάνεται πῖσω στὴν ἀντίπερα πλαγιά τοῦ λόφου. Στὴ στιγμή ἐκεῖνος πού φώναζε ξαναπέρνει δρόμο. Ὁ ἄλλος τρέχει μὲ τὰ τέσσερα μὲς ἀπ' τὰ χωράφια, σὰ νὰ ρχεται κατὰ τὸ μέρος μᾶς.

Σὲ κάμποση ὥρα, κι' ἀκριβῶς καθὼς ὁ κ. Σερέλ ἀφήνοντας τὸν πίνακα σφούγγιζε τὴν ἄρη τῆς κιμωλίας ἀπ' τὰ δάχτυλά του, τὴ στιγμή πού τρεῖς μαζί φωνὲς ἀπ' τὸ βάθος τῆς τῆξης φώναξαν :

— Κύριε! Ὁ Μὼν ἔφυγε!

Ἐκεῖνος μὲ τὴ μαβιά μπλοῦζα παρυσιάζεται στὴ θύρα, ξαφνικά ἀνοίγοντάς τὴν διάπλατα, καὶ ρωτᾷ ἀπ' τὸ κατῶφλι :

— Συμπαθεῖτε με, κύριε. Ἐσεῖς δώσατε τὴν ἄδεια αὐτονοῦ τοῦ μισητῆ νὰ πάρει τὸ ἀμάξι γιὰ νὰ πάει στὸ Βιερζόν νὰ φέρει τοὺς γονιοῦς σας;

— Ἐγὼ; καθόλου! ἀποκρίθηκε ὁ κ. Σερέλ. Κ' εὐθὺς ἔγεινε μιὰ φοβερὴ φασαρία μὲς στὴν τάξη. Οἱ τρεῖς πρῶτοι, κοντὰ στὸ ἔβγασμα τῆς πόρτας, πού εἶχαν χρέος νὰ διώχνουν πετροβολώντας τίς κατσίκες ἢ τοὺς χοίρους, σὰν ἐρχόνταν νὰ βοσκῆσουν τ' ἀσημένια πανέρια, τσακίστηκαν νὰ φτάσουν τὴν πόρτα. Τὸ σφοδρὸ ποδοβο-

λητό των ἀρβυλών τους και των καρφιών ἀπάνω στο πλακόστρωτο του σχολείου, παραμέρισε, ἔξω, στον πνιχτό θόρυβο των βιαστικών βημάτων τους, που τρίβουν το κοκκινόχρωμα της αἰλῆς κι' ὕστερα παίρνουν φόρα ἀπ' τους μύλους τῆς σιδερένιας καγκελλόθυρας που ἀνοίγει κατά τὸ δρόμο. Ὅλη ἡ ἄλλη τάξη σωρεύτηκε στὸ παράθυρο τοῦ κήπου· μερικοί σκάλωσαν στὰ τραπέζια γιὰ νὰ βλέπουν πὸ καλά.

Πολύ ἀργά. Ὁ Μὼν δραπέτευσε.

— Ἐσὺ μιά φορά θὰ πᾶς στὸ σταθμὸ, μαζί με τὸν Μουσμπέφ, μου εἶπε ὁ κ. Σερέλ. Ὁ Μὼν δὲν ξέφει τὸ δρόμο γιὰ τὸ Βιερζόν. Θὰ χαθεῖ μέσα στὰ τριστατά. Οὔτε γιὰ τρεῖς ὥρες δὲ θὰ νερὶ στὸ τραῖνο.

Στὸ κατώφλι τῆς μικρῆς τάξης, ἡ Μίλλι ἔβγαλε τὸ λαιμὸ της γιὰ νὰ ρωτήσῃ :

— Μὰ τί τρέχει ;

Στὸ δρόμο τῆς πολίχνης συνάξεται κόσμος. Ὁ χωρικός εἶν' ἐκεῖ ἀκόμα, πεισματάρικα ἀσάλευτος μετὰ τὸ καπέλο στὸ χέρι, σάν νὰ ζητάει τὸ δικιο του.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ

ΤΟ ΑΜΑΞΙ ΣΤΡΕΦΕΙ ΠΙΣΩ

Ὅταν ἔφερα ἀπ' τὸ Σταθμὸ τοὺς γέροντες μας, ὅταν, ὕστερ' ἀπ' τὸ δείπνο, καθισμένοι ἐμπρὸς στὸ ἀψηλὸ παραγώνι, ἄρχισαν νὰ διηγῶνται μετὰ τὸ νῆ και μετὰ τὸ σῆμα ὅσα τοὺς ἔνυχαν ἀπὸ πέρσι, ἔνοιωσα, σὲ λίγο, πὼς δὲν τοὺς πρόσεχα πιά.

Ἡ μικρὴ αὐλόθυρα ἦταν πολὺ σιμὰ στὴν τραπεζαρία. Ἀνοίγοντας, ἔτριξε. Ταχτικά, ὅταν ἐνύχτωνε, στίς ἔξοχικὲς ἀποσπερίδες μας, τὸ πρόσμενα, χωρίς νὰ τὸ φανερώσω, αὐτὸ τὸ τριζύμο τῆς θύρας. Τὸ ἀκολουθοῦσε θόρυβος ἀπὸ ἀρβύλες που κροτοῦσαν ἢ χτυπιόταν στὸ κατώφλι, ἢ κάποτε κι' ἀπὸ μουρμουρητό, σάν ἀπ' ἀνθρώπους που κάνουν συμφωνία πρὶν μποῦν μέσα. Κι ἔχτυποῦσαν τὴ θύρα. Ἦταν γείτονες, δασκάλεις... ἐπὶ τέλους κάποιος που ἐρχόταν γιὰ νὰ ξεδόσει ὁ νοὺς μας στὴ μακρειάν ἀποσπερίδα.

Μὰ, φυσικά, τὴ νύχτα ἐκεῖνη δὲν εἶχα νὰ προσμένω πρῶμα ἀπ' ἔξω, ἀφοῦ ὅλοι οἱ ἀγαπημένοι μου ἦταν συναγμένοι μέσ' στὸ σπίτι· κι ὡς τόσο δὲν ἔβανα ν' ἀφογκράζωμαι ὅλους τοὺς νυχτερινούς κρότους καὶ νὰ καρτερῶ ν' ἀνοίξει ἡ θύρα.

Ὁ παππούς, δασύμαλλος σάν μεγάλος ἰσοπᾶνος γασκῶνος, μετὰ τὰ πόδια του βαρεῖα βαλμένα ἐμπρὸς του, τὸ ραβδί ἀνάμεσά τους, γέροντας δεξιά γιὰ νὰ χτυπήσει τὴν ἄκρη τῆς πίπας του ἀπάνω στὴ ραφή τοῦ παπουτσιοῦ του, ἦταν ἐκεῖ. Βεβαίως μετὰ τὰ ὕγρα καὶ ἀγαθὰ ματια του ὅσα μᾶς ἔλεγε ἡ γιαιδιά γιὰ τὸ ταξίδι, τὰ πουλερικά της, τοὺς γείτονες, τοὺς χωρικούς που δὲν πλήρωναν τὴ μορτὴ τους. Μὰ δὲν ἤμουν πιά μαζί τους.

Φανταζόμουν τὸ κύλημα τοῦ ἀμαξιοῦ που θ' ἄφτανε ἄξαφνα μπρὸς στὴ θύρα. Ὁ Μὼν θὰ πηδοῦσε ἀπ' τὸ σκαλοπάτι της καὶ θ' ἄμπαινε μέσα, σάν νὰ μὴν εἶχε τίποτα συμβεῖ... Ἡ μᾶλλον θὰ πῆγαινε πρῶτα ν' ἀφήσει τὴ φοράδα στὸ ὑποστατικό· καὶ θ' ἄκουγα σὲ λίγο, τὴν περπατησιά του νὰ τρίξει στὸ δρόμο καὶ τὴν αὐλόθυρα ν' ἀνοίξει.

Τίποτα. Ὁ παππούς ἔβλεπε ἐμπρὸς του μετὰ καρφωμένο τὸ βλέμμα καὶ τὰ ματόφυλλά του, ἀνοιγοσφαλώντας, σταματοῦσαν γιὰ πολὺ ἀπάνω στὰ μάτια του, σάν νὰ τοῦ ἔρχοταν ὁ ὕπνος. Ἡ γιαιδιά ξανάλεγε μετὰ ἀμηχανία τὴν ὕστερη φράση της που κανεὶς δὲν πρόσεχε.

— Γιατὸ τὸ ἀγόρι κάνει εἶσαι ; εἶπε στὸ τέλος.

Πραγματικῶς, στὸ σταθμὸ, τῆς εἶχα μάταια κάνει πολλὰ ρωτήματα. Ψυχὴ δὲν εἶχε ἰδεῖ, στὴ στάση τοῦ Βιερζόν, που ἰαμοίαζε τοῦ Μὼν.

Ὁ σύντροφός μου θάρροπώρησε στὸ δρόμο. Ἡ δοκιμὴ του ἔπεσε ὄξω. Στὸ γυρισμό, μετὰ τ' ἀμάξι, ἀναμασῶσα ὀλοένα τὴν ἀπορία μου, ὅσο ἢ γιαιδιά μου μιλοῦσε μετὰ τὸν Μουσμπέφ. Στὸν καρρόδρομο, ἀσπρισμένο ἀπὸ τὴν πάχνη, τὰ πουλάκια στεροβιλιζόταν μεσ' στὰ πόδια τοῦ γαῖδουριου που ἐτρόχαζε. Κάπου-κάπου, στὴν ἀπόλυτη νηγεμία τοῦ παγεροῦ δειλινοῦ, ἀνέβαινε τὸ ἀπομακρο κράξιμο κάποιας βοσκ.πούλας, ἢ κάποιου μικροῦ που φώναζε τὸν σύντροφό του ἀπ' τὸνα στ' ἄλλο σῦδενδρο τῶν ἐλατιῶν. Καὶ κάθε φορά, ἢ μακρόσυρτη κραυγὴ ἀπάνω στίς ἐρημες βουνοπλαγιὲς μ' ἔκανε νὰ τρεμουλιάζω, σα νὰ ἦταν ἢ φωνὴ τοῦ Μὼν, ἀπ' τὰ μάκρη, που μετὰ καλοῦσε νὰ τὸν ἀκολουθήσω...

Καθὼς τὰ ξαναπερνοῦσα ὅλ' αὐτὰ ἀπ' τὴ μνήμη μου, ἤρθε ἡ ὥρα νὰ κοιμηθοῦμε. Ὁ παππούς κιόλας περασε στὴν κόκκινη κάμαρά του, ὅλο ὕγρασία καὶ παγωμένη, καθὼς ἦταν κλεισμένη ἀπὸ τὰ πέρισι. Γιὰ νὰ μείνει ἐκεῖ, εἶχαν σηκώσει τὰ δαντελλένια προσκέφαλα, εἶχαν μαζέψει τὰ χαλιά κι' εἶχαν βάλει κατὰ μέρος τὰ εὐκολόσπαστα πράματα. Ἀπόθεσε τὸ ραβδί του σὲ μιά καρέκλα, τὰ χοντρά παπούτσια του κάτω ἀπὸ τὴν πολυθρόνα· ἔσβησε τὸ κερί του, κ' εἶμαστε ὄρθοι, λέγοντας τὴν καληνύχτα, ἔτσι μοι ν' ἀποχωριστοῦμε, ὅταν ἕνας ἤχος ἀμαξιοῦ μᾶς σόπασε.

Ἐλεγε πὼς δυὸ ἀμάξια ἐρχόταν στὴ σειρά, μετὰ ἀλαφρότατο τροχασμό. Ὀλιγόστεφαν τὸ δρόμο τους καὶ στὸ τέλος στάθηκαν μπρὸς στὸ παράθυρο τῆς τραπεζαρίας, που ἔβλεπε στὸ δρόμο, μὰ που ἦταν καρφωμένο.

Ὁ πατέρας πήρε τὴ λάμπα, καί, δίχως προσμονή, ἀνοίγε τὴ θύρα που εἶχαν κιόλας κλειδώσει. Ἐπειτα, σπρώχνοντας τὴν καγκελλόθυρα, προχωρώντας ἄκρη στὰ σκαλοπάτια, ἀνασήκωσε τὸ φῶς πάνω ἀπ' τὸ κεφάλι του, γιὰ νὰ ἰδεῖ τί συμβαίνει.

Πραγματικῶς, δυὸ ἀμάξια ἦταν σταματημένα· τ' ἄλλο του ἐνὸς δεμένο πίσω ἀπ' τ' ἄλλο. Κάποιος εἶχε πηδήσει στὴ γῆς καὶ δισταζε...

— Ἐδῶ εἶν' ἡ Δημαρχία ; εἶπε ζυγώνοντας. Δεῖξτέ μου, σᾶς παρακαλῶ, τὸ σπίτι τοῦ Φρομεντέν, που εἶναι κολλήγας στὸ ὑποστατικό. Βρῆκα τ' ἀμάξι του καὶ τὴ φοράδα του χωρίς ὀδηγητή, στὸ μάκρος τοῦ δρόμου, κοντὰ στὴ δημοσιά τοῦ Σαῖν Λουὶ ντὲ Μπονῶ. Μετὰ τὸ κλεφτοφάγαρό μου μπόρεσα κι εἶδα τ' ὄνομά του καὶ τὴ σύσση του ἀπάνω στὴν πλάκα. Μιᾶς κ' ἦταν στὸ δρόμο μου, ὀδήγησα τὸ ζῶ του ἀπὸ δῶ, γιὰ νὰ προλάβω καμιά συμφορά, μὰ ὡστόσο τοῦτο μ' ἔκαμε κι ἀργοπώρησα φοβερά.

ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ

ΜΕΡΙΚΑ ΑΠΛΑ ΠΡΑΜΑΤΑ ΠΟΥ ΔΕΝ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΕΕΧΝΑΜΕ

ΜΕΛΕΤΗ ΤΟΥ κ. ΠΑΥΔΟΥΣΗ

Σ' ἐμᾶς ὡς τώρα οἱ ἐπιστήμονες δούλευαν σχεδὸν ὅλοι τους μετὰ τὸ μοναδικὸ σκοπὸ νὰ ἀποκτήσουν ἕνα ὄνομα ἢ καμιά θεσοῦλα, πράματα ἀπαραίτητα γιὰ τὴ ζῆση. Ἡ Ἑλλάδα ἦταν ἡ χώρα μετὰ τοὺς πολλοὺς ἐπιστήμονες χωρίς ἐπιστήμη. Εἶχαμε δηλ. πάντα τὸν οικονομικὸ τύπο τῶν ἐπιστημόνων που πολὺ ὁμορφα ὁ Schiller τοῦ ὀνομάζει ἐπιστήμονες τοῦ ψωμοῦ (Brotgelehrte). Τέτοιοι εἶνε οἱ περισσότερο ἐπιστήμονες ὅλο τὸν κόσμο, οἱ ἐπιστήμονες τῶν διπλωμάτων τοῦ βιοπορισμοῦ ἢ καὶ πλουτισμοῦ, μετὰ τὴ διαφορὰ πὼς σὲ μερικούς ἀπ' αὐτοὺς ἡ ἐπιστήμη εἶνε φυτὸ που φυτρώνει καὶ μεγαλώνει στὴ χώρα τους· εἶσαι γι' αὐτοὺς ἡ ἐπιστήμη εἶνε κάτι πῶς αἰσθητὸ καὶ πῶς φυσικὸ πρῶμα, εἶσαι ξέρουν καὶ ὁμολογοῦν τὴν ἰδιότητά τους μπροστὰ στοὺς ἀληθινούς ἐπιστήμονες.

Γιὰ ὅλους αὐτοὺς τοὺς λογίους τοῦ ψωμοῦ ἡ ἐπιστήμη εἶνε ἕνα μέσο, ὅπως ἡ τσαγαρικὴ γιὰ τὸν κοινὸ τσαγακῆ ἢ ἡ μαγερικὴ γιὰ τὸν κοινὸ μάγερα, γιὰ τὴ ζῆση τους. Παίρνουν ἀκούοντας ἢ διαβάζοντας τὰ ἔτοιμα πορίσματα ξένης ἐρευνας, τὰ μεταχειρίζονται γιὰ τὴν ἐξυπηρέτηση τῶν ἀναγκῶν τῆς κοινωνίας καὶ πληρώνονται γι' αὐτὸ. Ἐτσι μποροῦν νὰ κερδίζουν γιὰ νὰ ζοῦν, πολλὲς φορές καὶ νὰ πλουτίζουν. Τὸ χρέμα καὶ ἡ διατήρηση τῆς ἀτομικῆς τους ζωῆς εἶνε ὁ τελευταῖος σκοπὸς σὲ κάθε προσπάθειά τους.

Αὐτοῦ τοῦ εἶδους τοὺς ἐπιστήμονες μπορούσαμε πολὺ ὁμορφα νὰ τοὺς ποῦμε τεχνίτες τῆς ἐπιστήμης ἢ καὶ ἐπιστημονικούς βιομήχανους. Εἶνε τύποι οικονομικοὶ που βιομηχανοποιοῦν τὰ πορίσματα τῆς ἀληθινῆς δημιουργικῆς ἐπιστήμης μετὰ τὸ σκοπὸ τοῦ βιοπορισμοῦ ἢ καὶ πλουτισμοῦ.

Υἰάρχει καὶ ἕνα ἄλλο εἶδος ἀπὸ ἐπιστήμονες που δὲν φροντίζουν τόσο γιὰ τὰ χρήματα ὅσο γιὰ τὸ ὄνομα καὶ τὴν ἐκτίμηση ἀπὸ τοὺς πολλούς. Αὐτοὶ εἶνε οἱ θορυβοποιοὶ ἐπιστήμονες καὶ κάνουν τὸν πολιτικὸν τύπο τῶν ἐπιστημόνων. Μπορεῖ νὰ εἶνε πῶς συμπαθητικοὶ ἀπὸ τοὺς πρώτους, δηλ. τοὺς οικονομικούς, εἶνε ὅμως ἐπικίνδυνοι στὴν κοινωνία. Εἶνε ἀνήμποροι νὰ ἀνισταθοῦν σὲ κάθε νεοτερισμὸ καὶ μάταιη ἐπίδειξη. Ἄδιαφοροῦν γιὰ ὅλα καὶ νοιάζονται μονάχα γιὰ τὸ θόρυβον που πρέπει πάντα νὰ γίνεται γύρω ἀπὸ τὸ πρόσωπό τους. Ἐκτός ἀπὸ τὴν ἐξυπηρέτηση τῆς ματαιότητάς τους κανένα ἄλλο οὐσιαστικὸ, ἀντικειμενικὸ κριτήριον δὲν ὀδηγᾷ τὸ θόρυβον, που ἀκατάπαυτα σηκώνουν. Μεταχειρίζονται γι' αὐτὸν τὸν σκοπὸ τὰ πορίσματα τῆς ἐπιστήμης ὅπως καὶ ὅπου τὰ

βροῦν, φτάνει μονάχα νὰ εἶνε φρεσκοτάτα καὶ ἐντυπωσιώτατα. Εἶνε οἱ ἐπιστήμονες τῶν σαλονιῶν, τῶν κλικῶν, τῶν συλλόγων καὶ σωματείων. Θέλουν νὰ εἶνε, ὅπως λέγαμε καὶ πῶς πάνω, τῆς μόδας γιὰ τὴν εὐκολὴ ἀνάδειξη. Γιὰ νὰ γίνεσαι πάντα λόγος γι' αὐτοὺς παρουσιάζονται πάντα φρέσκοι καὶ παράδοξοι καὶ ἐντυπωσιοκί, πολὺ συχνὰ καὶ ἐπαναστατικοί—φυσικὰ μονάχα μετὰ λόγια καὶ θεωρίες, γιαιτὶ στὸ βάθος εἶνε ἀνθρωποὶ ἐγωιστές καὶ γι' αὐτὸ δειλοί.

Αὐτοὺς ὁ τύπος τῶν ἐπιστημόνων μᾶς παρουσιάζει καθαυτὸ τώρα τελευταῖα στὴν Ἑλλάδα.

Ὅπως κι' ἂν εἶνε, καὶ οἱ πρώτοι καὶ οἱ δεύτεροι, ἂν καὶ στὸ ὄνομα τῆς ἐπιστήμης κάνουν ὅ, τι κάνουν, ἀδιαφοροῦν τέλεια γιὰ τὴν ἀλήθεια. Ἡ ἐπιστήμη τοὺς εἶνε ἕνα ἀπλό μέσο. Δὲν δουλεύουν στὴν ἀλήθεια, τοῦναντίον ἡ ἀλήθεια τοὺς δουλεύει στὸν χρηματισμὸ καὶ στὴν εὐκολὴ ἐπίδειξη καὶ ἀνάδειξη.

Ἄραγε θὰ μπορούσαν αὐτοὶ οἱ ἴδιοι νὰ ἐργαστοῦν καὶ γιὰ νὰ ἐπιστημονικὰ πορίσματα, ἔστω καὶ μετὰ τὸ μακρινὸ σκοπὸ νὰ τὰ χρησιμοποιήσουν γιὰ κοινὲς ἀνάγκες ἢ ἀδυναμίες καὶ νὰ δημιουργήσουν ἔτσι ἀληθινὴ ἐπιστημονικὴ ζωὴ ; Νοιώζω ὄχι. Γιαιτὶ ἐκτός ἀπὸ πολὺ σπάνια παραδείγματα ὁ οικονομικὸς ἢ ὁ πολιτικὸς ἐπιστήμονας δὲν νιώθει καμιά εὐχαρίστηση, καμιά χαρὰ στὴν ἐρευνα· πάντα θὰ προτιμοῦν τὸ ἔτοιμο ἐμπόρευμα τῆς ξένης ἐργασίας. Τοὺς δίνουμε ἀκαδημαϊκὲς θέσεις, χρηματικὰ βραβεῖα γιὰ νὰ ἐργαστοῦν γνήσια ἐπιστημονικὰ καὶ δημιουργικὰ, μὰ καὶ τότε τίποτα δὲν γίνεται. Ὁ ἀληθινὸς σκοπὸς κάθε δράσης τους εἶνε ἄλλος, καὶ γυρεύοντας νὰ σκεπάσουν αὐτὸν τὸν σκοπὸ ἡ ζωὴ τους γίνεται ἕνα ψεῦδος. Εἶνε λοιπὸν φυσικὸ νὰ προσπαθοῦν νὰ ἐπιδεῖξουν πάντα τὰ ἔτοιμα ξένα ἢ ἀνύπαρκτα πορίσματα, ἀφοῦ σκοπὸς τους εἶνε ὁ βιοπορισμὸς καὶ ἡ ἐπίδειξη καὶ ὄχι ἡ πραγματικότης, ἡ ἀλήθεια.

Μὰ ὅταν τέτοιοι ἀνθρωποὶ θέλουν νὰ ὀδηγοῦν τὴν κοινωνία, ὅταν τύποι οικονομικοὶ ἢ πολιτικοὶ ἀνακατεῦνται μετὰ τὴν ἐπιστήμη, ζητοῦν νὰ φτιάσουν τίς δουλειὲς τους στὸ ὄνομα τῆς ἀλήθειας χωρίς νὰ ἔχουν καμιά ἐσωτερικὴ σχέση μ' αὐτήν, τότε ὄχι μόνον ἡ ἐπιστήμη θαλασσοῦνεται ἀλλὰ καὶ ἡ κοινωνία κινδυνεύει. Ἐνῶ δηλ. δὲν ἔχουν καμιά ἀληθινὴ σχέση καὶ ἀδιαφοροῦν τέλεια γιὰ τὴν ἀλήθεια καὶ τὴν ἐπιστημονικὴ δημιουργία, κάνουν τίς δουλειὲς του στὸ ὄνομα τῆς ἐπιστημονικῆς ἀλήθειας καὶ τῆς ἐπιστημονικῆς τιμιότητος. Ἐτσι μιλοῦν πάντα γιὰ ἀλήθεια, ἐνῶ τὸ εἶναι τους εἶνε ἡ ψευτιά. Ὑπάρχει ἕνα αἰσθητὸ που αὐτὸ μονάχα

έξασφαλίζει την αλήθεια και την ακατάπαυτη προσπάθεια για νέες πάντα δημιουργίες. Αυτό το αίσθημα είναι η έσωτερική δίψα για την αλήθεια που ήσυχάζει με την ακατάπαυτη έρευνα. Σπρώχνει τον άνθρωπο στην αλήθεια και έχει το αποτέλεσμα του σ' αυτό το αποτέλεσμα της εργασίας. Αδιαφορεί τέλεια για κάθε άλλο που βρίσκεται έξω από το αντικείμενο της προσπάθειας του. Δεν νοιάζεται για τον χρηματισμό και την επίδειξη στους πολλούς. Η μεγάλη ευχαρίστηση που του δίνει η πετυχημένη προσπάθεια για την αλήθεια τον σηκώνει πάνω από κάθε έγωιστική αδυναμία και ύπολοισμό. Η διατήρηση της ύλικής ζωής του έχει γίνει ένα απλό μέσο για ευγενικότερους σκοπούς· καμιά φορά, σαν αληθινός καλλιτέχνης, αδιαφορεί τέλεια για αυτήν. Και αν η διατήρηση της σωματικής ζωής, σαν προϋπόθεση της διατήρησης γενικά της ζωής, τον σκοτίζει και φροντίζει ανάλογα γι' αυτήν, η επίδειξη στους πολλούς, ή ξεπασιά ή μαγία της έξωτερικής διάκρισης (ή μόδα) του είναι άγνωστα ή πολύ αντιπαθητικά πράγματα. Δεν τον μέλει καθόλου το ποσόν και φροντίζει μονάχα για το ποιόν. Είναι ο αληθινός άριστοκράτης που στην ψυχή του κάνει εντύπωση ο άνθρωπος και όχι το ποσόν των ανθρώπων. Η ψυχή του είναι τέλεια ξένη με κείνο που λέμε πολιτικότητα που φέρνει τον άνθρωπο μόνο στην επίδειξη και στην αναγνώριση από τους πολλούς.

Η πρώτη εντύπωση που μας κάνει δεν είναι ευχάριστη· μά, φαίνεται αποκρουστικός, γιατί όταν τον πλησιάσουμε αισθανόμαστε την ανάγκη να καθαριστούμε από ύπολοισμούς και αδυναμίες. Διαφορετικά δηλ. από τον πολιτικό, που πλησιάζοντας τον δεν ξεχνούμε να φορτωθούμε όλες μας τις αδυναμίες και μικροσυμπεριφορές. Έτσι ο αληθινός επιστήμονας, ο μονοκόμματος και ίσως αυτός άνθρωπος, φαίνεται πρώτα πρώτα από την ήθικη του επίδραση. Είναι καθαυτό δάσκαλος, γιατί δημιουργεί, όπου κι' αν βρεθεί, ήθικη ατμόσφαιρα. Το πετυχαίνει χωρίς να το κυνηγήσει, γιατί δεν ζητά μονάχα την αλήθεια αλλά ο ίδιος, το όλο του είναι, είναι αλήθεια. Η υπεροχή και το παράδειγμα του μας αναγκάζει σ' αυτό, μας ξεγυμνώνει από τις μικρότητες μας.

Στην αρχή αρχή μας φαίνεται ψυχρός και μισάνθρωπος, έξωτικός και περιεργός· με τον καιρό όμως νιώθουμε πόσο είναι γλυκός, θερμός, πονετικός και φιλόνητος. Όταν έμεις καθαριστούμε, βλέπουμε πόση θερμότητα και εμπιστοσύνη ξεχνεί ξεγυμνώνοντάς μας από κάθε κακία, καχυποψία, επιφύλαξη και δειλία. Μας δίνει το θάρρος της γνώμης, και την πίστη στην αξία και τον σκοπό της αληθινής ζωής.¹⁾ Η καρδιά του είναι τόσο πλατειά, τόσο άδολη!

(¹) Είμαι της γνώμης πως θα ήταν σωστότερο οι νέοι μας επιστήμονες που πηγαίνουν στην Ευρώπη, να προσπαθούν όχι τόσο να μάς φέρουν νέες επιστημονικές γνώσεις, όσο να πλησιάσουν και να παρακολουθούν από κοντά τη ζωή και δράση των αληθινών επιστημόνων. Όσο πιο νέοι τόσο πιο καλά. Γιατί θυμάμαι πολλούς έμπειρους κάθε όωμείκης μικροπονηρίας και μικρο-ύπολοισμών, που δεν έκαναν τίποτε άλλο παρά να ζητούν να εξηγήσουν την περιεργή ζωή των αληθινών αντιπροσώπων της επιστήμης από δικές τους αδυναμίες και μικρο-ύπολοισμούς. Η ξερη μάθηση δεν τους καθάριζε από τις βαθειά ριζω-

Ένας πλατωνικός έρωτας μάς σπρώχνει σε επικοινωνία με τον αληθινό επιστήμονα για ευγενικές συλλήψεις νέων αληθειών¹⁾. Οι έρωτες αλήθεια είναι για τους νέους, που δεν ξέρουν ακόμα τους μικρο-ύπολοισμούς και η αυτοπεποίθησή και το θάρρος της ζωής τους δεν έχουν σαλέψει. Αφοσιώνονται χωρίς κανένα ύπολοισμό στο αντικείμενο του έρωτά τους. Έτσι και η επιστήμη θέλει πανταχού νέους έρωτεμένους με την αλήθεια, ακούραστους κινήτους σ' ευγενικούς έρωτες.

Η τάση για την αλήθεια βγαίνει σ' αμιά έσωτερική ακατανίκητη ανάγκη, από την άνησυχία που γεννάει στην ψυχή η ακατανόητη αντικειμενικότητα και γενικά η πραγματικότητα. Είναι η απολυτρωτική προσπάθεια της ψυχής από έσωτερικές ασυμφωνίες.

Όπως η συναίσθηση της φτώχειας, που μονάχα αυτή γεννάει τον πόθο του πλούτου, προϋποθέτει συναίσθηση των αναγκών, που τις διορθώνει ο πλούτος, έτσι και ο πόθος για την αλήθεια προϋποθέτει ψυχικές έσωτερικές ανάγκες που ικανοποιούνται με την κατάκτηση της αλήθειας. Όπως ο πλούτος δεν έχει καμιά αξία και είναι άχρηστος όταν δεν μπορεί να μάς βολέψει σ' ανάγκες πρώτα πρώτα έξωτερικές, έτσι και η αλήθεια είναι άχρηστη και χωρίς αξία και για το άτομο και για την κοινωνία όταν δεν βοηθεί σ' ανάγκες πρώτα πρώτα έσωτερικές. Και όπως η φτώχεια για το άτομο είναι πρώτα υποκειμενική και όριζεται από τον πόθο και όχι από την αντικειμενική έλλειψη και μεγαλώνει με κάθε νέα κατάκτηση, έτσι και ο πόθος και ιάση στην αλήθεια δεν είναι σημάδι για ποσοτική έλλειψη παρά για ποιοτική κατάσταση· δεν σβήνει ο πόθος σ' αυτό, το αντίθετο, όσο οι πόθοι μας γίνονται, τόσο καινούργιοι πόθοι παρουσιάζονται και οι έσωτερικές ανάγκες μεγαλώνουν.

Ο αληθινός λοιπόν επιστήμονας είναι γεμάτος από ψυχικές ανάγκες. Τίποτα δεν του είναι άρετο. Η φτώχεια είναι συνυφασμένη με το είναι του. Την ποιό μεγάλη πνευματική φτώχεια ένοιωσε εκείνος που στους Αρχαίους Έλληνες νομιζότανε πως ξέρι απ' όλους τα πότερα.

Ό,τι κι' αν αποκτήσει του φαίνεται τίποτα μπροστά σ' εκείνα που ακόμα χρειάζεται. Όταν πετύχει εκείνο που ως τώρα κυνηγούσε, ίσα ίσα τότε

μένει κακίος τους. Η αδυναμία των μικρο-ύπολοισμών δεν ξεχνιόταν. Καμιά φορά ζητούσαν και να τους ξεγελάσουν σαν κουτούς και απλοϊκούς. Όταν άκουα το στερεότυπο: «Τι κουτοί τέλος πάντων είναι αυτοί οι ευρωπαίοι», θυμάμουνα τον Πλάτωνα, που οι φιλόσοφοί του σ' αμάτια των «δημιουργών», των τσαγκάρηδων, των μανάβηδων, των γλυκατζήδων κ.λ., είναι τέρατα ακατανόητα. Που το όωμείο πνεύμα, ή όωμείκη εδύλγισια!

(¹) Όταν γνωρίσουμε τους αληθινούς επιστήμονες, τότε μονάχα νιώθουμε και το μυστήριο της άπορίας του Αλκιβιάδη (Συμπόσιο του Πλάτωνα). Την μεγάλη δηλαδή παρεξήγηση και ύστερα την βαθειά κατανόηση της αξίας του Σωκράτη, που ήταν αληθινός φιλόσοφος και προ πάντων δάσκαλος· και βλέπουμε πως οι λαοί της Δύσεως από τη ζωή τους νιώθουν τους Αρχαίους Έλληνες, ενώ έμεις του κάκου ζητάμε να τους νιώσουμε από τα βιβλία με τις λέξεις και τις γραμματικές.

βλέπει μπροστά του νέα χάσματα, αισθάνεται νέες ανάγκες. Νέα συναισθήματα φτώχειας τον κυριεύουν, κάθε φορά που δυνατά από την περασμένη.

Η ήσυχία, το σταματήμα της ψυχικής δίψας θα ήταν ο θάνατός του. Αν ο επιστήμονας σταματούσε κάπου ικανοποιημένος και ευχαριστημένος από τη εργασία του ως εκείνη τη στιγμή, θα ξεπερφε από την ξεχωριστή θέση και προορισμό που έχει πάντα να έρευνά και να αναζητά την αλήθεια. Για να μιλήσουμε πλατωνικά, όσο ο Πόρος (ή Ικανοποίηση, ή κατάκτηση) γονιμοποιά την Πενία (ανάγκη, φτώχεια), τόσο γεννιούνται νέες λαχτάρες για νέες γονιμοποιήσεις.

Η προσπάθεια είναι η ξεκούραση του αληθινού επιστήμονα, ή απόκτηση, σαν αποτέλεσμα και τέραμα της προσπάθειας, είναι η μόνη του κούραση. Σ' αμάτια ενός που δεν δοκίμασε αυτές τις χαρές του επιστήμονα φαίνεται σαν ένα ξεγέλασμα σχετικά με την Ικανοποίηση από την πετυχημένη προσπάθεια, τον φαντάζεται σαν σ' όνειρο και σ' πλάνη, σ' αμειθυμένο που πουθενά δεν βρίσκεται στήριγμα.

Αυτό το φαινόμενο πέστε το όπως θέλετε: προορισμό, έντολή, πρόοδε εξέλιξη, εξέγερση, ανάπτυξη. Όπως κι' αν το πούμε, όπως ο οικονομικός άνθρωπος θέλει πάντα να δημιουργεί νέα ύλικά μέσα, ο πολιτικός να έπηρεάζει όλοένα νέους ανθρώπους, έτσι ο επιστημονικός θέλει πάντα να κατακτά νέες αλήθειες· αδιάφορο αν όσο η προσπάθειά του πετυχαίνει τόσο και ο πόθος γίνεται πιο δυνατός και σπρώχνει σε νέες προσπάθειες. Αδιάφορο αν τα κτήματα κάνουν υποκειμενικά όλοένα πιο φτωχό εκείνον που τα αποκτά, όσο κι' αν το περιβάλλον του γίνεται όλοένα πιο πλούσιο¹⁾.

Πολύ πιο βαθυστόχαστα ο κομμουνισμός του Πλάτωνος περιορίζεται στους φιλοσόφους, στους δημιουργούς δηλ. των πνευματικών προϊόντων που είναι από τη φύση τους κοινωνικά, κομμουνιστικά. Μονάχα η ιδέα είναι από φυσικό της γενική, είναι το ένα σ' αμάτια πολλά. Η ιδέα όμως σαν σκοπός και έλατήριο παρουσιάζεται και εξοχην στην επιστήμη και την καλλιτεχνία. Από το βαθμό της συμμετοχής στην ιδέα όριζεται και η παιδαγωγική κοινωνική επίδραση των άλλων επαγγελματιών. Όσο ένα επάγγελμα γίνεται πιο επιστημονικά και πιο καλλιτεχνικά, τόσο και πιο κοινωνικά γίνεται ο αντιπρόσωπός του, από τον βαθμό της συμμετοχής του στην ιδέα.

Με την ύλιστική του διωξ κοσμοθεωρία ο σημερινός κομμουνισμός ξεγυμνώνει κι αυτών τον καλλιτέχνη και επιστήμονα από κάθε ιδεαλισμό και για τουτό και από κοινωνικότητα. Έτσι ο κομμουνισμός των ηρώων μας είναι ο μεγαλύτερος έξωφρενισμός που είδε η ανθρωπότητα, γιατί έχει

(¹) Ο πνευματικός πλούτος εκτός από τις άλλες διαφορές, δέ μοιάζει του ύλικού να λιγοστεύει όταν τον μοιράζονται πολλοί· το αντίθετο, τόσο και πιο πληθαίνει. Ένα από τα πολλά περίεργα του σημερινού κομμουνισμού είναι και η προσπάθεια να στηρίξουν την κοσμοθεωρία του στην ύλη και στο ποσό γενικά. Υψηλός και κομμουνισμός είναι έννοιες ασυμβίβαστες. Η ύλη είναι φυσικό της να είναι άτομική και έγωιστική, το ίδιο κι' εκείνος που πιστεύει στην απόλυτη αξία της. Για τουτό και ο σημερινός κομμουνισμός θα στηρίζεται πάντα στην αδικία και την βία, ή ελεύθερη διάθεση θα του είναι πάντα άγνωστη αξία.

για αρχή την άρνηση του σκοπού του. Η βία και η αδικία θα είναι πάντα τα μοναδικά του μέσα της συγκράτησης της κοινωνίας.

Το άτέλειωτο και σχετικό είναι αλληλένδετο με τη ζωή γενικά, ξεχωριστά όμως με την επιστημονική ζωή. Η ιδέα ή πλατωνική δίνει, όπως έδω της αλήθειας, την κατεύθυνση. Έτσι και η κίνηση γίνεται πάνω στην ίδια γραμμή και η πρόοδος αδιάκοπη. Αλίμονο στον άνθρωπο, αν μπορούσε να πει: «Όρίστε, φτάσαμε επί τέλους στον τελικό σκοπό. Πετύχαμε την απόλυτη αλήθεια, σαν αποτέλεσμα πιά και όχι σαν σκοπό». Και μολαταύτα χωρίς την απόλυτη ιδέα και η ανθρωπότητα γενικά και το άτομο σ' τις προσπάθειές του θα έμοιαζε του φούρνου του Νασρεντίν Χότζα. Και όχι μονάχα αυτό μα και δράση γενικά και κατανόηση θα ήταν πράματα άνυπαρκτα. Έτσι με τα σχετικά αποτελέσματα κάθε προσπάθειας και με το απόλυτο της ιδέας γεννιούνται στην ψυχή του επιστήμονα πάντα καινούργια προβλήματα, καινούργιες ανάγκες και άνησυχίες που σπρώχνουν σε καινούργιες αξιώσεις για καινούργιες λύσεις.

Αν θέλαμε κάπου να σταματήσουμε τελειωτικά, κάπου να πιστέψουμε πως έχει πιά απόλυτα συμπληρωθεί, τότε σίγουρα πουθενά δέ στεκόμαστε, σε κάποιο ψεύτικο έδαφος πατούμε. Αν ένας επιστήμονας δοκιμάσει τέτοιο αίσθημα, τότε μονάχα αυτό θα έδειχνε πως δεν έχουμε να κάμουμε με αληθινό επιστήμονα παρά με ψυμοδιαβασμένο που δεν μελετά και δεν προσπαθεί από έσωτερικές ανάγκες.

Η επιστήμη σ' εμάς. Αναγκαστήκαμε να μιλήσουμε κάπως πολύ θεωρητικά, αν και έδώσαμε την υπόσχεση να πούμε μερικά απλά πράγματα. Ήταν όμως ανάγκη για να φτιάσουμε τον καθρέφτη και έτσι να δούμε καλύτερα τον εαυτό μας.

Έτσι συγκεκριαλωμένα είπαμε πρώτα πως η επιστήμη, ή αληθινή, κάνει ήθικό τον άνθρωπο, τον εξευγενίζει, τον σπρώχνει στην εξυπηρέτηση γενικών αρχών και στην περιφρόνηση των άτομικών ύλικών συμφερόντων, μικρο-ύπολοισμών και πολιτικών ομαδικών τάσεων. Δεύτερον, είναι μια ακατάπαυτη κίνηση, που κανένας μερικός σκοπός δεν μπορεί απόλυτα να την ήσυχάσει, δεν ξέρι κούραση όσο τείνει και προσπαθεί η ζωή της είναι ή ακατάπαυτη έρευνα. Τρίτο, ποτέ δεν γίνεται σ' αμάτια του αληθινού επιστήμονα απλό μέσο για ένα άσχετο με την έρευνα σκοπό· ο σκοπός της είναι αυτό το αποτέλεσμα της προσπάθειας της, εκεί βρίσκεται ή μόνη της ανταμοιβή. Τέταρτο, δεν μπορεί να χωρέσει σ' ένα ποσό από γνώσεις όσο και νάνε μεγάλο, αφού είναι ζωή, κίνηση. Ο δάσκαλός της είναι εκείνος που καλλιεργεί το έδαφος στις ψυχές των μαθητών του για να βλαστήσει ή αλήθεια, εκείνος που δημιουργεί ατμόσφαιρα υποβλητική για επιστημονικές προσπάθειες.¹⁾ Με την διδασκαλία του δεν σβήνει τη

(¹) Σ' το δικό μας Πανεπιστήμιο φτιάχνουν τους επιστήμονες, όταν βεβαιωθούν πως κατέχουν ένα όρισμένο ποσό από γνώσεις σαν σ' τελικό και όχι προπαρασκευαστικό σκοπό. Έτσι οι νέοι μας επιστήμονες μετράν την επιστήμη τους με σελίδες «Τόσες ακόμα σελίδες και πάει κι' αυτή ή επιστήμη» άκουσα να λέγουν. Και επειδή οι μερικές χιλιάδες από σελίδες είναι δύσκολο να συγκρατηθούν, τους κάνουμε την εύκολια να δίνουν κομμα-

δίψα τῆς μάθησης· γενῶ τῆ δίψα, δημιουργεῖ ἀπορίες καὶ ἐσωτερικὲς ἀνησυχίες. Πέμπτο, ἂν καὶ σχετικὴ στὰ ἀποτελέσματά της, ἐμψυχώνεται καὶ θερμαίνεται ἀπὸ ἀπόλυτες ἰδέες, παίρνοντας ἀπ' αὐτὲς τὴν ἀφετηρία καὶ τὴν κατεύθυνση. Καὶ ἔκτο, ἡ ἐπιστημονικὴ ἀλήθεια δὲν ἔχει καμιὰ παιδαγωγικὴ ἐπίδραση, καμιὰ φορὰ εἶνε καὶ πολὺ ἐπικίνδυνη καὶ στὸ ἄτομο καὶ στὴν κοινωνία ὅταν δὲν βγαίνει ἀπὸ τὴν ἀνησυχία καὶ ἐσωτερικὴ ἀνάγκη τοῦ ἀνθρώπου. Ὅταν ἀνάμεσα στὸ βιβλίον πού κλείνει τὴν γνώση καὶ στὸ στόμα τοῦ ἀναγνώστη δὲν μπεῖ ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου, τότε μεγάλον βάρος, καμιὰ φορὰ καὶ μεγάλο κακό, περιμένει τὴν κοινωνία.

Ἄς δοῦμε τώρα τί γίνεται καὶ σὲ μᾶς. Θαρῶ πὼς κανένας δὲν μπορεῖ νὰ μοῦ ἀρνηθεῖ τὸ ἔξης: Ἄν στὰ τελευταῖα ἑξήντα χρόνια δὲν ἐρχότανε κανένας μᾶς νέος ἀπὸ τὴν Εὐρώπῃ νὰ μᾶς πληροφοροῦσῃ τὸ τί γίνεται ἐκεῖ, τότε χωρὶς ἄλλο θὰ ἐξακολουθοῦσαμε μὲ τὴν αὐτὴ ὀρθοδοξία ἀκόμα σήμερον νὰ κάνουμε θυσίες στὸ βωμὸ τοῦ Herbart ἢ τοῦ Cobet ἢ τοῦ Grote κ.λ. Δὲν ἀποκλείω τὴν πνευματικὴ ἐπικοινωνία καὶ τὴν ἀλληλοεπίδραση στὴν ἐπιστήμη. Μὰ αὐτὴ οὔτε ἐπικοινωνία οὔτε ἀλληλοεπίδραση εἶνε αὐτὴ εἶνε εἰσαγωγή ξένου ἐμπορεύματος πού δὲν εὐδοκίμει στὸ ἓνα μέρος, εἶνε μονόπλευρη ἐπίδραση. Ἐμεῖς εἴμαστε καταδικασμένοι ὅλο νὰ παίρουμε καὶ ποτὲ νὰ μὴ δίνουμε. Ἐνα μικρὸ Πανεπιστήμιον ὅπως τῆς Γένας στὴ Γερμανία δὲν καταδέχεται τέτοιο πρῶμα, ἔχει μάλιστα ἐπιδράσει πολὺ σὲ ὅλες σχεδὸν τὶς ἐπιστήμες. Σὲ μᾶς ὅμως, στὸ δικό μας Πανεπιστήμιον, αὐτὸ πού ὑπάρχει δὲν εἶνε ἐπιστήμη, γιατί, ὅπως εἶπαμε, ἐπιστήμη καὶ σταμάτημα καὶ πολὺ περισσότερο ὀρθοδοξισμὸς εἶνε πράγματα ἀτοίριαστα. Φυσικὰ καὶ μετὰ κινιούμαστε, μὰ αὐτὴ ἡ κίνηση εἶνε ξένη, καὶ ἡ ἐπιστήμη δὲν εἶνε ἑτεροκίνητη.

Καὶ πὼς γίνεται αὐτὴ ἡ κίνηση; Ὁ κάθε «ἄρτι ἀφικόμενος», ἂν ἐπιδιώκει ἀκαδημαϊκὴ θέση, ἔχει πρῶτα πρῶτα τὴν εὐλαβὴ φιλοδοξία νὰ ἐξευτελίσει τοὺς «πρὸ πολλοῦ ἀφικόμενους». Καὶ μὲ τὸ δικόν του αὐτὸς φέρνει τὰ τελευταῖα παρισινὰ φιγουρίνια ἐνῶ τὸ ἐμπόρευμα πιά τῶν παλιῶν εἶνε ἀχρηστο ὑλικό⁽¹⁾. Τὰ ἐμπορεύματα τῶν παλιῶν σκούρισαν πιά. Ἐκουράστηκαν καὶ αὐτοὶ νὰ παίρουν ὅλο-ἓνα νέες ἐνέσεις ἀπὸ τὴν Δύση καὶ τάφηξαν στὴν τύχη τους. Τὰ βιβλία τους εἶνε πιά παλιά· ἂν τοὺς ἔρχονται ἀκόμα μερικὰ νέα, αὐτὰ μένουν πιά ἄγγι-

τιαστὲς ἐξετάσεις καὶ ἔτσι μποροῦν, ὅταν ἔχουν τὴν δύναμη καὶ τὴν ὑπομονὴ νὰ ἀποστηθίσουν, νὰ βγαίνουν ὅλοι τοὺς ἐπιστήμονες! Ἐτσι δὲν χάνεται κανένας ἄδικα!

(¹) Καμιὰ φορὰ εἶνε καὶ φανταστικὰ φιγουρίνια. Κάποιος νεοφερμένος ἀπὸ τὴ Δύση ἐκπαιδευτικὸς χωρὶς νὰ ξέρει πὼς καὶ ἐγὼ πῆγα στὴν Εὐρώπῃ καὶ ξέρω καὶ ἐγὼ ξενεὲς γλώσσες γιὰ νὰ μαθαῖνω τί γίνεται ἄλλοῦ μοῦ ἔλεγε μὲ ὕφος σοβαρότατο: «Ἄ, ἐγὼ θὰ διδάξω ὅλος διόλου νέαν ψυχολογίαν σ' αὐτὸ τὸ διδασκαλεῖον, ψυχολογίαν ἀμερικανικὴν. Εἶνε τελειῶς ἀγνωστὴ ἐδῶ στὴν Ἑλλάδα καὶ δὲν ἔχει καμιὰ σχέση μὲ τὶς γνωστὲς ψυχολογίες». Καὶ ὅταν τὸν ρώτησα ποῖα εἶνε ἐπὶ τέλους αὐτὴ ἡ ψυχολογία, μοῦ ἀπάντησε μὲ τὸ ἴδιο σοβαρὸ ὕφος: «Αὐτὴ λέγεται ψυχαναλυτικὴ ψυχολογία». Θυμήθηκα τότε τοὺς πλανόδιους πωλητὲς φαρμάκων τῆς ὁδοῦ Ἀθηνῶν πού εἶνε ἀγνωστα σ' ὅλο τὸν κόσμον, ἐκτὸς φυσικὰ τῆς Ἀμερικής.

χα. Ἄμ' ἡ σκέψη; Ἄ! αὐτὴ! Αὐτὴ δὲν ἔχει σχέση μὲ τὴν ἐπιστήμη σὲ μᾶς. Ἡ ἔρευνα πού ὀλοένα γίνεται πρὸ ἀναγκαῖα στὸν ἐρευνητὴ ἀπὸ ἐσωτερικὲς ἀνησυχίες, πού ὀλοένα πληθαίνουν; Καὶ αὐτὸ δὲν γένηκε ποτὲ γιὰ νὰ γείνει καὶ τώρα. Οἱ νέοι τέλους πάντων γυαλίζουν, φέρνουν μαζί τους τὴν dernière création. Εἶνε μαχητικοί, ἀμείλικτοι μπροστὰ στὶς σκουριασμένες θεωρίες. Μὰ καὶ οἱ παλιοὶ δὲν τοὺς χαρίζουν κἀστὰνα. Ἐτσι ἀνάφεται καὶ σὲ μᾶς ἀγώνας ἐπιστημονικὸς, ὄχι ὅμως, γιὰ ὄνομα τοῦ Θεοῦ γιὰ τὸν κοινὸ σκοπὸ κάθε ἐπιστημονικῆς προσπάθειας, δηλ. γιὰ τὴν ἀλήθεια, ἀλλὰ γιὰ τὸ ὄνομα καὶ τὴ θέση.

Τὰ ὄπλα αὐτοῦ τοῦ ἀγώνα μᾶς τὰ δίνει, ἔτσι ἔτοιμα ὅπως τὰ κοινὰ πολεμικὰ ὄπλα, ἡ Εὐρώπη. Εἶνε τὰ πορίσματα τῆς ἀληθινῆς ἐργασίας κάποιου καὶ κάποιου ἀληθινοῦ ἐπιστήμονα, μὲ διατριβὲς καὶ διατριβούλες, διαλέξεις, ἀνακοινώσεις, καμιὰ φορὰ καὶ πολυσελίδια ἔργα. Συχνὰ ὅμως βλέπουμε νὰ μεταχειρίζονται καὶ ὄπλα ντόπια, ἀγνωστα στὴ Δύση, ὅπως τῆς ἀγραμματοσύνης, τῆς προδοσίας, τῆς ἀθεΐας, τοῦ κομμουνισμοῦ κ.λ. ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος, καὶ τῆς ὀπισθοδρομικότητος, τῆς ἀσυγχρονισμῶς, τῆς συντηρητικότητος κ.λ. ἀπὸ τὸ ἄλλο.

Στὸν ἀγώνα αὐτὸ δὲν ἀρροῦν νὰ ἀναμιχθοῦν καὶ τὰ κόμματα. Τὸ ἓνα κόμμα δίνει θέσεις δημόσιες στὸ ἓνα ἐπιστημονικὸ κόμμα καὶ παῦει τοὺς ἄλλους, τὸ ἄλλο στοὺς ἄλλους.

Θὰ μπορούσαμε νὰ ποῦμε πὼς ἐδῶ ἔχουμε νὰ κάμουμε μὲ δυὸ μεγάλες ὁμάδες ἀπὸ ξεχωριστὴ ἰδιοσυγγρασία, τὴν ὁμάδα τῶν φιλελευθέρων προοδευτικῶν καὶ τὴν ὁμάδα τῶν συντηρητικῶν, πού συναντοῦμε σ' ὅλο τὸν κόσμον, ξεχωριστὰ στὶς πνευματικὲς ἐπιστήμες. Μὰ οὔτε αὐτὸ δὲν γίνεται, γιατί τότε πὼς θὰ ἐξηγότανε τὸ φαινόμενο πού μόλις κάτσουν οἱ φιλελευθεροὶ κατὰ τὸ γαϊδοῦρι καμιὰς ἀνώτερης δημόσιας θέσης ἢ καμιὰς προσοδοφόρου γενικῆς ἐκτίμησης, παίζουν ἀριστοτεχνικὰ τὸν ρόλο τῶν προκατόχων τους (¹).

Ἐνῶ λοιπὸν σ' ὅλο τὸν κόσμον ὁ ἐρευνητὴς ἐπιστήμονας δημιουργεῖ σχολές, πού συνεχίζουν τὸ ἔργο τοῦ δασκάλου, ὁ δικός μας ἐπιστήμονας δημιουργεῖ συμφέροντα ὑλικά καὶ πολιτικὰ κόμματα. Ἐνῶ παντοῦ ὁ ἀγώνας εἶνε κοινὸς ἐναντίον τῶν προβλημάτων, πού ἀκατάπαντα παρουσιάζουν οἱ νέες ἔρευνες καὶ νέες λύσεις ἀπὸ νέες ἐσωτερικὲς ἀνησυχίες, σὲ μᾶς ὁ ἀγώνας γυρίζει κατὰ τὸ συναδέλφου καὶ ἐξαντλεῖ ὅλες μᾶς τὶς δυνάμεις. Ἐνῶ παντοῦ ὁ ἓνας παίρνει τὸν ἄλλο γιὰ σύμμαχο καὶ συνεργάτη σὲ κοινὸ ἀγώνα, ὁ ἓνας συμπληρώνει καὶ διαφωτίζει τὸν ἄλλο, σὲ μᾶς ὁ ἓνας προσπαθεῖ νὰ μὴν ξέρει τὸν ἄλλον, ἢ ἂν ἀναγκαστεῖ νὰ τὸν γνωρίσει, τὸν ξέρει ὡς ἀγρόμαστο, ὡς προδότη, ἄθεο, κομμουνιστὴ ἢ σὰν ἀρτηριοσκληρωτικὸ, ἀσυγχρόνιστο, ὀπισθοδρομικὸ κ.λ. ἀνάλογα μὲ τὴν κοινότητα τῶν συμφερόντων. Ἐνῶ σ' ὅλο τὸν κόσμον ἡ ἐπιστήμη ἠθικοποιεῖ καὶ ἐξευγενίζει, σὲ μᾶς χυδαῖοποιεῖ καὶ ταπεινώνει. Ἐνῶ σ' ὅλο τὸν κόσμον οἱ ἐπιστήμονες εἶνε ἀνώτεροι τῆς ὕλης καὶ τῶν ὑλικῶν, οικονομικῶν μέσων, σὲ μᾶς εἶνε, ξεχωριστὰ οἱ προοδευτικοί, κατώτεροι.

(¹) Στὴν Ἑλλάδα ἔχουμε καὶ φιλελευθεροὺς πού στὸ ὄνομα τῆς φιλελευθερίας καταδιώκουν τοὺς συντηρητικούς. Δὲν ἐννοῶ τοὺς πολιτικούς φιλελευθεροὺς ἢ τοὺς ἐλευθερόφρονες, ἐννοῶ τοὺς ἐπιστήμονες φιλελευθεροὺς.

Θὰ εἶχα καὶ ἄλλα πολλὰ «ἐνῶ» νὰ ἀραδιάσω. Ὡς τόσο παῦω μὲ τὸ ἀκόλουθο συμπέρασμα: Δὲν ὑπάρχει σὲ μᾶς ἐπιστήμη. Μποροῦν νὰ ὑπάρχουν σὲ μᾶς ἄνθρωποι, πού νὰ μποροῦν νὰ σᾶς ἀραδιάσουν ὅλα πέρα καὶ πέρα τὰ ἐπιστημονικὰ πορίσματα, νὰ συζητήσουν πάνω σ' αὐτὰ, νὰ κάμουν μ' αὐτὰ πολιτικὰ, κόμματα, νὰ κάμουν ὁμιλίες, διαλέξεις, ἀκαδημαϊκὲς ἀνακοινώσεις, πού καὶ ξένοι ἀκόμα, ἂν τὶς ἀκοῦν, νὰ τὶς θαυμάζουν γιὰ τὴν ἐνημερωτικότητά τους. Παραδέχομαι πὼς μποροῦν καὶ νέες πρωτότυπες ἀλήθειες νὰ λέγονται καὶ νὰ γράφονται καὶ μολαταῦτα δὲν παραδέχομαι πὼς ἔχουμε

ἐπιστήμη. Στὰ στόματα ὅλων εἶνε ἡ λέξη ἐπιστήμη καὶ ἀλήθεια καὶ στὸ ὄνομά τους γίνονται ὅλες οἱ προσπάθειες καὶ ἀγῶνες. Πίσω ὅμως ἀπὸ τὴν ἀλήθεια καὶ ἐπιστήμη κρύβεται ὁ ἐγωϊσμὸς καὶ ἡ ἐξυτηρέτηση τοῦ ὑλικοῦ ἐγὼ μὲ ὅλες τοὺς ἀδυναμίες. Ἐχουμε νὰ κάμουμε δηλ. μὲ μιὰ ψευτιά, νὰ παρουσιάζουμε γιὰ σκοπὸ τὸ μέσο. Νὰ κοβόμαστε γιὰ κάτι πού δὲν μᾶς ἐνδιαφέρει, παρὰ μόνον ἕπειδὴ ἀρμέγεται καὶ μᾶς τρέφει μὲ ὅλες τὶς ἀδυναμίες μας.

Μᾶς λείπει, ὅπως φαίνεται, ἡ θερησκευτικὴ πίστη στὴν ἀξία τῆς ἀλήθειας.

Ἡ ΕΚΘΕΣΗ ΤΗΣ ΚΡΙΤΙΚΗΣ ΣΤΗΝ ΠΑΡΙΣΙΝΗ ΕΘΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

Μὲ πολὺ πνεῦμα στὸ τελευταῖο φύλλο τῆς Art Vivant, ὁ André Salmon γράφει γιὰ τὴν Ἐκθεσὴ τῆς Κριτικῆς στὴν Ἐθνικὴ Γαλλικὴ Βιβλιοθήκη.

Μέσα στὶς προθήκες, χειρογράφα, ζωγραφίες, κομποτεχνήματα μεταχειρισμένα ἀπὸ τοὺς παλιούς σθγγραφεῖς... Φωτογραφίες τοῦ Ἰρεν τῆς Ρεζάν στὴν καλὴ τῆς ἐποχῆ, λιθογραφίες, σχεδιάσματα, γελοιογραφίες, πού μπαίνουν στὴν αἰωνιότητα. Πορτραῖτα τοῦ Γκωτιέ, τοῦ Sainte-Beuve τοῦ Βεργιῶ, πού δίνουμε σ' αὐτὸ τὸ φύλλο.

Ὁ Δ. Βεργιῶ.

Ὁ Θεόφιλος Γκωτιέ.

κόνες, ἐμπνέουν στὸν André Salmon ζωηρὲς σκέψεις γιὰ τὸ παρελθόν, ἀνατριχίλες ἀναμνήσεων, συγκινήσεις σντταραχτικῆς. Ἀκόμη ὡς ὀνειροπολήματα γιὰ τὸ μέλλον—ὄχι αὐτὰ γραμμένα μὲ γοργότητα καὶ σννάμα ἐμβροίθειαν ἀπαράμιλλη.

Ὁ Σαιντ-Μπεβ.

ΤΑ ΜΩΣΑΪΚΑ ΤΟΥ ΔΑΦΝΙΟΥ

Ἡ τύχη τῆς μονῆς τοῦ Δαφνίου ἀπὸ τὴν ἰδρυση τοῦ νεοελληνικοῦ κράτους κ' ἐδῶ ζω- γραφίζει πιστὰ ὅλη τὴν ἐξέ- λιξη πὸν πῆρε σιὰ χρόνια τοῦτα τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ δια- νοουμένου κόσμου πρὸς τὴ βυζαντινὴ τέχνη.

Ἀφοῦ πατήθηκε καὶ κήκη ἀπὸ τοὺς Τούρκους στὴν ἐπα- νάσταση, τὸ βροσκοῦμε ἔρημο, μὲ τὰ περιφρημα μωσαϊκὰ τῆς ἐκκλησιᾶς του κατακαπνι- σμένα, ἔλον τὸν καιρὸ τῆς βα- σιλείας τοῦ Ὁθωνα. Κανείς δὲ σκοτίζεται γιὰ τὴν ὑπαρ- ξή του. Οἱ ἀρχαιολόγοι, δικοί μας καὶ ξένοι, δὲν ἔχουνε μάτια παρὰ γιὰ τὰ ἀρχαῖα ἑλληνικὰ μνημεῖα. Κάποιος γάλλος συνταγματάρχης τῆς Κατοχῆς τοῦ 1854 σταθμεύει ἐκεῖ καί, ἐρασιτέχνης ἀρχαιολό- γος, κάνει ἀνασκαφῆς στὴν Ἱερὰ Ὀδὸ καὶ βάζει νὰ κα- θαρίσουν κάπως καὶ τὸ μονα- στήρι. Γιὰ πολλὰ ἀκόμη χρό- νια μ' ἔλα ταῦτα κανείς δὲ φαίνεται νὰ ὑποψιάζεται τὴν ἀξία του. Ἀπὸ τὸ 1883 ὡς τὸ 1885 τὸ μοναστήρι τοῦ Δα- φνίου γίνεται φρενοκομεῖο. Οἱ τρελοὶ τὸ βροσκοῦν γλέντι νὰ κατεβάζουν ψῆφες ἀπὸ τὰ μωσαϊκὰ μὲ τὸ καλάμι τοῦ καντηλανάφτη μὰ τὸ ἴδιο μὴ δὲν κάνουν κ' οἱ γνωστοί, ἄλλοι ἀπὸ πλεονεξία, μὲ τὴν ἰδέα ὅτι οἱ χροσῆς ψῆφες εἶνε ἀπὸ μάλαμα, κ' ἄλλοι ἀπὸ εὐ- λάβεια, γιὰ νὰ τὶς κάμουν φυ- λαχτά :

Τότε πρῶτος ἀρχίζει νὰ διαμαρτύρεται ὁ Λαμπάκης, ζωγράφος καὶ μελετητῆς τῆς τέχνης.

Ὁ Δανιὴλ.

Τὸ 1885 φοβερῆς βροχῆς ἀνοίγουν χά- σματα στοὺς τοίχους, γκρεμίζουν μωσαϊκὰ καί... διώχνουν καὶ τοὺς τρε- λούς.

Τὸ 1886 σεισμός καὶ νέες καταστροφές.

Ὅλ' αὐτὰ ἔχουν ὡς ὑπό- κρουση τὶς διαμαρτυρῆς τοῦ Λαμπάκη, ἀλλὰ κανείς δὲν τοῦ δίνει προσοχή.

Ἐπρεπε νὰ μᾶς βροῖσει καὶ κάποιος ἐγγλέζος, γιὰ τὸ Δαφνὶ εἶχε ἀναγνωρισθεῖ ὡς... ποιμνιοστάσιο!

Ἔτσι στὰ 1888 διατάσσον- ται ἐπισκευές.

Ἀλλὰ τί ἐπισκευές ἦσαν ἐκεῖνες! Ἐφραξαν παράθυρα καὶ ἀνοίξαν ἄλλα ἐκεῖ πὸν δὲν ὑπῆρχαν, ἐσοβάντισαν εἰ- κόνες καὶ κοσμήματα καὶ ὁ κακόμοιρος ὁ Λαμπάκης δια- μαρτύρεται, πάντα διαμαρ- τύρεται.

Βέβαια τέτοια μπαλώματα δὲ μποροῦσαν νὰ σταματή- σουν τὴ φθορὰ τοῦ χρόνου. Τὸν Ἰανουάριο τοῦ 1889 νέοι σεισμοὶ ἀνοίγουν πάλι τοὺς τοίχους καὶ γκρεμίζουν ψηφιδωτὰ.

Τότε τέλος πάντων συγκι- νεῖται κ' ἕνας πολιτευόμε- νος. Ὁ Γεώργιος Κοζάκης Τυπάλδος, πὸν ἐκτὸς ἀπὸ τὴν πολιτικὴ κατόρθωνε νὰ ἐνδι- αφέρεται καὶ νὰ νιώθει καὶ γιὰ τὴν Τέχνη, μιλά στὴ βου- λή, σπρώχνει τὸν Τρικοῦπη κι ἀποφασίζεται κάτι σοβαρὸ.

Ἡ ἀρχιτεκτονικὴ διεύθυνση τῶν ἐπισκευῶν ἀνατίθεται στὸ γάλλο κ. Τρουμπ καὶ ἡ ἀνασύνθεση τῶν ψηφιδωτῶν στὸν Ἰταλὸ κ. Νόβο.

Ὁ τόπος δὲν ἔχει ἀκόμη εἰδικούς. Ἄλλως τε καὶ τὸ ἐνδιαφέρον πὸν ἀρχίζουν νὰ δεί- χνουν οἱ ἐδῶ δὲν εἶνε παρὰ ἀντανάκλαση ἀπὸ τὸ ἐνδιαφέρον τῶν ξένων.

Ὅπωςδήποτε ἡ ἐργασία αὐτὴ τὴ φορὰ εἶνε σοβαρὴ καὶ ὁ κ. Νόβο λαμπρὸς τεχνί- της. Ἴσως θὰ ἦταν προτιμότερο νὰ περιο- ρίζονταν στὸ στερέωμα τῶν ὄσων εἶχαν περι- σωθεῖ, γιὰ τὴν ὅλη του τὴ δεξιότητα στὰ μέρη πὸν ἀνασυγκροτεῖ καὶ συμπλη- ρώνει δὲ φαίνεται νᾶχει ἐνστερνισθεῖ ὅσο θᾶ- πρεπε τὸ πνεῦμα τῆς βυζαντι- νῆς τέχνης.

Αὐτὸ βέβαια δὲν εἶνε ἐκπλη- κτικὸ γιὰ τὴν ἐποχὴ ἐκεῖνη. Πρὸς τὸ τέλος τοῦ περασμένου αἰῶνα τὸ ἐνδιαφέρον πὸν προκαλοῦσε ἡ βυζαντινὴ ἐποχὴ δὲν εἶχε ἀκόμη ἐπηρεάσει τὶς καλλιτεχνικῆς σφαῖ- ρες ἦταν ἐπιστημονικὸ, λογικὸ καὶ εἶχε σκοπὸ του τὴ μάθηση.

Μόλις τὰ τελευταῖα τοῦτα χρό- νια πλησιάζουμε τὴ βυζαντινὴ τὴν ἐχνη ζητῶντας καθαρὰ αἰσθητι- κῆς συγκινήσεις.

Αὐτὴ ἡ ἐπιστροφή εἶνε πολλὸ ἀξιοπρόσεχτο φαινόμενο.

Γιὰ τὴν ἑλευθερίαν τοῦ ἀτό- μου ἦταν καὶ εἶνε ἀκόμη γιὰ τὴν ἐποχὴ μας ἰδανικὸ καὶ δόγμα ἡ καλλιτεχνικὴ ἐλευθερία ἡ ἀκρό- πωλη τοῦ δόγματος. Καὶ ἀκρι- βῶς τὴν ὥρα πὸν ἐκδηλώνουν- ται στὴν τέχνη τὰ πιδ ἀγαλλίωτα ἀτομικιστικὰ πειράματα, φαίνε- ται νὰ μᾶς τραβᾶ μὲ δύναμη μὴ ἐποχὴ ὅπου οἱ καλλιτέχνες ὑπα- κόουν ἀδίστακτα στὴν πιδ ἀπό- λυτη πειθαρχία.

Κανόνες πὸν εἶχαν τὶς περισ- σότερες φορῆς δογματικῆς ἠρη- σκευτικῆς ρίζες, παράδοση ἀπό- λυτα σεβαστὴ τόσο ἀπὸ τὸ ζω- γράφο ὅσο κι ἀπ' τὸ κοινό, κα- θόριζαν τὴ διάταξη τῶν εἰκό- νων, τὴν ἱεραρχία τῶν ἁγίων πὸν περιστοιχίζον τὸν παντοκράτορα τοῦ θόλου, ἐκείνων πὸν ἔχουν θέση στὸ ἱερό, στὸν κυ- ρίως ναό, ἢ στὸ νάρθηκα. Οἱ στάσεις προ- βλεπόμενες, μονότονες, συμβατικῆς, ἐπανα- λαμβάνουν λίγους καθιερωμένους τύπους. Τὸ ἴδιο καὶ γιὰ τὰ πρόσωπα καὶ γιὰ τὰ χέρια, ἢ γιὰ τὶς πτυχώσεις τῶν ἐνδυμάτων. Παντοῦ ἡ συνταγή.

Οἱ νόμοι ὁμως αὐτοί, πὸν ἦσαν αἰσθητικὴ

ἀνάγκη τῆς ἐποχῆς, ἐνῶ ἐπροφύλαγαν τὸ μέτριο τεχνίτη ἀπὸ κάθε γλύτοσημα, περιο- ρίζοντας στὸ ἐλάχιστο τὴν ἀτομικὴ πρωτο- βουλία, ἀνάγκαιαν τὶς ἀξιόλογες καλλιτεχνι- κῆς προσωπικότητες νὰ ἐκδηλωθοῦν μὲ λεπτό- τατες ἀποχρώσεις πὸν λίγη ἐξοικείωση μὲ τὴν τέχνην αὐτὴ μᾶς μαθαίνει νὰ τὶς ἀνα- καλύπτουμε στὸ ἐξαιρετικὸ μεταχείρισμα τῶν καθιερωμένων στοιχείων.

Τὰ μωσαϊκὰ τοῦ Δαφνίου εἶνε ἕνα μονα- ^{**}

Κομμάτι ἀπὸ τὸν Εὐαγγελισμό.

δικὸ δεῖγμα αὐτῆς τῆς ἀνώτερης προῆς μέσα στὸ γνωστὸ τρόπο.

Ἄν καὶ λείπουν ὀλίγετα τὰ γραπτὰ τεκ- μῆρια, χίλιες δυὸ τεχνικῆς λεπτομέρειες καθο- ρίζουν τὴν ἐποχὴ τῶν μωσαϊκῶν αὐτῶν χωρὶς δισταγμὸ.

Ἄνῆκον στὴν καλύτερη τέχνη τοῦ ἐνδέ- κατου αἰῶνα.

Ὁλόχρυσο φόντο ἀπὸ ψηφιδὰ σκεπάζει ἡ

μᾶλλον ἐσκέπαζε τὴν ἐκκλησιά, ἐκτὸς βέβαια ἀπὸ τὶς μαρμάρινες κολόνες καὶ τὰ κοσμη-
ματα.

Δαντελλωτὲς πλάκες στὰ παράθυρα δὲν ἄφιναν νὰ περνᾷ παρὰ ἓνα φῶς λιγοστό πού
ἔκαμε νὰ βασιλεύει μέσα στὴν ἐκκλησιά ἀτμό-
σφαιρα μυστηρίου. Σήμερα πρέπει νὰ συμ-
πληρώσουμε μὲ τὴ φαντασία τὴν ἔλλειψη τῆς
ἀτμόσφαιρας αὐτῆς γιὰ νὰ κατα-
λάβουμε ὅλη τὴν ὑποβλητικό-
τητα πού θὰ εἶχαν οἱ αὐστηρές,
ρυθμικὲς καὶ κάπως μονότονες
σιλουέτες τῶν ἁγίων.

Ἄλλὰ ὁ ψηφιδογράφος τοῦ
Δαφνίου εἶνε προικισμένος μὲ
σπάνιο καλλιτεχνικὸ αἶσθημα.

Μέσα στὰ στενὰ ὄρια πού
τοῦ ἀφίρουν οἱ κανόνες τῆς
τέχνης του ξέρει νὰ ποικίλλει
μὲ χάρις τὶς συνταγές, τὸ σχέδιό
του συχνὰ κατορθώνει ν' ἀπο-
φύγει τὴν ἀκαμψία καὶ τὰ πρό-
σωπὰ του μολόντι ἀνάγονται
σιτὸς γνωστοὺς καὶ καθιερωμέ-
νους τύπους τῆς βυζαντινῆς ἁγι-
ογραφίας ἐκπλήσσουν μὲ τὴν ποι-
κιλία καὶ τὴν ἐκφραστικότητά των.

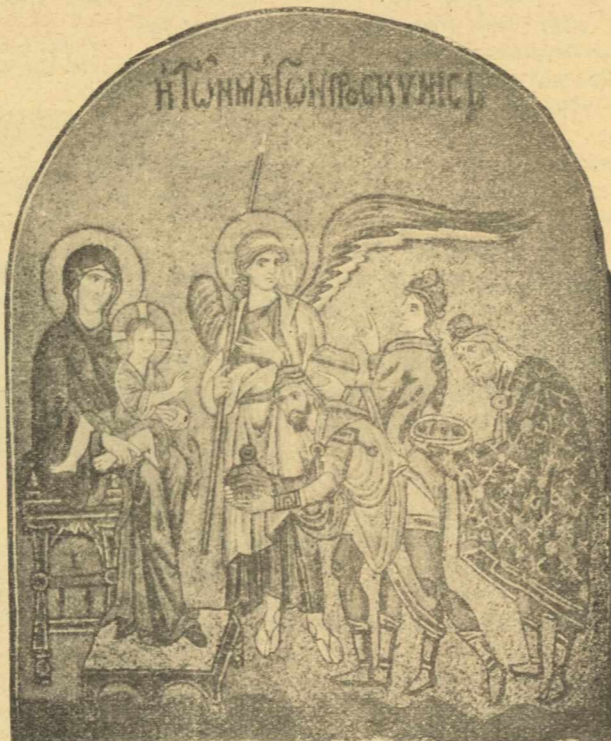
Οἱ εἰκόνες πού παραθέτουμε
δόνουν μιὰ ἰδέα τῆς ποικιλίας αὐ-
τῆς. Εἶνε παρμένες ἀπὸ τὴ με-
λέτη τοῦ Gabriel Millet ἡ ἔχουν
ἐκτελεσθεῖ στὰ 1877, πρὶν ἐπιχει-
ρηθεῖ ἡ ἐπιδιόρθωση τοῦ Νόβο,
ἀπὸ τὸν P. Benouville.

Οἱ μεγάλες συνθέσεις τοῦ Δα-
φνίου εἶνε κι αὐτὲς λαμπρὰ ἰσορρο-
πημένες καὶ γεμάτες χάρις.

Βέβαια ἡ ἀξία τῆς τέχνης αὐ-
τῆς εἶνε προπάντων διακοσμητικὴ
καὶ γιὰ τοῦτο ἡ προοπτικὴ δὲν
παίζει κανένα σχεδὸν ρόλο. Τὸ μέγεθος
τῶν προσώπων καθορίζεται περισσότερο ἀπὸ
τὴν κοινωνικὴ, τὴν ἱεραρχικὴ τὸν θέση παρὰ
ἀπὸ τὴν τοποθέτησή των. Τοπεία καὶ ἀρχι-
τεκτονικὰ μοτίβα εἶνε μικρὰ βοηθητικὰ παραρ-
τήματα πού δὲν ἔχουν τὴν ἀξίωση ν' ἀναπα-
ραστήσουν τὴ φύση. Ὁ καλλιτέχνης μας φαί-
νεται μάλιστα νὰ τ' ἀποφεύγει συστηματικά,
ὅπου δὲν εἶναι ἀπαραίτητα στοιχεῖα τοῦ θέμα-

τός του (Γολγοθᾶς, σπῆλαιο τῆς γεννήσεως
κ.τ.λ.).

Τὰ ψηφία εἶνε μικρὰ πλασίδια ἀπὸ σμάλτο
μὲ ἐπιφάνεια τετραγωνικὴ 5—8 χιλιοστομέ-
τρων. Στὰ πρόσωπα καὶ τὰ χέρια τὰ ψηφία
εἶνε μικρότερα ἀκόμα καὶ εἶνε δῶρα τῆς γῆς
αὐτῆς: ἄσπρο μάρμαρο τῆς Πεντέλης, τε-
φρογάλαζο τοῦ Ὑμηττοῦ, τριανταφυλλιά, κα-

Ἡ προσκύνηση τῶν Μάγων.

Μία ἀπὸ τὶς καλύτερα διατηρημένες συνθέσεις, ὅπου μπορεῖ κανεὶς
νὰ θαυμάσει τὴν ἰσορροπημένη διάταξη τοῦ συνόλου καὶ τὴ χάρις
πού ἔχει ἡ κάθε στάση.

φειὰ καὶ ἄσπρα θαμπὰ βότσαλα.

Εἶνε δύσκολο νὰ δεῖ κανεὶς ὠραιότερη δια-
κόσμηση ἀπὸ τὰ βυζαντινὰ μωσαϊκά, κ' εἶνε
δύσκολο νὰ δεῖ ὠραιότερα βυζαντινὰ μωσαϊκά
ἀπὸ τοῦ Δαφνίου. Α. Π.

(— Le monastère de Daphni, par Gabriel
Millet. Paris 1899.

— Δ Γρ. Καμτούρογλου. Τὸ Δαφνί. Ἐν Ἀθή-
ναις 1920).

ΑΠΟ ΤΟΝ ΕΝΑ ΜΕΣΑΙΩΝΑ ΣΤΟΝ ΑΛΛΟ

Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΡΩΣΙΚΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗΣ

Ἡ φιλοσοφία τῆς Νεώτερης Ἱστορίας
κατὰ τὸ ΝΙΚΟΛΑ ΜΠΕΡΝΤΙΑΕΦΦ

Ὅταν ὁ Μπερντιάεφφ μιλά γιὰ τὴ μετά-
βαση ἀπὸ τὴ νεώτερη ἱστορία στὸ Μεσαιώ-
να, δὲν ἐννοεῖ τὴν ἐπάνοδο στὴν παλιὰ
μεσαιωνικὴ ζωὴ πού εἶναι πρᾶμα ἀδύνατο,
ἀλλὰ τὴ μετάβαση σ' ἓνα νέο Μεσαιῶνα
πού θάχει τὶς οὐσιαστικὲς ιδιότητες τῆς
μεσαιωνικῆς ἐποχῆς: μιὰ ἔντονη θρησκευ-
τικότητα, μιὰ μεγάλη πνευματικὴ δραστη-
ριότητα καὶ μιὰ συγκεντρωτικὴ τὸν
ἠθικῶν δυνάμεων. Μὲ ποιὰ ὅμως μορφή θὰ
ἐκδηλωθοῦνε ἡ ιδιότητες αὐτῆς τοῦ νέου
Μεσαιῶνα εἶναι δύσκολο νὰ ποῦμε. Ἐκεῖνο
πού βλέπουμε εἶνε ἡ ἀποσύνθεση τοῦ παλιοῦ
καθεστῶτος καὶ ἐκεῖνο πού προβλέπομε
εἶνε πὸς ὕστερα ἀπὸ τὴν ἀποσύνθεση αὐτὴ
θὰ μείνουν ἀντιμέτωποι ἓνας κομμουνισμὸς
ἀντιανθρωπιστικὸς καὶ ἀθεϊστικὸς καὶ ὁ
χριστιανισμὸς. Δὲν θὰ μπορεῖ πιά ὁ κόσμος
νὰ τηρεῖ οὐδετερότητα ἀπέναντι τῆς θρη-
σκείας. Ἡ ἐπιστήμη, ἡ ἠθικὴ, ἡ τέχνη, τὸ
Κράτος, ἡ οἰκονομία, δὲν θὰ ἀγνοοῦνε πιά
τὴ θρησκεία ἀλλὰ θὰ ἀναγνωρίζουνε τὴν
ἀνάγκη τῆς στήν ἐκτέλεση τοῦ προορισμοῦ
των. Εἶναι ἀδύνατο νὰ ἐπανέλθουμε στὶς
παλιὰς μεσαιωνικὲς σχέσεις τῆς θρησκείας
καὶ τῶν ἄλλων κοινωνικῶν καὶ δημιουργ-
ικῶν ἐκδηλώσεων. Οἱ σχέσεις ἐκεῖνες ἦσαν
ἔξωτερικὲς, αὐτὲς πού θὰ δημιουργηθοῦνε
κατὰ τὸ νέο Μεσαιῶνα πρέπει ν' εἶνε ἐσω-
τερικὲς. Ἡ θρησκευτικὴ θέληση θὰ ἐξορ-
μήσῃ ἀπὸ μέσα ἀπὸ τὴ φιλοσοφία, τὴν ἐπι-
στήμη, τὴν τέχνη.

Ὁ νέος Μεσαιῶνας θὰ εἶναι θρίαμβος
κατὰ τοῦ ἀτομικισμοῦ τῶν νεωτέρων χρόνων
καὶ θὰ ἀποκαταστήσει τὴν ὀργανικὴ ἱεραρ-
χία τῶν πραγμάτων. Ὁ ἄνθρωπος δὲν θὰ
λογαριάζεται πιά σὰν ἄτομο ἐνὸς μηχαν-
ικοῦ συγκροτήματος ἀλλὰ σὰν μέλος ἐνὸς
ὀργανισμοῦ. Ἡ κοινωνικὴ ζωὴ θὰ ἀπλο-
ποιηθεῖ, οἱ πολιτικὲς ομάδες θὰ χάσουνε τὴ
σημασία τους μπροστὰ στὶς ἐπαγγελματικὲς
ὀργανώσεις πού θὰ φροντίζουνε γιὰ τὴν

ἐπίλυση ζωτικῶν προβλημάτων τῆς τεχνικῆς,
οἰκονομικῆς, ἠθικῆς καὶ διανοητικῆς ζωῆς
καὶ ὄχι γιὰ τὴν ἀπόκτηση τῆς πολιτικῆς
ἐξουσίας. Πρέπει νὰ ἱκανοποιοῦνται ἡ πνευ-
ματικὲς καὶ ὕλικὲς ἀνάγκες τῶν μαζῶν καὶ
ὄχι ἡ ἐπιθυμία των καὶ οἱ ἀξιώεις των νὰ
καταλάβουν τὴν ἀρχή. Ἡ ἐξουσία δὲν ἀνήκει
καὶ δὲν θὰ ἀνήκει ποτὲ στὸ πολὺ πλῆθος.
Αὐτὸ ἀντιβαίνει στὴν ἴδια τῆς τῆ φύση πού
εἶνε ἱεραρχικὴ. Ἡ διακυβέρνηση τῆς κοι-
νωνίας καὶ τοῦ Κράτους πρέπει νὰ γίνεται
ἀπὸ ὀρισμένο μέρος τοῦ κοινωνικοῦ σώματος.

Οἱ μέλλουσες κοινωνίες θὰ στηρίζονται
στὴν ἐργασία, τὴ δημιουργικὴ ἐργασία πού
εἶνε ἡ πνευματικὴ καὶ ἡ ὕλικὴ βάση τῆς
ἀνθρωπότητας. Ὁ καπιταλισμὸς καὶ ὁ σοσια-
λισμὸς ἐμηχανοποίησαν τὴν ἐργασία, τὴν
κάνανε πρόβλημα ποσοτικὸ. Ὁ περιορισμὸς
τῶν ἀναγκῶν μας καὶ μιὰ ἔντονη ἐργατι-
κότητα μὲ ἀντικειμενικὸ σκοπὸ ὄχι τόσο
ποσοτικὸ ὅσο ποιοτικὸ θὰ χαρακτῆρίζουν
τὴ νέα ἱστορικὴ περίοδο.

Στὸ νέο Μεσαιῶνα ἡ γυναῖκα θὰ παίξῃ
μεγάλον ρόλο· ὁ ρόλος αὐτὸς δὲ θὰνε ἀν-
δρικός ὅπως τὸν θέλει ὁ φεμινισμὸς πούνε
μιὰ ἀντιεραρχικὴ καὶ ἐξισωτικὴ κίνηση πού
ἀρνιέται τὴν ἰδιαίτερη ποιότητα τῆς γυναι-
κείας φύσης. Ἡ γυναῖκα συνδέεται περισ-
σότερο μὲ τὴν ψυχὴ τοῦ κόσμου, μὲ τὶς
πρώτες στοιχειακὲς δυνάμεις. Χάρις στὴ γυ-
ναῖκα ὁ ἄνδρας ἐπικοινωνεῖ μὲ τὶς δυνάμεις
αὐτῆς. Χάρις στὴ γυναῖκα ὁ ἄνδρας ξανα-
γυρίζει στὰ μυστήρια τῆς ζωῆς τοῦ κόσμου
ἀπὸ τὰ ὁποῖα τὸν εἶχε ἀπομακρύνει ἡ ὀρ-
θολογιστικὴ του μόρφωση. Οἱ γυναῖκες
παίζουνε σήμερα ἓνα ἐξαιρετικὸ ρόλο στὴ
θρησκευτικὴ μας ἀφύπνιση.

Στὸ νέο Μεσαιῶνα, οἱ Χριστιανοὶ πρέπει
νὰ συγκεντρώσουνε ὅλες τους τὶς δυνάμεις
γιὰ νὰ δημιουργήσουνε μιὰ χριστιανικὴ κουλ-
τούρα. Πολλὰ πράγματα ἐξαρτῶνται ἀπὸ
τὴν ἐλευθερία μας, δηλαδὴ ἀπὸ τὴν δημιουρ-

ρική προσπάθεια του ανθρώπου. Είμαστε άνθρωποι του Μεσαίωνα, όχι μονάχα γιατί αυτό ήταν το πεπρωμένο μας αλλά και γιατί έτσι το θέλουμε. Πολλοί είναι ακόμα οι άνθρωποι της νεώτερης εποχής γιατί δε θέλουνε να διαλέξουνε. Περιμένοντας τη μεσαιωνική νύχτα α; όπλιστούμε για τον αγώνα εναντίον του κακού* μέσα στο σκοτάδι α; δημιουργήσουμε ένα νέο ήπιοτισμό.

Η ΡΩΣΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ

Η επανάσταση είναι ένα φυσικό φαινόμενο.

Στη Ρωσία έγινε μια μεγάλη επανάσταση για την οποία δεν μπορούμε να αμφιβάλλουμε όπως δεν μπορούμε να αμφιβάλλουμε για τους σεισμούς που γίνανε στην Ιαπωνία. Η επανάσταση είναι μια μεγάλη συμφορά* δεν υπάρχουν επαναστάσεις ωραίες, αρμονικές, ευτυχημένες. Είναι άδύνατο να διευθύνει κανένας μια επανάσταση όπως είναι αδύνατο να την αποσοβήσει. Η επανάσταση είναι ένα μοιραίο γεγονός, μια βαθμιαία αποσύνθεση ενός κοινωνικού καθεστώτος. Εκείνοι που φαντάζονται μια επανάσταση σύμφωνα με ένα ιδεώδες και με ωρισμένους κανόνες είναι πολύ γελασμένοι. Μια επανάσταση δεν είναι ποτέ όποια έπρεπε να είναι, για τον απλό λόγο ότι μια επανάσταση δεν μπορεί να είναι υποχρεωτική.

Όταν εκραγεί μια επανάσταση πρέπει να τη δεχτούμε όπως δέχεται κανένας μια μεγάλη αρρώστια, να προσπαθήσουμε να θεραπεύσουμε το κακό κ' ό,τι να αναζητήσουμε ευθύνες. Γιατί όλοι μας λίγο-πολύ, είμαστε υπεύθυνοι για τις επαναστάσεις που γίνονται. Καθένας έχει το μερίδιό του στα λάθη και στις ευθύνες που δημιουργούνε μια τέτοια κατάσταση και είναι ανόητο και άπρεποτά κατηγορεί κανείς τους εβραίους, τους μασόνους, τους διανοούμενους, ή αντίθετα τους άστούς, τους αριστοκράτες, τους αντιπροσώπους του παλαιού καθεστώτος ως μόνους υπαίτιους της ρωσικής επανάστασης. Με το φρόνημα ψηλά, με καρτερικότητα, με τις πνευματικές δυνάμεις όλες συγκεντρωμένες πρέπει να αντισταθούμε στους πειρασμούς της επανάστασης, να μείνουμε πιστοί και να υπερασπίσουμε τα ίσα μας, να υποστούμε τις θλίψεις σαν εξιλέωση για τις αμαρτίες μας. Μονάχα οι δυνάμεις της εσωτερικής ζωής του λαού προετοιμάζουνε το τέλος της επανάστασης. Ο εμφύλιος πόλεμος δεν μπορεί να τερματίσει μια τέτοια τραγωδία. Οι εμφύλιοι πόλεμοι είναι ανα-

πόφευκτες φάσεις της επανάστασης* βρίσκονται μέσα στον κύκλο της επαναστατικής αποσύνθεσης και τον κάνουν ευρύτερο. Η πραγματική αντεπανάσταση δεν μπορεί να γίνει από τις προεπαναστατικές δυνάμεις τάξεων και πολιτικών μεριδίων που χτυπήθηκαν και διμελιστήκανε από την επανάσταση. Μόνο μετεπαναστατικές δυνάμεις που θα γεννηθούνε μέσα στους κόλπους της επανάστασης μπορούνε να φέρουνε ένα τέλος. Τις ταραχές στη Γαλλία τις σταμάτησε ένας Ναπολέων και όχι οι ευγενείς, οι μεταναστες, τα κόμματα που ξετόπισε ο ακατάσχετο; επαναστατικός χείμαρρος. Ο βοναπαρισμός είναι η λύση της επανάστασης. Η δύναμη ενός Κρόμβελ και ενός Ναπολέοντα συνίσταται στο ότι είναι οι άνθρωποι του πεπρωμένου, οι κληρονόμοι μιας επανάστασης. Για να βρει κανείς μια διέξοδο στην επανάσταση πρέπει να την έχει ζήσει και να την έχει κλείσει ολόκληρη μέσα του.

Η πείρα της ιστορίας μας διδάσκει πως οι επαναστάσεις δεν καταβάλλονται παρά από μετεπαναστατικές δυνάμεις, από στοιχεία διάφορα από εκείνα που τις δημιουργήσανε. Ό,τι προεπαναστατικό, αποτρέπει εσωτερικό στοιχείο αυτής της επανάστασης και είναι καταδικασμένο σε αποσύνθεση. Ούτε η ρωσική αριστοκρατία που θέλει να ξαναπάρει τα κτήματά της, ούτε η παλιά αστική τάξη που ζητά να ξαναπάρει τα κεφάλαια και τα εργοστάσιά της, ούτε οι ρώσοι διανοούμενοι του παλιού τύπου που θέλουνε να αποκαταστήσουνε την υπόληψή τους και να εφαρμόσουνε τα πολιτικά τους προγράμματα μπορούνε να απαλλάξουν τη Ρωσία και τον κόσμο από τον τρομερό αυτό εφιάλτη. Μέσα στη ρωσική επανάσταση εκπνέει η Ρωσία των διανοουμένων και των ευγενών και γεννιέται μια νέα, άγνωστη Ρωσία. Ποιος μπορεί να σιματήσει τη ρωσική επανάσταση; οι ρώσοι χωρικοί, ή νέα αστική τάξη που βγήκε από μέσα από την επανάσταση, ή ερυθρός στρατός όταν θα συνέλθει από την αίματηρή του παράκρουση οι διανοούμενοι της νέας γενεάς που θα αποκτήσουν μαζί με τη τραγική πείρα της επανάστασης μια πιο βίβια πνευματική υπόσταση και πιο θετικές ιδέες.

Δεν πρέπει να περιμένει κανένας καλό ύστερα από την επανάσταση. Οι καταστροφές είναι πολύ μεγάλες, ή ηθική κατάπτωση τρομερή, ή εκπαίδευση πολύ ξεπεσμένη.

Αλλά πρέπει να ατενίζει κανένας το μοι-

ραίο με θάρρος* δεν υπάρχει κανένας λόγος να είναι κανένας αισιόδοξος από πριν. Ο κόσμος σήμερα υφίσταται ένα φοβερό διχασμό και βρίσκεται σ' ένα τρομερό πόλεμο μεταξύ αντιθέτων πνευματικών στοιχείων. Εκείνο όμως που έχει τεράστια σημασία είναι ότι διαλύονται πια οι αυταπάτες και ο άνθρωπος θα βρεθεί αντιμέτωπος με την πραγματικότητα. Συμβαίνει με τις επαναστάσεις ό,τι συμβαίνει γενικά με κάθε τι στην ιστορία: τ' αποτελέσματα είναι άλλα από εκείνα που προβλέπουμε και από εκείνα που επιδιώκουμε. Σήμερα είναι καιρός να εφαρμόσουμε την έξοχη σκέψη του Joseph de Maistre: «Une contre-révolution ne doit pas être d' une révolution contraire mais le contraire d' une révolution» (*).

Κανένας δεν μπορεί να ζήσει με αισθήματα αρνητικά, με αισθήματα μίσους και εκδίκησης. Είναι αδύνατο να σώσει κανένας τη Ρωσία με τέτοια αρνητικά αισθήματα. Οι όπαδοι του μίσους και της εκδίκησης αποτελούν μιαν αδιαίρετη μερίδα που συνενώνει κομμουνιστές και άκρους μοναρχικούς. Η ζωή έχει ανάγκη από θετικά στοιχεία. Η αγάπη μας πρέπει να υπερνικήσει το μίσος μας. Πρέπει να αγαπήσουμε τη Ρωσία και το ρωσικό λαό περισσότερο από ό,τι μπορούμε να μισήσουμε την επανάσταση και τους μπολσεβίκους. Βάση της πολιτικής μας πρέπει να είναι μια δυνατή αγάπη της ρωσικής γης, της εθνικής ρωσικής ψυχής. Το μεγαλύτερο πρόβλημα σήμερα για τη Ρωσία και για όλο τον κόσμο είναι να βρεθεί διέξοδος από τον αίματηρό κύκλο των επαναστάσεων και των αντιδράσεων για να μπορούμε να γεννηθούμε και να ζήσουμε μια νέα κοινωνική κατάσταση. Μια ατελείωτη σειρά αντιδράσεων και επαναστάσεων βρίσκεται στο δρόμο που άνοιξαν οι αρνητικές αντιδράσεις. Το αίμα γεννά το αίμα που δηλητηριάζει ως τώρα τους λαούς. Η ίδια η επανάσταση πήρε ένα αντιδραστικό χαρακτήρα. Πρέπει πια να απαλλαγούμε από τέτοιες αρνητικές αντιδράσεις. Αυτό είναι το πνευματικό μας καθήκον. Είναι παράλογο να ζητά κανείς να παλινορθώσει εκείνο που κατέληξε σε επανάσταση. Η επανάσταση κατέστρεψε στη Ρωσία κάθε είδος ελευθερίας, το αντεπαναστατικό κίνημα πρέπει να είναι ένα καθαρά απελευθερωτικό κίνημα

* Μια αντεπανάσταση δε πρέπει να είναι μια αντίθετη επανάσταση αλλά το αντίθετο μιας επανάστασης.

που να αποδώσει στους Ρώσους την ελευθερία να αναπνέουν, να σκέπτονται, να κινούνται, να μένουνε στον τόπο τους, να ζούνε μια πνευματική ζωή.

Οι μπολσεβίκοι δεν είναι μια σπείρα ληστών, όπως πολλοί θέλουνε να τους φαντάζονται, που προσβάλλανε το ρωσικό λαό στο δρόμο της ιστορίας του και τον δέσανε χεροπόδαρα. Ο μπολσεβικισμός είναι ένα φαινόμενο πολύ πιο βαθύ, πολύ πιο τρομερό και πιο φοβερό. Μια ληστροσυμμορία είναι λιγότερο φοβερή. Ο μπολσεβικισμός δεν είναι ένα εξωτερικό φαινόμενο, αλλά ένα φαινόμενο εσωτερικό του ρωσικού λαού, μια σοβαρή ηθική και οργανική λαϊκή αρρώστια. Είναι μια παράκρουση του άρροστου λαϊκού πνεύματος.

Ύστερα από ένα πόλεμο χρεοκοπημένο και από μια επανάσταση διεφθαρμένη δεν αξίζει στο ρωσικό λαό άλλη κυβέρνηση από την μπολσεβικική. Καμμία άλλη αρχή δε θα μπορούσε να σταθεί μέσα στην ηθική και ιστορική ατμόσφαιρα της επανάστασης. Αυτό δεν σημαίνει πως ο ρωσικός λαός είναι μπολσεβίκος. Η καταστροφή γέννησε μέσα στα βάθη της ρωσικής κοινωνίας, μέσα στη ψυχή του λαού. Πραγματικά ο λαός ποτέ δεν μπόρεσε να ανεχθεί τις μορφωμένες τάξεις της Ρωσίας και τους ευγενείς, όχι μονάχα από την κοινωνική άποψη αλλά και από τη θρησκευτική. Στη Ρωσία η πραγματική απόσταση μεταξύ της ανώτερης και της κατώτερης τάξης είναι τόσο μεγάλη ώστε δεν έχει την αντίστοιχή της σε κανένα άλλο μέρος της Ευρώπης.

Μελετώντας κανείς τη ρωσική επανάσταση και αναζητώντας τη σωτηρία της Ρωσίας δεν πρέπει να παραγνωρίσει την ηθική κατάσταση του ρωσικού λαού, την κατάσταση των δοξασιών του. Κι' αν οι δοξασίες του λαού είναι ψεύτικες και καταστρεπτικές πρέπει να αφιερώσουμε όλες τις δυνάμεις μας για να οδηγήσουμε πρώτα το λαό μας σε αληθινές και ευεργετικές δοξασίες.

Η ηθική έχει πάντα προτεραιότητα επί της πολιτικής. Τώρα το ρωσικό ζήτημα είναι πρώτιστα ένα πνευματικό ζήτημα. Δεν υπάρχει σωτηρία για τη Ρωσία έξω από μια πνευματική αναζωογόνηση. Δυστυχώς εκείνοι που πολεμήσανε εναντίον της επανάστασης και του κομμουνισμού δεν ένεπνέονταν από μια μεγάλη ιδέα που να αντιτάσσεται στην ιδέα του κομμουνισμού.

Και η δυτική Ευρώπη είχε ανέκμη να κάνει μια σταυροφορία έναντι του μπολσεβικισμού για μια ιδέα, γιατί δεν πιστεύει σε καμιά τέτοια ιδέα. Ο μπολσεβικισμός πρέπει πρώτα να νικηθεί έσωτερικά, δηλ. πνευματικά, και κατόπι πολιτικά. Πρέπει να βρούμε μια νέα πνευματική αρχή οργάνωση της εξουσίας και της κουλτούρας. Σήμερα ακόμα διμλιταρισμός μπορεί να γίνει άφορμη μεγάλων καταστροφών και πρέπει με κάθε τρόπο να εμποδίσουμε την απόλυτη επικράτησή του. Η σημερινή κατάσταση της Ευρώπης αυτό μας επιβάλλει να κάμουμε. Υπάρχουν εποχές που το ιστορικό πεπρωμένο ενός λαού δεν πρέπει να ανατίθεται αποκλειστικά στη στρατιωτική δύναμη. Η Ρωσία καταστράφηκε γιατί μετέβαλε το λαό σε στρατό. Ο στρατός κατέστρεψε το Κράτος. Η σωτηρία δεν μπορεί να προέλθει παρά από μια ανώτερη αρχή. Ο αστικός και καπιταλιστικός μιλιταρισμός καταστράφηκε μόνος του γιατί απογύμνωσε τον πόλεμο από την ευγενικία του σημασία. Οι πόλεμοι κατάντησαν επαναστάσεις. Σήμερα επικρατεί στον κόσμο ο τύπος του επαναστατικού πολέμου. Οι νέες τεχνικές ανακαλύψεις απειλούν τον κόσμο με καταστροφή. Ακόμα κι έξω από τον μπολσεβικισμό ή στρατοκρατία απειλεί την καταστροφή της κουλτούρας και τον εκβαρβαρισμό των ανθρώπων.

Το πρόβλημα του μπολσεβικισμού δεν είναι πρόβλημα μηχανικό που μπορεί να λυθεί με τη στρατιωτική δύναμη. Είναι πρώτιστα ένα πρόβλημα έσωτερικό και ηθικό. Δεν μπορεί κανείς να απαλλάξει τη Ρωσία και το ρωσικό λαό από τους μπολσεβίκους με μέσα άστυνομικά και στρατιωτικά σαν να πρόκειται περί ληστροσυμμορίας. Αυτή είναι ολωσδιόλου επιπόλαια αντίληψη. Η τεράστια μάζα του ρωσικού λαού δεν μπορεί να ανεχθεί τους μπολσεβίκους αλλά βρίσκεται σε κατάσταση μπολσεβικισμού. Αυτό φαίνεται παραδοξολογία που πρέπει όμως να τη νοιώσουμε, βαθειά. Ο ρωσικός λαός πρέπει να βγει από την κατάσταση του μπολσεβικισμού, να νικήσει μέσα του την κατάσταση αυτή.

Ας μη φαντασθεί κανείς πως αυτό που συσταίνουμε είναι μια παθητική στάση παραβαλλομένη με την ενεργητική στάση εκείνων που θέλουν να χτυπήσουν το μπολσεβικισμό με στρατιωτικές δυνάμεις. Όταν έπεφε η ρωμαϊκή αυτοκρατορία, ο Διο-

κλητιανός ανέπτυξε μια μεγάλη δραστηριότητα για να τη συγκρατήσει. Αλλά μήπως ο άγιος Αύγουστίνος είναι λιγότερο δραστήριος από το Διοκλητιανό ή μήπως δεν κατέχει στην ανθρώπινη ιστορία μια πιο μεγάλη θέση; Η εποχή μας έχει μεγάλη ανάγκη από έργα σαν του άγιου Αύγουστίνου. Μας χρειάζονται και πίστη και ιδέα. Η σωτηρία των κοινωνιών που κινδυνεύουν να χαθούν θα προέλθει από ομάδες που θα τις έμψυχώνει η πίστη. Η επανάσταση που απειλεί σήμερα την Ευρώπη μπορεί να φέρει αντιδράσεις όμοιες με το φασισμό. Αλλά διευθύνεται γενικότερα έναντι των θεμελίων της νεώτερης ιστορίας, έναντι του ατομικισμού, του ψευτοφιλελευθερισμού, του νομικού τυπικισμού.

Η ρωσική επανάσταση γένηκε σύμφωνα με τις προβλέψεις του Ντοστογιέβσκη. Αυτός είχε καταλάβει πως ο σοσιαλισμός στη Ρωσία ήταν ένα ζήτημα θρησκευτικό—το ζήτημα της αθεΐας—πως η άπασχόληση των ρώσων διανοουμένων πριν την επανάσταση δεν ήταν πραγματικά η πολιτική, αλλά η χωρίς το Θεό σωτηρία των ανθρώπων. Εκείνοι που θέλουν να καταλάβουν τη σημασία της ρωσικής επανάστασης πρέπει να αφομοιώσουν τις ιδέες του Ντοστογιέβσκη. Μπορεί κανείς να βρει άπειρες αιτίες της ρωσικής επανάστασης. Πολλές απ' αυτές τις αιτίες είναι ολοφάνερες. Ο τρομερός πόλεμος που ο ρωσικός λαός δεν μπόρεσε να βαστάξει ούτε ηθικά ούτε υλικά, η μικρή ανάπτυξη της συνείδησης του δικαίου στο ρωσικό λαό και η έλλειψη πραγματικής κουλτούρας, τα ελαττώματα της αγροτικής οργάνωσης των ρώσων χωρικών, η ψεύτικες ιδέες των ρώσων διανοουμένων είναι αναμφισβήτητα αίτια της ρωσικής επανάστασης. Αλλά το βαθύτερο αίτιο της επανάστασης αυτής είναι άλλο. Η ιστορία μας εκθέτει τις διάφορες αιτίες που επενεργούν στα γεγονότα, αλλά η φιλοσοφία της ιστορίας ανακαλύπτει τα ουσιαστικά πνευματικά φαινόμενα τα «**πρωτοφαινόμενα**» με τα οποία βλέπουμε τη σημασία των ιστορικών γεγονότων. Στη νεώτερη ιστορία ήταν ο ούμανισμός και η έσωτερική του διαλεκτική που αποτελούσε το πνευματικό πρωτοφαινόμενο της εποχής. Αυτός είναι στη βάση της γαλλικής επανάστασης αν και η επανάσταση αυτή είχε και πολλές άλλες αιτίες. Όμοια, στη βάση της ρωσικής επανάστασης υπάρχει ένα θρη-

σκευτικό πρωτοφαινόμενο σχετικό με τη θρησκευτική φύση του ρωσικού λαού. Ο ρωσικός λαός έδειξε πάντα μια περιφρόνηση στα γήινα αγαθά που δεν την έδειξε κανένας άλλος λαός της Ευρώπης. Ποτέ δεν είχε δυνατό σύνδεσμο με τα πράγματα της γης: την ιδιοκτησία, την οικογένεια, το Κράτος, τα δικαιώματά του, τα επιπλά του, την έξωτερική ζωή. Με τη γη τον συνέδεαν μονάχα οι άμαρτίες του. Οι ρώσοι είναι ίσως ένας λαός λιγότερο έντιμος, λιγότερο κόσμιος από τους άλλους λαούς της Ευρώπης. Αλλά οι άρετες των λαών αυτών τους προσηλώνουν στα εγκόσμια, ενώ οι άρετες του ρωσικού λαού τον χωρίζουν από τη γη και τον κάνουν να ποθεί τον ουρανό. Για έναν άνθρωπο της δυτικής Ευρώπης η ιδιοκτησία είναι ιερά. Ο ρώσος κ' όταν ακόμα τα πάθη της πλεονεξίας και της φιλαργυρίας τον έχουν υποδουλώσει δεν έχει ιδεολογική δικαιολογία για την κατοχή των επιγείων αγαθών και σκέπτεται από μέσα του πως θάταν καλύτερο γι' αυτόν να βάλει ένα ράσο και να γίνει καλόγερος. Η ευκολία με την οποία καταργήθηκε η ιδιοκτησία στη Ρωσία οφείλεται όχι μονάχα στην άτελή ανάπτυξη της ιδέας του δικαιώματος στο ρωσικό λαό αλλά και στο πνεύμα της άπόσπασης από τα εγκόσμια που έχει κάθε ρώσος. Εκείνο που φαίνεται μια άρετή στα μάτια του ευρωπαίου άστού φαίνεται μια άμαρτία στον άνθρωπο της Ρωσίας. Ο ρώσος έμπορος είναι πεπεισμένος πως η περιουσία του κερδήθηκε με άμφίβολα μέσα και πως άργά η γοήγορα πρέπει να κάνει έργα μετανοίας γι' αυτό. Η άστική ιδεολογία δεν είχε καμμιάν επίδραση στη ρωσική καρδιά. Δεν άναγνώρισε ποτέ ιδεαλιστική βάση στα δικαιώματα των άστικών τάξεων και του άστικού καθεστώτος. Κατά βάθος όλος ο κόσμος στη Ρωσία θεωρούσε άμαρτωλό το άστικό καθεστώς, όχι μονάχα οι επαναστάτες σοσιαλιστές αλλά και οι θεοφοβούμενοι και οι πανσλαβιστές και όλοι οι ρώσοι συγγραφείς και αυτοί οι ρώσοι άστοι που αισθανόντανε μια ηθική ταπείνωση από την κατάστασή τους.

Δεν μπορεί λοιπόν κανένας να αντιτάξει τον ευρωπαίο άστο στο ρώσο κομμουνιστή. Δεν μπορεί να νικήσει κανένας τον κομμουνισμό στη Ρωσία «**έν όνόματι**» των άστικών άρχων και του άστικού καθεστώτος. Ο Χομιακόφφ, ο Λεόντιεφφ, ο Ντοστογιέβσκη, ο Λέων Τολστόι, ο Βλαντιμήρ

Σολόβιεφφ, ο Νικόλαος Φεντορώφφ είναι όλοι έχθροι του άστικού καθεστώτος και του άστικού πνεύματος όπως οι ρώσοι επαναστάτες, σοσιαλιστές και κομμουνιστές. Αυτή είναι η ρωσική ιδέα. Ο ρώσος πιστός πιστεύει πως μπροστά στο Θεό ο ευρωπαίος άστος δεν αξίζει περισσότερο από το ρώσο κομμουνιστή. Δέ θέλει να αντικαταστήσει τις κομμουνιστικές κακίες με τις άστικές άρετες γιατί άποδοκιμάζει τις άρετες αυτές. Οι ρώσοι άντιπαθήσαν πνευματικά στον άστικό πολιτισμό του 19ου αιώνα. Τον θεωρήσανε σαν δείγμα πνευματικής κατάπτωσης. Ποτέ δεν παραδεχτήκανε την κρατική ιδεολογία. Ένας παρξένος άναρχισμός χαρακτηρίζει τους Ρώσους. Η ψυχή του ρώσου επιθυμεί τη βασιλεία του Θεού, αλλά υποκύπτει εύκολαστους πειρασμούς, στις πλάνες, στις άπάτες, πέφτει εύκολα στο βασίλειο του σκότους.

* *

Εκείνο που πρέπει να φοβάται κανείς για τη Ρωσία είναι ότι ύστερα από μια κομμουνιστική επανάσταση κινδυνεύει να γίνει μια άστική χώρα όπως δεν ήταν ποτέ πριν. Άνθρωποι επιτήδειοι, άσυνείδητοι αλλά δραστήριοι κατόρθωσαν να άνεβούν στα μεγαλύτερα αξιώματα της σοβιετικής διοίκησης. Ένας καινούργιος τύπος ανθρώπου δημιουργήθηκε που ήταν άγνωστος στην παλιά Ρωσία. Ο τύπος αυτός δεν είναι τόσο κοινωνικός όσο ανθρωπολογικός. Είναι ο καλοξουρισμένος νέος με την καζάκα, με το θρασύ, ενεργητικό άρειμάνιο ύφος, που έχει στα χέρια του κυβερνητική ή στρατιωτική εξουσία, που τρέχει δαιμονισμένα με το αυτοκίνητο τσακίζοντας στο δρόμο του πρόσωπα και πράγματα, που του φερκίζει και χρηματίζεται έν όνόματι της επανάστασης. Αυτός είναι ο καινούργιος ρώσος άστος, ο κύριος της ζωής, αλλά δεν αποτελεί μια κοινωνική τάξη, είναι πρώτιστα μια βιολογική ράτσα. Κάτι άλλαξε στο ρωσικό λαό που τον κάνει άγνωριστο ή έκφραση της ρωσικής φυσιογνωμίας άλλοιώθηκε. Η Ρωσία των τσάρων, των ευγενών, των μουζίκων, των μοναχών, των προσκυνητών και των διανοουμένων δεν ήταν ποτέ ένα άστικό βασίλειο. Αυτό που φοβούντανε ο Λεόντιεφφ είναι σήμερα τετελεσμένο γεγονός. Η Ρωσία άστικοποιείται από την επανάσταση. Αυτό πρέπει να άπασχολήσει τη σκέψη μας βαθειά και όχι τα μέσα με τα οποία θα μπορέσουμε να άνατρέψουμε τη

σοβιετική αρχή. Οι ρώσοι μετανάστες και εξόριστοι δὲν ἔχουν καταλάβει ἀρκετὰ ὅτι τὸ ρωσικὸ ζήτημα δὲν εἶνε ἡ μιὰ φουχτα τῶν μποσελβικών πού εἶνε στὴν κυβέρνηση καὶ πού εὐκόλα κανεῖς μπορεῖ νὰ ἀνατρέψει, ἀλλὰ ἡ τεράστια μάζα τῶν νέων ἀνθρώπων — ἡ μάζα πού ἀποτελεῖται ἀπὸ τοὺς νέους ἀνθρωπολογικοὺς τύπους — πού δὲν εἶνε καθόλου εὐκόλο νὰ ἀνατραποῦν.

Σήμερα δὲν εἶνε μονάχα στὴ Ρωσία πού κινδυνεύει ἡ πνευματικὴ ἐλευθερία καὶ ἡ τιμὴ τοῦ ἀνθρώπου. Ὁμοίος κίνδυνος ἀπειλεῖ ὅλη τὴν ἀνθρωπότητα. Τίθεται πάλι σ' ὅλο τὸ χριστιανικὸ κόσμο τὸ ζήτημα: Θέλουνε νὰ πάρουνε στὰ σοβαρὰ τὸ χριστιανισμό τους, θέλουνε νὰ κινητοποιήσουν ὅλη τους τὴ θύληση γιὰ τὴ πραγματώσῃ του; Ἄν οἱ χριστιανικοὶ λαοὶ δὲν κάνουνε μιὰ τεράστια προσπάθεια γιὰ νὰ ἀκολουθήσουνε τὴ χριστιανικὴ «ὁδὸ», ἂν δὲν δείξουνε σ' αὐτὴ τὴν προσπάθεια τὴν πιὸ μεγάλη δραστηριότητα, ὁ ἀθεϊστικὸς κομμουνισμὸς θὰ θριαμβεύσει στὸ κόσμο. Ἄλλὰ τὸ ἐλεύθερο πνεῦμα, τὸ πνεῦμα τῆς ἀπολύτρωσης, πρέπει νὰ δράσει ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὶς δυνάμεις πού ἐπικρατοῦνε καὶ πού θριαμβεύουνε, ὁ χριστιανισμὸς ξαναγυρίζει στὴν κατάσταση πού βρισκότανε πρὶν παρουσιαστῆ ὁ Μεγάλος Κωνσταντῖνος: πρέπει νὰ ἀναλάβει πάλι τὸ ἔργο τῆς κατάρτησης τοῦ κόσμου.

**

Μέσα στὶς ἀπειράριθμες φιλοσοφικοῖστορικές προφητείες καὶ κοινωνιολογικὲς δογματικὲς πού κάθε μέρα ξεφυτρώνουνε σὰ λυκοπέρονες καὶ κάθε μέρα σκᾶνε σκορπῶντας σὲ μαῦρα σύννεφα τὰ μηδαμινὰ

σπόρια τῆς ἀναπαραγωγῆς τους, τὸ βιβλίον τοῦ Μπερντιάεφ ξεχωρίζει σὰν ἓνα πένθιμο καὶ πανύψηλο κυπαρίσσι στὸ ἀπέραντο νεκροταφεῖο τῆς σύγχρονης ἱστορίας. Βαθεῖα ριζωμένο στὴν πραγματικότητα εἶνε πυκνοφουντωμένο ἀπὸ ζωντανὲς ἰδέες πού ξεπνένε τὸ ζωογόνο καὶ φλογιστικὸ δξυγόνο τους καθαρίζοντας τὴν ἀποπνικτικὴ ἀτμόσφαιρα τῆς σαπίλας.

Ὁ Μπερντιάεφ εἶνε μέγας σοφός: εἶνε ἓνας σοφὸς πού συγκινεῖ βαθειά. Μεταξὺ τῶν συγχρόνων συγγραφέων πού τοὺς δὲν νομάζουμε σοφοὺς καὶ πού ἄλλοι μᾶς ἐκπλήττουν μὲ τὶς παράδοξες θεωρίες τους καὶ ἄλλοι μᾶς σκανδαλίζουν, ἄλλοι μᾶς φοβερίζουν σὰν μωροὺς κι' ἄλλοι μᾶς διασκεδάσουν, ὁ Μπερντιάεφ ἀποτελεῖ μιὰν ὑπέροχη ἐξαιρεση: μὲ μιὰν ἠρεμότητα πατριαρχική, μὲ βαθειὰ συνείδηση τῆς ἱστορικῆς καὶ τῆς ψυχολογικῆς πραγματικότητος μᾶς λέει τὴν ἀλήθεια γιὰ τὸ κατάντημά μας, μᾶς ἀποδείχνει τὴ ματαιότητα τῶν ἀνθρώπινων προσπαθειῶν τῶν αἰῶνων γιὰ τὴν ἀπόλυτη κυριαρχία τοῦ κόσμου, μᾶς θυμίζει τὴν ἀνάγκη τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν ὑπαρξη τοῦ Οὐρανοῦ—τοῦ αἰωνίου μέλλοντος. Κι' ἐμεῖς πού τὸν διαβάσαμε—οἱ κληρονόμοι τῆς Νέας Ἱστορίας—παρὰ τὴν ἀταραξία τοῦ ὕφους του, αἰσθανόμεστε μιὰ σύσπυχη ταραχὴ γιὰ τὶς συνέπειες τῆς ἀφροσύνης μας, τῶν λαθῶν μας, καὶ μιὰ μεγάλη ντροπὴ γιὰ τοὺς σκοινοβατικὸς παλληκαρισμοὺς μας ἀπάνω ἀπὸ τὴν ἄβυσσο τῆς ψυχικῆς ἀπώλειας. Ἴσως νὰ χρειάζεται μιὰ τέτοια ντροπὴ γιὰ νὰ σωφρονιστοῦμε καὶ νὰ ξαναμποῦμε στὸν ἴσιο δρόμο τοῦ προορισμοῦ μας.

ΣΤΕΛΙΟΣ Ε. ΠΑΠΑΔΑΚΗΣ

ΒΑΛΚΑΝΙΚΗ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ

ΟΙ ΒΟΥΛΓΑΡΟΙ ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ ΕΛΙΝ ΠΕΛΛΙΝ ΚΑΙ ΑΛΕΞΑΝΤΡ ΜΠΑΛΑΜΠΑΝΩΦ

ΠΡΟΣ ΤΑ «ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ»

Περιττό εἶνε, δίχως ἄλλο, νὰ τονίσουμε τὴ σημασία πού ἔχει ἡ μελέτη τῆς φιλολογίας τῶν γειτονικῶν κρατῶν τῆς βαλκανικῆς. Κληρονόμοι κι' αὐτὰ, ὅπως κι' ἐμεῖς, τῆς ἴδιας περιουσίας—τῆς βυζαντινῆς παράδοσης—ἀναπτύχθηκαν παράλληλα μὲ τὸν μετεπαναστατικὸν ἑλληνισμό, κι' ὁ νεαρὸς πολιτισμὸς τους παρουσιάζει αἰσθητὲς ὁμοιότητες μὲ τὸν δικὸ μας. Λαϊκὲς παραδόσεις, ἀντιλήψεις, συναισθήματα, ἔννοιες τῶν βαλκανικῶν λαῶν ἀξίζει νὰ μελετηθοῦν μὲ στοργὴ καὶ ἐνδιαφέρον. Ἀλλὰ καὶ τῶν διαπρεπεστέρων λογίων τὴν τακτικὴ συνεργασία ἐξασφάλισαν τὰ «Ἑλληνικὰ Γράμματα».

Ἔτσι, ἀρχίζουμε σήμερα δίνοντας ἀναλυτικὴν ὀψωδῆποτε βιογραφία δύο ἀπὸ τοὺς κορυφαίους συγχρόνους βουλγάρους συγγραφεῖς, τὸν Ἐλιν Πελλιν καὶ τὸν Μπαλαμπάνωφ.

Ὁ Δημήτρης Ἰβάνωφ (Ἐλιν Πελλιν) γεννήθηκε τὸ 1878 στὸ Μπάιλοβο, κοντὰ στὴ Σόφια, σπούδασε στὴ Σόφια καὶ πρωτοπαρουσιάσθηκε νεαρότατος στὸ φιλολογικὸ στάδιο. Ἐγραψε πολλὰ διηγήματα καὶ δύο μεγάλα «Γκουερατζίτε» καὶ «Ζέμια». Μερικὰ ἀπ' τὰ συντομότερά του ἔργα δημοσιεύθηκαν συγκεντρωμένα σὲ δύο τόμους, πού ἀριθμοῦν ἤδη τέσσερις ἐκδόσεις, γεγονός ὑπερβολικὰ σπάνιο γιὰ τὰ βουλγαρικὰ γράμματα. Μεγάλος ἀριθμὸς ἔργων του βρί-

σκεται σὲ διάφορες ἐπιθεωρήσεις φιλολογικὲς καὶ σὲ φιλολογικὰ δημοσιεύματα.

Ἐργάσθηκε παρόμοια στὴν παιδικὴ φιλολογία, ὅπου ἔδωκε πολλοὺς στίχους, ἔμμετρα παραμῦθια, χιουμοριστικὰ διηγήματα καὶ ἄλλα πού εἶνε λαϊκώτατα ἀνάμεσα στὰ βουλ-

Ὁ Ἐλιν Πελλιν καὶ ὁ Ἀλεξάντρο Μπαλαμπάνωφ

Σκίτσο τοῦ Βουλγάρου γελοιογράφου Μποιζίνωφ

γαρόπαιδα. Μερικὰ δημοσιεύθηκαν καὶ σὲ ξεχωριστὰ βιβλία.

Βιβλιογραφία. *Διηγήματα* 2 τόμοι.— *Πίγιο καὶ Πέντο*, συλλογὴ χιουμοριστικῆ, πεζὰ καὶ ἔμμετρα.— *Οἱ σιάχιτες τῶν σιγα-*

ρέτιων μου», συλλογή μικρών διηγημάτων ἐμμέτρων καὶ πεζῶν.— «**Κάτω ἀπ' τὴν κληματαριὰ τοῦ μοναστηριοῦ**», κύκλος διηγημάτων δημοσιευμένων σὲ ἐπιθεώρησεις, ἀδημοσίευτα ξεχωριστά.— «**Ζέμια**», διήγημα, δημοσιευμένο στὴν ἐπιθεώρηση «Προλόμ».

Βιβλία γιὰ παιδιά: «**Ὁ Τσάρος Σίσμαν**» καὶ διηγήματα ἔμμετρα.— «**Δάσος τοῦ Τιλιλέϊ**», ἔμμετρο διήγημα.— «**Τὰ γλυκὰ λόγια τῆς γιαγιάς**», χιουμοριστικὸ διήγημα.— «**Ἡ ἀλήθεια καὶ τὸ ψέμμα**».— «**Ὁ κουμπάρος ὁ λύκος**», δραματοποιημένο διήγημα.— «**Χρυσὸ λίνο**», στίχοι.

Τὸ ἀκόλουθο γράμμα ἦρθε ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸ συγγραφέα, σὲ ἀπάντηση στὰ σχετικὰ ἐρωτήματά μας:

«**Κύριε Μπαστιᾶ,**

Ἄν καὶ ἔχουμε στὸ παρελθὸν καὶ στὸ παρὲν σηματικὰ ὀνόματα, πού πάνω τους μποροῦμε νὰ σταθοῦμε, ἡ φιλολογία μας βρίσκεται ὡς τόσο στὴν πρώτη περίοδο τῆς ἐξελίξεώς της. Στερημένη ἀπὸ παράδοση καὶ ἀρχηγό, ἀναζητᾷ ἀργόπορα τὸ δρόμο, καθὼς τῶσων λογίων τεχντροπῆτες καὶ σχολῆς διαδίδονται ἀπὸ τὴν ξένη φιλολογία καὶ ἐμποδίζουν τὶς ἰδιοφυεῖς νὰ φαίνονται ὅπως πραγματικὰ εἶνε. Οἱ ψυχολογικὲς καταστάσεις οἱ μεταβλητὲς καὶ ἀπελπισμένες ἐδημιούργησαν μιὰ λυρικὴ ποίηση δίχως πολὺ μεγάλο βάθος, ἀλλὰ εὐγενικὰ στὴ φόρμα καὶ πλούσια στὶς εἰκόνες. Στὴν πρόζα, μπορεῖ κανεὶς ν' ἀνεύρει πραγματικῶς ὠρισμένα ὠραία πράγματα, καὶ ν' ἀναγνωρίσει μὴν ὀρισμένη πρόοδο, ὡς τόσο ἀκόμη δὲν ἐδόθηκε στὴ τελειότερη φόρμα τῆς, τὸ μυθιστόρημα.

Στὴ σφαῖρα τῆς δραματικῆς φιλολογίας, ἔχουμε ἐπιτυχημένες προσπάθειες, μὰ τίποτα τὸ σημαντικό. Ὡς τόσο, ὁ γλωσσικὸς ἀγῶνας ἐτερματίσθηκε ἡ γλῶσσα ὑψώθηκε τελευταῖα σὲ τόσο σταθερὴ τελειότητα, πού δὲν μπορεῖ κανεὶς, παρὰ νὰ πιστέψει στὴν λογοτεχνικὴ μας ἀνθήση».

ΕΙΛΙΝ ΠΕΛΜΙΝ

Ὁ δεύτερος βούλγαρος λόγιος εἶναι ὁ Ἄλεξανδρος Μπαλαμπάνωφ. Γεννήθηκε στὸ Ἰστίπ, στὴ Μακεδονία. Ἀφοῦ ἀκολούθησε ἀνώτερες σπουδὲς στὴ Θεσσαλονίκη καὶ στὴ Σόφια, ἐσπούδασε στὴ Γερμανία, κυρίως στὴ Λειψία, τὴν κλασσικὴ φιλολογία. Οἱ ἐλλαδικὲς ἀρχαιοτήτες ἀποτέλεσαν τὸ κυριότερον ἀντικείμενον τῶν μελετῶν του. Μετάφρασε σχεδὸν ὅλες τὶς ἀρχαῖες τραγωδίες καὶ κωμωδίες τῆς ἀρχαιότητος πού ἐφάνηκαν σὲ πολυάριθμες ἐκδόσεις σ' αὐτὰ τὰ τελευταῖα χρόνια. Ἐδημοσίευσε μερικοὺς ραψωδίες τῆς Ἰλιάδας καὶ τῆς Ὀδυσ-

σείας σὲ βουλγαρικὸν ἑξάμετρο, καθὼς καὶ Διαλόγους τοῦ Πλάτωνα. Ἀπὸ 18 χρόνια εἶνε καθηγητὴς στὸ Πανεπιστήμιον τῆς Σόφιας, καὶ ἀπὸ 4 χρόνια τακτικὸς καθηγητὴς τῆς ἑδρας τῆς κλασσικῆς ἑλληνικῆς φιλολογίας, πού ἰδρύθηκε τελευταῖα.

Βιβλιογραφία. Ἐπιστημονικὰ ἔργα: **Ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς καὶ Ρωμαϊκῆς φιλολογίας.**— **Ἐξέλιξη τῆς λυρικῆς ἑλληνικῆς ποίησης.**— **Τὸ πνεῦμα τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ δράματος.**— **Τὸ σύννεφο γιὰ θέμα τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς ποίησης.**— Δίτομο ἔργο **στὴν ποιητικὴν ἐξέλιξη** τῆς κλασσικῆς ἐποχῆς.

Ἔργα φιλολογικά: Νέα διηγήματα καὶ στίχοι, δημοσιευμένα σὲ διάφορες ἐφημερίδες καὶ ἐπιθεωρήσεις.— Πολυάριθμα ἄρθρα σὲ θέματα φιλολογίας καὶ ἀγωγῆς.

Ἐτοιμο γιὰ δημοσίευση τὸ φθινόπωρο: «**Μακαριότητα**», σὲ 5 μέρη.

Πρὸ ἑξῆ χρόνων ἴδρυσε τὴ φιλολογικὴν ἐφημερίδα πού παρουσιάζει κάτι καινούργιο, ὄχι μόνον γιὰ τὴ Βουλγαρία, μὲ τ' ὄνομα «Ρατζβιγκόρ», πού ἦρε μόνος του, καὶ πού ἡ σημασία του εἶναι «πρῶτο φύσημα πού ἀνοίγει τὰ μάτια στὰ δέντρα καὶ ἀυξάνει τὰ φύλλα τοῦ δάσους». Ἡ ἐφημερίδα παίζει τὸν ἴδιο ρόλο στὸ δάσος τῆς βουλγαρικῆς φιλολογίας.

Ἴδου τὸ γράμμα καὶ τοῦ κ. Μπαλαμπάνωφ:

Ἀγαπητὲ φίλε,

Ἵπάρχει στὴ Βουλγαρία ἔντονη φιλολογικὴ ζωὴ. Ὡς τόσο ἡ βουλγαρικὴ φιλολογία δὲν πέτυχε ἀκόμα νὰ χειραφετηθεῖ ἀπὸ τὴν κηδεμονία τῆς δυτικῆς φιλολογίας, δὲν εἶνε ἀκόμα ἀγνὰ ἐθνικὴ, μιμνεῖται ἀκόμα. Οἱ πρῶτες φιλολογικὲς ἐκδηλώσεις πρὸ τῆς ἀνεξαρτησίας μας καὶ εὐθὺς ὕστερα, δηλαδὴ πρὸ μισοῦ αἰῶνα, ἦταν πολὺ πιότερο πρωτότυπη παρὰ οἱ σημερινές. Ὡς τόσο, τὴν ὥρα τούτη, πιότερο παρὰ ποτέ, σὲ συνείδηση σαφῆ τοῦ πράγματος καὶ ζωηρότατα πάντοτε, ἡ βουλγαρικὴ φιλολογία μάχεται ν' ἀποκτήσει τὴν ἀνεξαρτησία τῆς, τὴν ἐλευθερία τῆς καὶ βρίσκεται στὸ δρόμον ν' ἀποβεῖ ἐθνικὴ, ὄχι μόνον ἀπὸ τὴν ἀποψη τῶν θεμάτων, καθὼς τὸ φαντάζονται κάποιοι ἀπλοϊκοί, ἀλλὰ παρόμοια καὶ ἀπὸ τὴν ἀποψη τῆς ἐμπνεύσεως. Ἀνάμεσα στοὺς τωρινούς συγγραφεῖς ὑπάρχουν ταλέντα σὲ διάφορες σφαῖρες, φοβοῦνται ὡς τόσο νὰ φανερώσουν τὴν πρωτοτυπία τους ἀκόμα καὶ ὅταν τὴν ἔχουν, καὶ ζητοῦν νὰ τὴν ἀνταλλάξουν μὲ πρωτοτυπίες τεχνητές. Στὸν ἀπλοϊκὸ λαὸ κάνουν ἐντύπωση αὐτὰ τὰ τεχνάσματα, πού τὸν ἐμποδίζουν ὅμως ν' ἀκούσει τὴ φωνὴ

τῆς ἀληθινῆς ποίησης. Αὐτὰ τὰ ψεύτικα εἰδωλα δὲν θ' ἀργήσουν νὰ συντριφθοῦν. Τ' ἀληθινὰ ταλέντα θ' ἀρχίσουν νὰ ἐργάζονται στὸν κάμπος, πού ἐλίπαναν τὰ πτώματα τῶν ταχυδακτυλουργῶν. Τὰ ταλέντα αὐτὰ δὲ θ' ἀνεπολλά ἀπ' τὰ σημερινὰ γνωστότερα ὀνόματα: θ' ἀναδώσουν ἀνάμεσα ἀπὸ καινούργιες δυνάμεις πού κανεὶς δὲν ξέρει, πού παρατηροῦν προσεχτικὰ, πού σπουδάζουν τὴν ἰκανότητά τους, πού ἐκτιμοῦν ὅτι καλὸ εἶναι στοὺς παλιούς καὶ πού ἐργάζονται πρὸ πάντων νὰ πλουτίσουν τὸ πνεῦμα τους, ν' ἀναπτύξουν τὴ διανόησή τους καὶ νὰ μεγαλώσουν καὶ νὰ βαθύνουν τὴ γνώση

τους. Ἐχω τὴν εὐτυχία νὰ εἶμαι πιότερο ἀπὸ κάθε ἄλλον σὲ ζωντανὴ ἐπαφὴ μ' αὐτοὺς τοὺς νέους καὶ νὰ βλέπω μὲ χαρὰ καὶ δίχως ζήλεια ὅτι θὰ κάμουν ὅλοι τους καλύτερα καὶ σοβαρότερα πράγματα παρὰ ἐμεῖς. Μαθαίνω ἀπ' αὐτοὺς πολλὰ. Τὸ λέω ξανά, σ' αὐτοὺς τοὺς νέους δὲν ἀνήκουν αὐτοὶ πού σήμερα κάθονται τόσο θόρυβο εἶναι κρυμμένοι, παραφυλάγονται, προσμένουν τὴν ὥρα.

Καὶ ἡ βουλγαρικὴ γλῶσσα, ὑπέροχη, πλούσια, δυνατὴ καὶ γεμάτη ἐνεργητικότητά, θὰ τοὺς δώσει ὅτι τῆς ζητήσουν».

ΑΛΕΞΑΝΤΡ ΜΠΑΛΑΜΠΑΝΩΦ

ΓΙΑ ΤΗ ΡΟΥΜΑΝΙΚΗ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ

ΑΡΘΡΟ ΤΟΥ ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ Ν. ΓΙΟΥΡΓΑ

Ἡ τσεχοσλοβακικὴ ἐπικράτεια ἀνάδωσε μέσα ἀπὸ μακριὰ λαϊκὴ ζύμωση, πού ἀρχίζει ἀπὸ τὸν καιρὸ τοῦ Huss καὶ ἀδιάσπαστα συνεχίζεται σὲ κάθε περιστάσει, σὲ κάθε περιστάσει, σὲ κάθε πολίτευμα. Μέσα στὴν ἐξέλιξη τῆς κοινωνίας πού τὴν ἐδημιούργησε καὶ τὴ συγκατεῖ ὑπάρχουν δυνάμεις προερχόμενες ἀπὸ τὴν ἀστική τάξη πού ἀπόμεινε σλαβικὴ κοντὰ στοὺς γερμανικοὺς ἐποικισμοὺς, καὶ μιὰ ὀλοφάνερη μερίδα, πού ἀνήκει στοὺς χωρικοὺς. Ἡ σύστασις αὐτῆ τῆς τσεχοσλοβακικῆς ἐπικρατείας γίνεται αἰσθητὴ καὶ σ' ἕνα ξένο, στὸ βαθμὸ πού ἔμπορεῖ νὰ γίνε, προκειμένου ὁ ξένος αὐτὸς νὰ ἐπικαιωνῆσθε μὲ τὴ φιλολογία τῆς δοσμένης σὲ μετάφραση.

Ὅταν οἱ τσέχοι συγγραφεῖς κατόρθωσαν ν' ἀρθοῦν σὲ συνάφεια μὲ τὴ ρουμανικὴ ζωὴ καὶ τὰ γράμματα, ἐκεῖνο πού τοὺς ἐτράβηξε καὶ τοὺς ἀπασχόλησε κυριώτερα ἦταν ὁ **τρόπος τοῦ ζῆν** τοῦ λαοῦ καὶ ἡ **τεχνοτροπία** ὅπου οἱ λαϊκὲς μᾶζες ἐκφράζουν τὶς ὀλοκάθαρτες ἰδέες τους καὶ τὰ συναίσθημά τους, πολὺ βαθιὰ καὶ πολὺ ἐκπληκτικὰ γιὰ ὅσους τὶς γνωρίζουν μόνον ἐπιφανειακά.

Ἐταῖ συνέβηκε μὲ τὸν Νερούδα, πού ἐπεσκέφθηκε τὸ Βουκουρέστι, ἔτσι μὲ τὸν Οὐρμπάν Γιάρνικ, ἀρχαῖο προσκυνητὴ τῶν χωριῶν τῆς ρουμανικῆς Τρανσυλβανίας καὶ ἐκδοτὴ θαυμάσιων συλλογῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν, πὺ μιλεῖ ἐντελῶς ἀκοπα τὴ γλῶσσα τῶν βορεινῶν Καρπαθίων.

Αὐτὴ ἡ ἴδια ἡ γλῶσσα εἶναι ἡ γλῶσσα τῆς ρουμανικῆς φιλολογίας, ὀλοκλήρης, δίχως ἰδιώματα τόπου καὶ καιροῦ. Δοκίμασαν νὰ τῆς ἐπιβάλλουν τὰ δεσμὰ τῆς γραμματείας, κανόνες εὐγενείας, ὅπως διόλου ξένους μὲ τὴν ὄντοτήτά της: ξαναγύρισε πάλι στὴν λαϊκὴ τῆς

«καθολικότητα», πού δὲν κηρύχεται μόνον ἀπὸ τὸν δεῖνα τρανσυλβανὸ ἐπίσκοπο στὰ μέσα τοῦ XVII αἰῶνα—μὲ τὴν ὑπόμνηση πὺς τὸ καλὸ εἶνε τὸ γενικὰ ἀποδεκτὸ—μὰ πού καὶ ἀπὸ ἐνστικτὸ ἐπιβεβλήεται.

Ἀφετέρῃ τῆς ποίησης εἶνε τὰ ἥρωϊκά τραγούδια τῶν ραψωδῶν, ἐπηρεασμένων ἀπὸ τοὺς σέρβους δασκάλους τους τοῦ XIV αἰῶνα. Ἡ πρώτη μεγάλη ἐργασία πρόζας, κατὰ τὸ 1400, ὀφείλεται σ' ἕνα φτωχὸ ἱερωμένο, τὸν μοναχὸ τοῦ Μαραμουρές, πού ἔγραψε κάτω ἀπ' τὴν ἐπίδραση τῶν πλανώμενων κηρῶν τοῦ Οὐσσιστισμοῦ, τῶν ὀδοιπόρων ἀποστόλων πού ἐδίδαν τὴ λαϊκὴ γλῶσσα γιὰ τὴν Ἐκκλησία.

Τὸ ἱερατεῖο, ἡ πριγκιπικὴ καγκελλαρία, ἔμπορευσαν νὰ μεταχειρίζονται τὴ σλαβονικὴ πρὸ δυόμισι ἀκόμη αἰῶνων μὰ μόλις δοκίμασαν νὰ γράψουν στὰ ρουμανικά, ὁ λαὸς ὑπαγόρευσε!

Στὸ λαϊκὸ ἰδίωμα διηγῶνται οἱ χρονικογράφοι ἀπ' τὰ 1650 τοῦλάχιστον καὶ στὸ ρυθμὸ τῶν λαϊκῶν τραγουδιῶν ὁ δεσπότης Δοσίθεος, μολδαβός, μεταφράζει τοὺς ψαλμοὺς εἴκοσι χρόνια πιὸ ὕστερα. (Τὸ

Ὁ Καθηγητὴς Γιούργα.

1917 έδωσα σέ βιβλίο, γιά χρήση τών χωρικών στρατιωτών στα χαρακώματα, μιά καινούργια έκδοση τής θρησκευτικής αὐτῆς ποιήσεως, πού δὲν ξεχωρίζει, πιθανότατα, ἀπὸ τοὺς ὕμνους πού οἱ πολεμιστὲς τῆς Ζίτσας τραγουδοῦσαν.) Ἐπὸ τὰ 1700, ὁ Στόλνικ Κωνσταντίνος Κανταζηνὸς ἀναζητᾷ στὰ παλιὰ τραγούδια τὰ μυστικά τῆς ἐθνικῆς ἱστορίας.

Κι' ὅταν ἡ σύγχρονη ποιητικὴ φιλολογία ἀρχίνησε, δὲν ἔμεινε ποιητὴς νὰ μὴ δώσει ἀκοὴ στὸ ἀπλό καὶ συγκινητικὸ τραγούδι τῶν ἀγρῶν. Οἱ τέσσαρες συγγραφεῖς ἀπ' τὴν οἰκογένεια Βακαρέσκο ἔτσι ἔκαμαν, στὸ τέλος τοῦ XVIIIου, στὴν ἀρχὴ τοῦ XIXου αἰῶνα. παρόμοια κι' ὁ λαμπρὸς Βογυάρος Κωνσταντίνος Κονάκι, ὁ μολδαβὸς, πνευμα καταρμεστο ἀπὸ γαλλικὴ στιχουργία ἔντεχνα ὠραία, σημειώνει σ' ἕνα φύλλο χαρτί δυὸ στίχους πού «τὸ ἄλλος κράζει, τρεμουλιάζει κατὰ τὸ νεβρὸ τοῦ ἑλαφιού».

Ὁ Ἀλεξάντρι, ὁ μεγαλύτερος ποιητὴς στὰ πρῶτα 50 χρόνια τοῦ περασμένου αἰῶνα, ἀρχινᾷ μαζεύοντας καὶ μεταποιῶντας τὶς ντοῖνας καὶ τὰ ἠρωϊκὰ τραγούδια φέρνει τὸ χωριὸ μέσα στὸ θέατρό του, πού βρίσκεται βέβαια καὶ τὸ προσποιημένο εἰδύλλιο, κατὰλληλο γιὰ τὶς ὠραῖες δέσποινες τῶν θεωρεῖων, μὰ

παρόμοια καὶ τὸ δράμα τῶν ἀγροτικῶν πόνων, καὶ τὸ δριμύ κίρωνικό πνεῦμα τῆς ἀποσπερίδας μπρὸς στίς φλόγες τῆς γωνιάς. Κ' ἡ ψυχὴ ἴδια τῆς ἐξοχῆς σ' ὄλες τὶς ἀποχωρήσεις τῆς, θρᾶφει τὴν ἐξαρση ἐνὸς Ἐμινέσκου, πού ἀνυψώνει τὴ λαϊκὴν ἔμπνευση ὡς τὸ ἐπιπεδο τῆς σύγχρονης διανόησης.

Τὸ διήγημα τοῦ Κρεάνγκα στὴ Μολδαβία, τοῦ Σλαβίτσι, ἀντίπερα ἀπ' τὰ βουνά, κάποτε τοῦ Ντελαβράντο στὴν ἴδια τὴ Βλαχία, ἔχουν γι' ἀφετηρία αὐτὴν τὴν ἀπροσποίητη ζωὴ, μὲ τὸ χρώμα καὶ τὴ γραφικότητά της, καὶ δὲν εἶναι ἀναγνώστης, ἀπ' ὅποιον κατηγορία, ἀδιάφορο, πού ν' ἀντιστέκεται στὸ θῆλετρο.

Αὐτὴ ἡ φιλολογία μένει ἀκόμα ἀγνώριστη ὡς καὶ στίς γειτονικὲς χώρες. Μὰ ἡ λαϊκὴ τέχνη (πού πρόσφατα θαιμάσθηκε στὸ Παρίσι καὶ στὴ Γενεύη), σὲ γλώσσα πού δὲν ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ λέξεις ἀκατανόητες σὲ ξένον τόπο, λαλεῖ τὰ ἴδια βασικά πράγματα.

Καὶ καθὼς θρεφόμεστε ὅλοι, ἀπ' ἄκρη ἢ ἄκρη τῆς κοινωνίας μας, ἀπ' αὐτὴ τὴ γλώσσα, αὐτὴ γίνεται πιά ἕνα στοιχεῖο πολὺ ὑπολογίσιμο στὴν κοινωνικὴ διαρρύθμιση πού καὶ μεῖς παρόμοια ζητοῦμε πιότερο ἀπὸ πρῶτα.

(μετάφρ. Α.)

Ν. ΓΙΟΥΡΓΑΣ

Ο ΑΘΗΝΑΪΚΟΣ ΤΥΠΟΣ ΓΙΑ ΤΑ «ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ»

Γιὰ πρώτη φορὰ περιοδικὸ τοῦ εἴδους τῶν «Ἑλληνικῶν Γραμμάτων» ἔτυχε τόσο πολὺ τῆς ἐπιδοκιμασίας τοῦ Ἀθηναϊκοῦ Τύπου καὶ γιὰ πρώτη ἴσως φορὰ συνόδευσαν τὴν ἐμφάνισήν του τόσο ἐνθουσιαστικὰ σχόλια καὶ τόσο μοναδικὲς κρίσεις τῶν ἐφημερίδων. Χάρην τῶν ἀναγνωστῶν μας τὶς παραθέτομεν.

Ἡ Πρωτὴ τῆς 16 γράφει:

Ἐκυκλοφόρησε χθὲς τὸ πρῶτον φύλλον τοῦ μεγάλου Φιλολογικοῦ, Καλλιτεχνικοῦ καὶ Ἐπιστημονικοῦ Περιοδικοῦ τὰ «Ἑλληνικὰ Γράμματα». Πρέπει νὰ ὁμολογηθῆ ὅτι πρόκειται περὶ τῆς σοβαρωτέρας ἴσως προσπάθειάς πού σημειοῦται εἰς τὸν περιοδικὸν τύπον τῆς Πατρίδος μας. Δὲν πρόκειται περὶ περιοδικοῦ ἐκπροσωποῦντος νεανικὰς φιλοδοξίας, ἀλλὰ περὶ μέσου διὰ τοῦ ὁποίου πρόκειται νὰ ἐκφράζονται ἀνθρώποι διερχόμενοι τὸ στάδιον τῆς πνευματικῆς ὀριμότητος καὶ πρὸ παντὸς διανοοῦμενοι ἄξιοι τοῦ ὀνόματος οἱ ὅποιοι ἔρχονται νὰ προσθέσουν ἀκόμη κατὶ εἰς τὸ πνευματικὸν οικοδόμημα τοῦ τόπου μας.

Καλαισθησία, λεπτὸ γούστο, πειθαρχία πρὸς μίαν διανοητικὴν κατεύθυνσιν, αὐστηροτάτη ἐπιλογή τῆς ὕλης, ἐνημερότης εἰς τὰ ρεύματα τῶν ἰδεῶν καὶ τῶν ἐπιστημονικῶν τάσεων, τὰ καλύτερα μυθιστορήματα, ἡ πλέον ἐνδιαφέρουσα θεατρικὴ ὕλη. Ἴδου ἔν συνόψει ὅτι παρουσίασαν μὲ τὸ πρῶτον φύλλον τὰ «Ἑλληνικὰ Γράμματα».

Ἄν προστεθῆ τὴν αὐτὰ καὶ ἡ πολεμικὴ ἐναντίον πνευματικῶν ἔργων κακῆς ποιότητος, ὁ σφοδρὸς ἔλεγχος τῶν διανοητικῶν ἀξιών, δύναται νὰ λεχθῆ

ὅτι τὰ «Ἑλληνικὰ Γράμματα» μὲ τὴν ἐμφάνισίν των σημειῶνουν ἀληθῆ σταθμὸν εἰς τὴν πνευματικὴν ζωὴν τῆς χώρας μας. Τὸ κυριώτερον ἐπιτελεῖον τῶν συνεργατῶν, ὡς πληροφοροῦμεθα, ἀποτελοῦν, ἐκτὸς τῶν Διευθυντῶν κ. Μπασιτᾶ καὶ Μαλατάκη καὶ οἱ κ. κ. Γ. Ἀποστολάκης, καθηγητὴ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, Ἄλ. Δελμούζος, ὁ κ. Σ. Παπαδάκης, ὁ κ. Δημαρᾶς, ὁ κ. Φῶτος Πολίτης, ὁ κ. Παῖδουσης διευθυντῆς τῆς Μέσης Ἐκπαιδευσεως τοῦ Ἰπουργείου τῆς Παιδείας, ἡ κ. Ἀγγελικὴ Χατζημιχάλη, ὁ κ. Τέλος Ἄγρας καὶ ὁ Ζωγράφος κ. Πρωτοπάτας. Ἐκτὸς ὅμως αὐτῶν καὶ πλῆθος ἄλλων ἐκλεκτῶν λογίων συνεργάζονται εἰς τὰ «Ἑλληνικὰ Γράμματα».

Ὁ Ἐλεύθερος Λόγος τῆς 16 γράφει:

Ἐκυκλοφόρησε χθὲς τὸ πρῶτον φύλλον τοῦ περιοδικοῦ «Ἑλληνικὰ Γράμματα». Ἡ ἐμφάνισις τοῦ πρώτου φύλου ὄχι μόνον δὲν διέψευσε τὰς προσδοκίας τοῦ διανοοῦμένου κόσμου, ἀλλ' ἀπέδειξεν ὅτι τὰ «Ἑλληνικὰ Γράμματα» μὲ τὴν ἐμφάνισίν των ἐπλήρωσαν τὸ μέγα κενὸν τῆς παντελοῦς ἑλλείψεως φιλολογικοῦ σοβαροῦ περιοδικοῦ εἰς τὸν τόπον μας. Ἐκτὸς ὅμως αὐτοῦ τὸ περιοδικὸν παρουσιάζει μίαν καλαισθησίαν καὶ μίαν ζωηρότητα μοναδικήν.

Ἰδιαιτέραν ἐντύπωσιν ἔκαμαν τὰ μυθιστορήματά του, τὸ ἄρθρον τοῦ διασημοῦ Χίλαρ περὶ τοῦ θεάτρου τῆς Πράγας, ἡ παιδαγωγικὴ μελέτη τοῦ κ. Δελμούζου ἡ ὁποία ἀποδεικνύει πόσον ὁ πεφωτισμένος παιαγωγὸς ζῆ πραγματικὰ τὸ παιδαγωγικὸν πρόβλημα τοῦ τόπου μας.

Ἐπίσης σκληροτάτας ἀληθείας ἀποκαλύπτει ἡ με-

λέτη τοῦ κ. Παῖδουσης καὶ μοναδικῆς σοφίας ἄρθρον εἶναι ὁ «Νέος Μεσαίωνας» τοῦ ῥώσου Μπερντιάεφ τοῦ ὁποίου τὸ ὄλον σύστημα μὲ χαρακτηριστικὴν δεξιοτεχνίαν μᾶς ἔδωκεν ὁ κ. Σ. Παπαδάκης.

Αἱ σελίδες τῆς παλαικῆς καὶ τοῦ διανοητικοῦ ἐλέγχου, εἰς τὰς ὁποίας γίνονται τὰ ἀποκαλυπτήρια ὀρισμένων ἡμιμαθῶν, τῶν ὁποίων τὰ ἔργα ξεκουρελιάζονται, ἀποτελοῦν ἀληθινὴν διανοητικὴν ἀπόλαυσιν.

Τέλος μὲ μίαν λέξιν τὰ «Ἑλληνικὰ Γράμματα» ἀποτελοῦν πλέον σταθμὸν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν διανόησιν.

Εἰς τὴν **Πολιτείαν** τῆς 24 τρ. ὁ διακεκριμένος κριτικὸς κ. Φῶτος Πολίτης περιγράφει μὲ χαρακτηριστικὴν δριμύτητα τὰ χάλια τοῦ Ἑλληνικοῦ Περιοδικοῦ Τύπου, ὁμολογεῖ τὴν τελειὰν ἀνυπαρξίαν περιοδικῶν ἀξίων τοῦ ὀνόματος, καὶ κρίνων τὴν ἐμφάνισιν τῶν «Ἑλληνικῶν Γραμμάτων» λέγει:

«Ποτὲ δὲν εἶχαμε φτάσει σὲ τέτοια πνευματικὴ κατάντια, ὅπως σήμερα. Ποτέ! Τόσα κούφια κεφάλια, τόσα ἄνθρωπα κορμιὰ δὲν εἶχε ποτὲ ὡς τὰ τώρα γεννήσει ὁ τόπος μας. Τολμοῦν οἱ σημερινοὶ μας λόγιοι νὰ μιλοῦνε μὲ περιφρόνηση γιὰ τοὺς Σούτσους ἢ τοὺς Καρασούτσους! Μὰ—πού νὰ πάρῃ ἡ ὄργη!—ὅσοι λογοτεχνικῆς ἀμαρτίες κι' ἂν εἶχανε στὴ ράχη τους ὁ ἄνθρωποι ἐκεῖνοι, ἐμπορικοὺς ὑπολογισμοὺς δὲν ἔκαναν ὅμως ποτέ. Ἐνδιαφέρθησαν πάντα γιὰ τὸν τόπο τους καὶ γιὰ τὸν διπλανὸ τους. Κακά, ψυχρά—ἀδιάφορο. Ὅσο μποροῦσαν τόσο ἔκαναν. Μὰ οἱ τωρινοὶ λόγιοι πού καμώνονται πὺς ἀκολουθοῦν κατὰ πόδας τὴν «πρόοδο»,—καὶ πού οὐσιαστικὰ ἄλλο δὲν κάνουνε παρὰ νὰ κυνηγοῦν λαχανιασμένοι μίαν ὑποφαιαντασία τους πού ἀδιάκοπα τοὺς ξεγελά ἀλλάζοντας ὄψη—γιὰ τὸν τόπο τους, γιὰ τὸ διπλανὸ τους, δὲν ἐνδιαφέρθησαν ποτέ. Τὸν θέλουμε, βέβαια, κι αὐτοί, τὸν θέλουμε καὶ τὸν διπλανὸ τους καὶ τὸν τόπο τους, καὶ δίχως τους δὲν μποροῦνε νὰ κάμουν. Τὸν θέλουν ὅμως μόνο γιὰ νὰ βροῦν ἔδω ἀναγνώριση στὴν «προοδευτικὴν» ὀρμή τους. Τὸν θέλουν ἀπὸ γιωπαθεία, ἀπὸ ὑπολογισμὸ ἀτομικιστικὸ. Γιὰ νὰ φουσκώνῃ, ἀπὸ κοινωνικὴν ἀναγνώριση, τὸ ἀτομίδιόν τους. Μολοντί ἀδιαφοροῦν οὐσιαστικὰ γιὰ τὴν πνευματικὴν κατάστασιν τοῦ διπλανοῦ τους καὶ τὸν θέλουν πάντοτε κατώτερό τους, γιὰ νὰ μένουν αὐτοὶ αἰωνίως «ἀνώτεροι», ὡς τόσο ζητοῦν, ἐκλιπαροῦν τὴν ἐκτίμησιν αὐτοῦ τοῦ ἴδιου, τοῦ «κατώτερου» τοῦ διπλανοῦ, διψοῦν τὴν ἀναγνώριση ἀπὸ μέρους τῆς κοινωνίας πού κατακρίνουν καὶ περιφρονοῦν! Ὡ ξεπεσμός καὶ ἀηδὲς μασκαράδικι!»

Ἐταί βλέπω σὰν ἀνακούφιση τὴν ἐκδοσὴ τοῦ περιοδικοῦ «Ἑλληνικὰ Γράμματα» τῶν κ. κ. Κωστῆ Μπασιτᾶ καὶ Βασ. Μαλατάκη. Βγαίνει, ὄχι γιὰ νὰ ἐκθέσουν στίς σελίδες του τὰ ἀτομικά τους διάφοροι συνεργάτες, ἀλλὰ γιὰ νὰ ἀκολουθήσῃ ρητὸ σκοπὸ καὶ ρητὸ πρόγραμμα. Βγαίνει μ' ἐνιαία σκέψη καὶ συνῆθησιν. Γράφει στὴν προγραμματικὴ του δήλωσις: «Ὁλόκληρη ἡ ἑλληνικὴ νεότης ἀκούει ἀπὸ τοὺς κήρυκες τῆς φευτιᾶς χιλίης ἤχηρὸς λέξεις γιὰ «πρόοδο», γιὰ «συγχρονισμό», γιὰ «ἐλευθερία τῆς σκέψης» καὶ γιὰ χίλια ἄλλα παρόμοια. Εἶνε ὅμως πολὺ εὐκόλο (εὐκολώτατο ἀλήθεια!) ἕνας ἀπλὸς ἐλεγχος ν' ἀποδείξῃ πὺς οἱ περιφρονητοὶ αὐτοὶ κήρυκες οὕτε ἐλεύθεροι ἄνθρωποι εἶναι, οὔτε συγχρονισμένοι, οὔτε προοδευτικοί. Δὲν θὰ σταθῆ πολὺ δύσκολο στὸ περιοδικὸ νὰ δεῖξῃ σὲ ποία ταπεινὰ πράγματα πιστεύουν ὅλοι ἐκεῖνοι πού μὲ κάποια κοκοριστικὴ περιφάνεια λύνουν τελεσιδικία προβλήματα σὰν τὸ κομογονικό ἢ τὸ θρησκευτικό καὶ μιλιῶνε σὰν νὰ κρατᾶνε μέσα στίς τσέπες οὖς τὸ μυστικὸ τῆς δημιουργίας. Εἶνε βέβαια εὐκόλο αὐτοὺς νὰ ἰσχυρὶ ζωνταὶ πὺς δὲν πιστεύουν σὲ κα-

μὰ μεταφυσική. Ὅταν ὅμως φωραθοῦν—κι' αὐτὸ ἔχει συμβῆ πλεῖστες φορὲς—πὺς πιστεύουν σὲ πολὺ ταπεινὰ πράγματα, πὺς εἶναι ἀλύσοδεμένοι στὰ πάθη τους καὶ ὅταν ἀποδειχθῆ ἡ ζωὴ τους κατώτερη, τότε ὁ καθένας, κι' ὁ πῶ ἀπλὸς ἀκόμη ἄνθρωπος, θὰ καταλάβῃ πὺς οἱ ἐνοχες αὐτὲς συνειδήσεις δὲν ἔχουνε καμμίαν ἀρμοδιότητα νὰ μιλιῶνε γιὰ τὸ Θεό. Θὰ ὑποχρεωθοῦν νὰ σιωπάσουν, θὰ πρέπει πρῶτα νὰ γίνουν οἱ ἴδιοι ψυχικὰ ἐλεύθεροι κι' ὕστερα νὰ μιλοῦν στοὺς ἄλλους γιὰ ἐλευθερία... Πρέπει πρῶτα ν' ἀρνηθῆς, νὰ πῆς τὸ ὄχι τὸ σκληρότερο στὸν ἑαυτὸ σου καὶ στοὺς ἄλλους, νὰ γίνῃς ἀγνός, καὶ τότε θὰ νοιώσῃς ὅτι εἶσαι ἀληθινὰ ἐλευθερωμένος».

Αὐτὰ εἶνε λόγια καλὰ καὶ βαθεῖα. Καὶ τὸ πρῶτο φύλλάδι τοῦ περιοδικοῦ αὐτοῦ πού ἐξεδόθη, μαρτυρεῖ μὲ τὰ διάφορα ἄρθρα του γιὰ τὸ συστηματικὸ προχώρημα πρὸς τὸ σκοπὸ του. Μελετᾷ καὶ μάχεται. Εἶθε νὰ ἐξακολουθήσῃ ἔτσι τὸ δρόμο του πάντα, ἀκλόνητο ἀπὸ τίς λυσσάλειες ἐπιθέσεις πού θὰ δεχθῆ. Ἡ νίκη εἶνε δική του, γιὰτὶ δὲν νικοῦν ποτὲ οἱ ἡλίθιοι ὅσο κι' ἂν ἐπικρατοῦν κάποτε προσωρινά. Ὅπως δὲν νικοῦν ποτὲ οὔτε οἱ χυδαῖοι ἀτομικιστὰ. Αὐτοὶ ἀπομονώνονται στὸ τέλος, ἐντελῶς καὶ περιφρονοῦνται.

Ἡ Ἐφημερὶς «Ἐθνος» εἰς τὰ χρονικά τῆς πρώτης σελίδος μὲ τὸν τίτλον «Ἑλληνικὰ Γράμματα» γράφει:

Ἐξεδόθησαν τὰ «Ἑλληνικὰ Γράμματα», δεκαπενθήμερον περιοδικόν, τὸ ὁποῖον διευθύνουν οἱ κ. κ. Κωστῆς Μπασιτᾶς καὶ Βασ. Μαλατάκης. Πρόκειται περὶ φιλολογικῆς ἐπιθεωρήσεως, πού ἔρχεται νὰ τονώσῃ τὴν πνευματικὴν ζωὴν τοῦ τόπου μας, καὶ ἀσφαλῶς ν' ἀποβῆ σύμπροσθεν τοῦ κάθε διανοοῦμένου, ἂν κρίνῃ κανεὶς ἀπὸ τὸ πρῶτον τεῦχος, πὺς, μαζὶ μὲ ἀρίστια τυπογραφικὴν ἐμφάνισιν, συγκεντρώνει τὴν συνεργασίαν ἐπιλέκτων λογοτεχνῶν.

Ἡ «Ἐστία» γράφει:

... Τὸ περιοδικὸν τοῦτο εἶνε ἄριστον καὶ ἀπὸ ἀπόψεως ἐμφανίσεως καὶ ἀπὸ ἀπόψεως ἐκλεκτικότητος ὕλης.

Ἡ «Κρητικὴ Ἐπιθεώρησις» τῆς Ρεθύμνου γράφει:

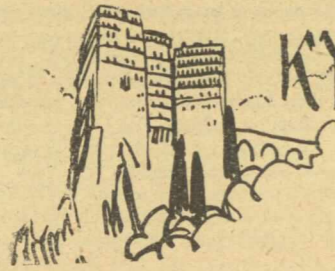
... Συνιστῶμεν τὰ «Ἑλληνικὰ Γράμματα» ὡς ἕνα ἐκ τῶν καλυτέρων ἑλληνικῶν περιοδικῶν.

Τὸ «Θάρρος» τῶν Τρικινάλων μεταξὺ ἄλλων:
«... Ὅσοι ἐν» διαφέρονται γιὰ τὴν πρόοδο τῶν γραμμάτων καὶ τῶν ἐπιστημῶν, πρέπει νὰ ὑποστηρίξουν τὰ «Ἑλληνικὰ Γράμματα».

Στὸν ἴδιον τόνο γράφουν καὶ πλεῖστοι ἄλλαι ἐφημερίδες τῶν ὁποίων τὲς κρίσεις θὰ δημοσιεύουμε σὲ προσεχῆ φύλλα ἐφ' ὅσον μᾶς τὸ ἐπιτρέπει ὁ χώρος.

Τὸ περιοδικὸν τῆς «Μεγάλης Ἐγκυκλοπαιδείας» γράφει:

Ὁμολογοῦμεν ὅτι ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τῶν «Παναθηναίων» τοῦ ἀλησημονήτου Μιχαηλίδου εἴχομεν νὰ ἴδωμεν στὰς Ἀθήνας περιοδικὸν τὸ ὁποῖον νὰ συγκεντρῶνῃ ὅλα τὰ στοιχεῖα ἐνὸς καθαρῶς λογοτεχνικοῦ περιοδικοῦ. Ἡ ἐμφάνισις τῶν «Ἑλληνικῶν Γραμμάτων» ἐμφάνισις εἰς ὕλην, εἰς εἰκόνας, εἰς ἐκλεκτὰς μεταφράσεις, εἰς ἄρθρα, εἰς κριτικὴν καὶ βιβλιοκρισίαν, καθ' ὅλα ἀφ' ὅπου καὶ καλλιτεχνικὴ καὶ μετρημένη, μᾶς ἔφισε τελείως ἱκανοποιημένους. Συνεργασία Δελμούζου, Τέλλου Ἄγρα, Α. Χατζημιχάλη, Πρωτοπάτη, Παῖδουσης, Π. Χάρη καὶ ἄλλων.

ΚΥΝΗΓΩΝΤΑΣ ΤΟ ΔΙΑΒΟΛΟ

ΔΙΗΓΗΜΑ ΤΟΥ κ. ΚΩΣΤΗ ΜΠΑΣΤΙΑ

Αυτή η ικανοποίηση με τον ίδιο τον εαυτό του, ο αυτοθαυμασμός κυριαρχούσε τόσο πολύ μέσα του, ώστε του σκότιζε το μάτι και δέ μπορούσε να εἶδῃ καθαρά τὸ χαρακτήρα του.

Μπορεῖ μάλιστα νὰ πει κανεὶς ὅτι πίστευε και στη σπουδαιότητα τῆς ὑπαρξῆς του. Δὲν ἤθελε νὰ πεθάνει γιατί νόμιζε πὼς κάτι ἀνεπανόρθωτο θὰ συνέβαινε στὴν οἰκουμένη. Ἔτσι τὰ κατὰ-φερονε νὰ μὴν ξεγελά μόνάχα τοὺς ἄλλους, μὰ νὰ ξεγελά πρώτα ἅπ' ὅλους τὸν εαυτό του πού τὸν μεταχειρίζονταν ὡς τὸν πρώτο ἀπλοῖκό.

Στὸ βαπόρι, κάνοντας τὸ ταξίδι πρὸς τὴ Θεσσαλονίκη, γνωρίστηκε μὲ κορίτσια ὅπως πάντα, πρόσφερε βιβλία, ἀπάγγειλε στίχους, ἀπλωσε σὲ κοινὴ θεὰ τις περιφημίες ἀρχῆς τῆς ἀδιαφορίας και τῆς δυσπιστίας πρὸς ὅλα και στὸ τέλος τὰ κατὰφερονε νὰ κάμει κάποιο κορίτσι ἑνὸς καπνέμπορα νὰ τὸν προσέξει νὰ μείνει περισσότερο μαζί του ἢ καλύτερα νὰ περάσει τὴ μισὴ νύχτα στὴ γέφυρα δίπλα στὸ Σιγαλό. Ἦταν ἕνα κορίτσι πολὺ αἰσθαντικό, ἕνα μικρὸ θῦμα τῶν μυθιστορημάτων τοῦ κ. Σ., πού ἤθελε ὅπως ἔλεγε νὰ γνωρίσει τὴ χαρὰ τῆς ζωῆς.

Κι ὅσο κι ἂν ἄκουγε λόγια ἐλαφριάς μελαγχολίας ἀπὸ τὰ χεῖλη τοῦ Σιγαλοῦ, κάτι τῆς ἔλεγε μέσα της πὼς ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς δὲν εἶχε οὔτε μιὰ στιγμή κουρασθεῖ, πὼς εἶχε πάντα ἀκμαιοῦτα τὸ κέφι του γιὰ τὸ πανηγύρι τῆς ζωῆς. Οἱ γυναῖκες πολὺ δύσκολα γελιοῦνται σὲ τέτοια ζητήματα και ἐμβαθύνουν ἀφάνταστα μέσα στὸν κόσμο τῶν ἀνδρικών διαθέσεων.

Ἐπειτα κι' ἂν δὲν εἶχε μαντέψει ὅλα αὐτὰ, τῆς τὰ ἀποκάλυψε ὁ ἴδιος ὁ Σιγαλός. Τῆς εἶπε βέβαια πὼς θὰ θελε νὰ ζοῦσε σὲ μιὰ ἐποχὴ ἱπποτική, πὼς κρατᾶ πάντα ἀσβηστή στὸ μυαλό του τὴ θύμηση μιᾶς ὀραίας παρθένας πού σὲ κάποιον

ἐπίσημο χορὸ παρουσιάστηκε μὲ ὄψιν χρυολίνο και μὲ λευκὲς δαντέλλες. Καὶ πρόσθεσε ἀφοῦ περιέγραψε τὴν μοναδικὴ ἐκείνη ὀμορφιά :

— Αὐτὴ δὲν ἦσανε γυναίκα. Ἦτανε τὸ ὁμορφώτερο ὄροδο τῆς ἀνοιξῆς!

Και ξαῖατε σιγὰ και κάπως μελαγχολικά :

— Ἐγνώρισα πολὺ τίς γυναῖκες. Τώρα διασκεδάζω μὲ τὸ νὰ τίς βλέπω μόνο. Ἀπὸ κάθε μιὰ ξέρω ἕνα μικρὸ διαμέρισμα τῆς ψυχῆς της. Τὴ χωρίζω σὲ κατηγορίες και ἀπὸ κάθε κατηγορία ἔχω μελετήσει ἕνα χαρακτηριστικὸ δείγμα... Μὰ τώρα ἡσυχάζω. Εἶμαι ἕνας ψυχρὸς παρατηρητής. Τίποτα περισσότερο... Δὲν θαυμάζω πρὸς μόνάχα μερικὸς ὀραίους συνδυασμοὺς χρωμάτων και γραμμῶν. Μοῦ ἀρέσουν οἱ ὀραίες γυναῖκες, μὰ δὲν τίς ποθῶ πιά.

— Ὡστε μόνάχα ὡς ἀντικείμενα τέχνης τίς βλέπετε; Τὸν διέκοψε ἡ συντροφισσά του.

— Ἴσως.

— Και πὼς μπορεῖτε λοιπὸν εἶς, ἕνας τόσο μορφωμένος ἄνθρωπος πού ἔχετε τόσο ζήσει, νὰ κάνετε παρῆα μὲ μένα πού οὔτε μορφωμένη εἶμαι ὅσο εἶστε οὔτε ἄπάνω μου μπορεῖτε νὰ βρῆτε τὸν συνδυασμὸ τῶν χρωμάτων και τῶν γραμμῶν πού θαυμάζετε στὶς γυναῖκες.

— Δὲν μπορεῖτε εἶς ἴδια νὰ γίνετε κριτὴς τοῦ εαυτοῦ σας. Νάιτε σίγουρη πὼς γιὰ νὰ κάθομαι μαζί σας θὰ πει πὼς κάτι ἔχετε ἀπὸ ὅλα ἐκεῖνα πού μὲ τραβοῦν... Ἐπειτα μοῦ μιλήσατε γιὰ μόρφωση. Δὲν ξέρω τί ἐννοεῖτε μ' αὐτὴ τὴ λέξη. Οἱ γυναῖκες, ἢ καλύτερα κάποιες γυναῖκες, μπορεῖ νὰ μὴν ἔχουνε κάνει τὸ μυαλό τους ταμ-ιο ἀπὸ γνώσεις, μὰ ἔχουνε πιότερα ἀπὸ ὅλους ἐμᾶς πού κολυμπᾶμε στὰ βιβλία. Ἐχουνε τὴ λεπτὴ αἴσθηση, ἔχουνε ἕναν μυστικὸ σύνδεσμο μὲ τίς ψυχῆς και χωρὶς νὰ μιλοῦν, μὲ μιὰ μόνο ματιὰ, μ' ἕνα χαμόγελο, μ' ἕναν ἀνα-

Ἐθύμιζε παλιὲς λησμονημένες Παναγιές...

στεναγμὸ φανερόνουν ὅσα τὰ χεῖλη δὲν θὰ κατόρθωναν ποτέ νὰ προφέρουν. Ἐχετε κάποια ὄπλα πού ἡ φύση μεροληπτικὰ σᾶς χάρισε και τὰ κρατᾶτε γιὰ ἀποκλειστικὴ χρῆση δική σας. Κοντὰ σας γνωρίζει καλύτερα κανεὶς τὴ ζωὴ παρὰ ἂν τὴν ζητήσῃ στὰ βιβλία. Ἀλίμονο, ἐσεῖς οἱ γυναῖκες ξέρετε κάτι ἀπὸ τὸ μυστικὸ τῆς δημιουργίας.

— Νομίζετε ;
— Εἶμαι σίγουρος. Βλέπετε και αἰσθάνεστε καλύτερα ἀπὸ μᾶς. Εἶστε τὰ τελειότερα ὄντα τῆς δημιουργίας, ἀφοῦ μπορεῖτε και νιώθετε πρᾶματα πού ἐμεῖς εἶμαστε καταδικασμένοι νὰ τ' ἀγνωστοῦμε παντοῦνᾶ.

— Ὡστε μόνάχα γι' αὐτὸ βρισθετε εὐχάριστη τὴ συντροφιά μου; Ξαναρωτῶτε κάπως ἐπίμονα ἢ Φόνη.

— Μὰ γιατί μ' ἀναγκάζετε νὰ φανερώσω κάτι πού θέλω νὰ τὸ κρατῶ ἀποκλειστικὰ γιὰ τὸν εαυτό μου; Εἶνε ἐπικίνδυνο νὰ ἐκφράζεται κανεὶς στὶς γυναῖκες γιὰ τέτοια πράγματα. Ὅπως σᾶς μίλησα γιὰ τὴ μόρφωση, ἀνάλογα θὰ σᾶ μιλήσω και γιὰ τὴν ὀμορφιά. Ὑπάρχουν πρόσωπα καλλίγραμμα κι' ἀπαλόδεσμα, πού δὲν ἔχουνε καμιὰ ἔκφραση. Μὰ τὸ δικὸ σας πρόσωπο, χωρὶς νὰ εἶναι τίποτα ἀπὸ τὴν κλασσικὴ ὀμορφιά, ἔχει ἐκεῖνο πού πάντα ζητήσα στὶς γυναῖκες : τὴν ἔκφραση. Ἀφοῦ μ' ἀναγκάζετε θὰ σᾶ μιλήσω ἐλεύθερα. Ἐχετε στιγμὲς μοναδικές ! Πρὶν ἄκομα γνωριστοῦμε, ὅταν γιὰ πρώτη φορὰ σᾶ; ἀντίκρισα στὸ καπνιστήριο — δὲν σᾶς τὸ κρύβω, — μοῦ κάματε ἐξαιρετικὴ ἐντύπωση. Μετροφυλλοῦσατε ἕνα βιβλίον κι' ἡ ἔκφρασή σας θύμιζε παλιὲς θλιμμένες Παναγιές. Μὰ και τώρα αὐτὴ τὴ στιγμή, τὸ φεγγάρι ἀσημώνει τὰ μαλλιά σας, και τὰ χέρια σας ἔχουν μιὰ ἀλλοιωτικὴ γλωμάδα, κάτι πιδ ὀμορφο και πιδ εὐγενικό ἀπὸ τὴ λευκότητα τῶν κρίνων.

— Μὲ κάνετε και κοκκινίζω—ψιθύρισε δειλὰ ἢ Φόνη.
— Ὡ, πάντα ἀγάπησα τὰ ἄλικα ὀρόδα τῆς παρθενίας πού ἀνθίζουν στὰ γλωμά προδῶπα τῶν κοριτσιῶν.

— Δὲν καταλαβαῖνω ἀκόμη γιατί σᾶς ἀρέσουν τὰ χέρια μου. Εἶνε ὅπως ὄλων τῶν γυναικῶν.

— Μὴν εἶστε κακιά μὲ τὸν εαυτό σας.

Και δίχως ἄλλο λόγο στη γωνιά τῆς γέφυρας σὲ στιγμή πού κανεὶς δὲν ἦταν πρὸς τὸ μέρος τους, τῆς φίλησε τὰ δύο χέρια, χάδεψε ἐλαφρὰ τὰ μαλλιά της και πρόσθεσε :

— Ὁλόκληρη ἡ ζωὴ δὲν ἔχει ἀξία παρὰ γιὰ κάποιες σπάνιες στιγμὲς ὡς αὐτὴ πού περνοῦμε αὐτὴ τὴν ὥρα.

— Ἴσως νᾶνε ἀλήθεια αὐτὸ—ψιθύρισε ἢ Φόνη. Ἐγυρε λίγο πρὸς τὸ μέρος τοῦ Σιγαλοῦ και σὲ λίγο ἄφησε νὰ τῆς ξεφύγει ἕνας ἀναστεναγμὸς.

Ὁ Σιγαλός πέρασε τὸ χέρι του στὴ μέση της, τὴν ἔφερε πρὸς τὸ μέρος του, ἀκούμπησε τὰ χεῖλη του στὰ μαλλιά της, αὐτὴ ἔκαμε μιὰ ἀσθενικὴ προσπάθεια νὰ τραβηχθεῖ, μὰ ἐκεῖνος μὲ ὀλοφάνερα πιά ἐκδηλωμένον τὸν πόθο του, ἔκλεισε τὸ κεφάλι της στὴν ἀγκαλιά του και τὰ χεῖλια τους ἔσμιξαν...

Σὲ λίγο ἢ Φόνη ὡς νὰ ζύπνησε στὸ ἄκουσμα κάποιων βημάτων τραβήχτηκε λίγο και τοῦ εἶπε κρατώντας σφιχτὰ τὸ χέρι του :

— Εἶμαστε τρελοί...

— Εἶμαστε ἄνθρωποι, πρόσφερε ἡμεῶτατα ὁ Σιγαλός.

Θάτανε μεσάνυχτα ἢ σοροκάδα, πού στὴν ἀρχὴ ἦταν ἀνεπαίσθητη, ὀλοένα και δυνάμωνε και τὸ ἐπιβατικὸ κουνοῦσε ἀρκετὰ.

Ὁ Σιγαλός δὲν ζαλιζονταν, μὰ φοβότανε τὴ θάλασσα ὅπως φοβότανε και κάθε στοιγεῖο τῆς φύσης ὅταν ἀγρίωνε λίγο. Ἄν ὁ καιρὸς δὲν δυνάμωνε, ἂν ἡ σοροκάδα δὲν χαλοῦσε τὸ κέφι τοῦ Σιγαλοῦ, ἢ Φόνη κι' αὐτὸς θὰ συνεχιζάνε τίς νυχτερινὲς τρυφερότητες πασπαλιμένες μὲ ἐλαφρὰ ποιήση και μὲ λίγη δόση φιλοσοφίας τῆς ζωῆς. Ὁ καιρὸς ὅμως ἀνησυχοῦσε τὸ Σιγαλό και γι' αὐτὸ πρώτος αὐτὸς ἔβγαλε τὸ ὄλοῖο του κι εἶπε :

— Εἶνε μιὰ. Φυσαεῖ ἐδῶ και δὲν θέλω νὰ γίνω ἀρρομὴ νὰ κρυώσετε. Θὰ μείνω ἐδῶ ἔπάνω μόνάχος. Σεῖς πρέπει νὰ ἡσυχάσετε. Ἄλλως τε τὸ δικὸ μου τὸ ῥιζικὸ εἶνε νὰ εἶμαι πάντα μοναχὸς ἄνθρωπος.

— Θέλετε και εἶστε. Ἴσως θὰ μποροῦσατε νὰ βγῆτε ἀπὸ τὴ μοναξιά σας.

Ὁ Σιγαλός κατὰλαβε πὼς δὲν ἦταν δίχως ἀπώτερο σκοπὸ ὁ λόγος αὐτὸς τῆς Φόνης και τῆς εἶπε :

— Νομίζετε πὼς εἶμαστε κύριοι τῆς ζωῆς μας; Ἀπ' ὅλες τίς μεριὲς μᾶς κυβερνᾶνε ἀόρατες μυστικὲς δυνάμεις. Δὲν ξαίρω τί μπορεῖ νὰ γίνῃ ἀργότερα, σὲ τί σχέδια μπορεῖ νὰ ὀδηγηθεῖ κανεὶς ἂν τύχει και βρεθεῖ κάτω ἀπὸ τὴν ἐπίδραση μιᾶς γυναίκας... Ἀλλὰ γιατί μιλάμε γι' αὐτὰ. Σεῖς πᾶτε μὲ τὴ μητέρα σας στὴν ἡσυχὴ ἐπαρχία. Ἦ ὀσοργὴ τῶν γονιῶν σας πάντα θὰ σᾶς ἀσφαλίζει

Ἦτανε τὸ ὁμορφώτερο ὄροδο τῆς ἀνοιξῆς.

και θα σας ετοιμάζει την καλύτερη ζωή και γω πάω στο Άγιο Όρος.

— Είστε προσκυνητής;

— Δεν προσκυνώ κανένα ούτε πιστεύω σε Θεό. Πάω να μελετήσω ένα παράδοξο φαινόμενο της ζωής. Το μοναστικό βίο. Άλλα έχω ξεπεράσει το στάδιο της πίστωσης. Η υπόθεση αυτή μόνο χιουμοριστική διάθεση μου ξυπνά. Είμαι όμως συγγραφέας και τη ζωή πρέπει να τη μελετάω απ' όλες τις μεριές της. Ύστερα ή φύση του Άθω κι ή ήσυχία των μερών εκείνων είνε δ,τι άποζητά ή ψυχή μου αυτή την ώρα. Θα ζήσω και γω ένα διάστημα σαν καλόγερος, σαν άσκητης άποτραβηγμένος από τα εγκόσμια.

Το βαπόρι αυτή τη φορά κούνησε φοβερά κι ή ταραχή του Σιγαλού άποκορφώθηκε και δίχως πιά ν' άρκεστεί σε παρακάλα σηκώθηκε κ' είπε:

— Άς κατεβούμε φυσάει τρομερά κ' ή πάροχει φόβος να μās βρέξει κανένα κύμα.

Η Φόνη σηκώθηκε και μαζί κατέβηκαν στην πρώτη θέση. Στη σκάλα άκριβώς πού όδηγούσε στις καμπίνες χωρίστηκαν για να συνεχίσουν το επόμενο πρωί πριν φθάσει το πλοίο στη Θεσσαλονίκη.

Ο Σιγαλός για μια στιγμή σκέφτηκε να πεί να ήσυχάσει. Ήταν φοβισμένος και πήγε ως την καμπίνα του. Έβγαλε μόνο το σακάκι του και έπεσε με το παντελόνι και τα παπούτσια. Έτσι δ,τι κι αν σονέβαινε θα αν έτοιμος να πεταχτεί έξω. Μά μολονότι ξεπλώθηκε δεν μπόρεσε να ήσυχάσει. Το κούνημα του βαποριού πού όλοένα και αύξαινε τον άνησυχόσε τρομερά.

Σε μια στιγμή σηκώθηκε άνήσυχος, φόρεσε το σακάκι του και ανέβηκε στη γέφυρα. Ένωθε την άνάγκη να δει τη φουρτουνοισμένη θάλασσα, άνησυχούσε άφάνταστα κι έστάθηκε σε μια άκρη της γέφυρας κρατώντας καλά την κουπαστή και παρακολουθούσε το άνεβοκατέβασμα του βαποριού.

Ο καπετάνιος δεν φαινονταν ν' άνησυχεί. Έδινε πού και πού μια μονοσύλλαβη διαταγή στον τιμονιερη:

— Δεξιά!

— Δεξιά.

Άπαντούσε ο ναύτης.

— Γραμμή!

— Γραμμή.

Άκούγονταν στερεότυπα ή άπάντηση.

Ύστερα ήσυχία και μονάχα τα κύματα άκούγονταν πού σκάγανε στα πλευρά του πλεούμενου

και τότε τότε καβαλίκευαν το πρώτο κατάστρωμα.

— Δεν πάτε να ήσυχάστε, ιού λέει σε μια στιγμή ο καπετάνιος.

— Ζαλιζομαι, κύριε πλοίαρχε, άπάντησε ο Σιγαλός.

— Τότε καλύτερα να ξεπλώστε.

— Δεν μπορώ, άπάντησε ο Σιγαλός νευρικά και ρώτησε τον πλοίαρχο:

— Είναι πολύ φουρτουνα, καπετάνιο;

— Σοροκάδα είναι, μα θα κόψει. Για να δυναμώσει παραπάνω δεν έχει φόβο.

— Έχει φόβο το βαπόρι;

— Δε βαριέσαι. Τι φόβο νάχει; Θα κουνηθοümet λιγάκι. Αυτό είν' όλο. Άλλες είναι ή θάλασσες.

Τα λόγια του πλοίαρχου καθησυχάσανε το Σιγαλό. Όσο όμως κι αν τον ήσυχάζαν, κάθε φορά πού κάποιο κύμα έσπασε στο κατάστρωμα και το πλοίο κλυδωνιζότανε σκέφτονταν τα λόγια πούχε πει στη Φόνη για το Θεό και την άπιστία του. Μετάνιωανε πού τότε, σταυροκοπήθηκε κρυφά κι είπε:

— Συχώρα με, Θεέ μου. Είμ' ένας τιποτένιος, μα μια και βγώ στην ξηρά δεν θα ματαπώ παρόμοιες άνοησίες.

Τον κυριέυε εύκολα ο φόβος και τη φράση αυτή πού κάθε άλλο ήτανε παρά προσευχή την είχε πει κι άλλες φορές και ύστερα από λίγο την ξεχάει και θυμώτανε τον άλλο Σιγαλό, το Σιγαλό πού δεν είχε τάχα καμιά σχέση με την πίστη.

Τα ξεμερώματα ο καιρός μαϊνάρισε κι έτσι ο Σιγαλός όταν πιά το καράβι βρισκονταν στο λιμάνι της Σαλονίκης ήτανε όλος

κέφι.

Συνάντησε τη Φόνη, την άποχαιρέτησε, της ύποσχέθηκε πώς το καλοκαίρι θακανε ένα ταξίδι στην Καβάλλα, κι αυτός, όταν όλοι βγήκαν, ξεκολούθησε το ταξίδι για τη Δάφνη.

Ήτανε πιά μόνος. Άλλά ή μοναξιά του δεν έμοιαζε διόλου με την ώρα πού μονάχος πάλι κοιτάζε την άγριεμένη θάλασσα. Τώρα ήτανε ήρεμος, γαλήνιος, τον κατείχε κάποιος ένθουσιασμός και γενικά έδινε την έντύπωση ανθρώπου πού τον πλημύριζε ένα αίσθημα βαθύτερης ικανοποίησης πού έρχονταν σαν τελευταία λέξη ένός θριάμβου, μιας έπιτυχίας.

Είχε ξεχάσει τη φορτιούνα και την άγωνία της νύχτας και θυμούντανε μόνο τη Φόνη, τις ώραιες στιγμές πού την κρατούσε στην άγκαλιά του και γενικά όλόκληρη την πρόσφατη κατάχτησή του...

(άκολουθεί)

ΤΟ ΘΕΑΤΡΟ

ΠΕΡΑΣΕ Η ΕΠΟΧΗ ΤΟΥ ΘΕΑΤΡΟΥ;

ΑΡΘΡΟ ΤΟΥ Κ. ΚΙΑΡΕΛ ΚΙΑΠΕΚ

Ο Κιάρελ Κιάπεκ, ο γνωστός στο ελληνικό κοινό δραματικός συγγραφέας από το έργο του οι Ρομπότ πού έπαιχτηκε πρόπερουν στο Θέατρο Τέχνης, άπαντά σ' ένα γράμμα πού του στείλαμε με το άκόλουθο άρθρο του στο όποιον ξεετάζει το ερώτημα πού βασανίζει όλους όσοι αγαπούν κι ενδιαφέρονται για το θέατρο.

Παρά να μιλήσω, καθώς μου ζήτησαν, για τον ίδιον έμένα, προτιμώ ν' άποκριθώ στο ερώτημα πού είνε

βαλμένο άπάνω απ' αυτό το άρθρο. Στ' αλήθεια, πολλοί πού το επάγγελμά τους είνε το θέατρο ή ή δραματική κριτική, βεβαιώνουν με θλιβερή ασφάλεια πώς ο καιρός του Θεάτρου πέρασε. Κάποια συμπτώματα, δίχως άλλο, φαινονται να τους δίνουν δικιο, ή ισχνότητα ίδιως της δραματικής παραγωγής του καιρού μας. Άλλως τε και το «πολύ κοινό» παραιτά το θέατρο για τις άιθουσες του κινηματογράφου και τις άθλητικές συγκεντρώσεις. Ο κινηματογράφος ικανοποιείπότερο τη φαντασία του, το σπέρ του δίνει το θέαμα του άγώνα, τον κά-

νει να παραστέκει έμπρός στις ανθρώπινες ενεργητικότητες, βαλμένες σε κίνηση, τανυσμένες ως την υπέρτατη προσπάθεια. Αντίθετα, το θέατρο, με τα περιορισμένα του τα μέσα, δεν είνε πιά, φαίνεται, τόσο ροητευτικό, για να ξεραδίσει τη φαντασία του, ούτε για να συγκρατήσει την προσοχή του. Το θέατρο λοιπόν πρόκει-

ται να παλαίψει σήμερα ενάντια πρds σκληρόν συναγωνισμό. Αυτό δεν πρέπει καθόλου να πάψει να το στοχάζεται: πρέπει να νοιώσει πώς δεν έχει πιά την προνομιούχο θέση πού κρατούσε άλλοτε στην κοινωνική ζωή.

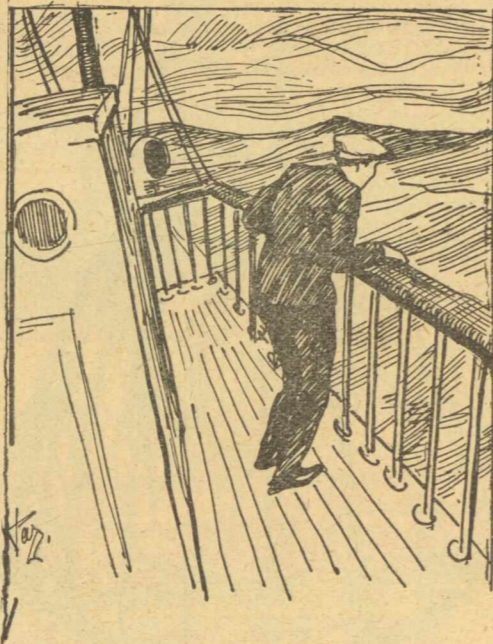
Άποκρίνομαι λοιπόν στο βαλμένο ερώτημα: «Αν το θέατρο φαίνεται άκόμω αξιο ν' άγωνιστεί, μέσα σ' αυτές τις συνιθίες, τούτο σημαίνε πώς ή δύση του δεν ε-ζύγωσε». Μα χρωσιτά ν' άγωνιστεί».

Αυτό φαίνεται πώς είνε οι τρόποι πού ασφαλίζουν ενάντια σε κάθε συναγωνιστή: ή να τον μιμηθείς, για να τον κατανικήσεις με τα ίδια όπλα του, ή να πάρεις τον αντίποδα από δ,τι κάνει. Ός τόσο άπομένει, ακόμα, μια τρίτη τέχνη: να κάνεις συνάμα και τα δυό. Τέτοια, νομίζω, πρέπει να-

νε ή σιάση του σύγχρονου θεάτρου. Χρωσιτά να κρατήσει άνεπαφα τα γνωρίσματα πού το ξεχωρίζουν από τ' άλλα θεάματα: την ποιητική έμπνευση και το λυρισμό, τη σκέψη και την ψυχολογική εξοικείωση.

Όμως δύναται, ή μάλλον στα χρωσιτά να είνε συν-

ταραχικό, δυνατό και θαυμάσιο Χρωσιτά, κι αυτό παρόμοια, να δείχνει τον άνθρωπο τανυσμένο μέσ' στην υπέρτατη προσπάθεια, να κινητοποιεί τις μεγάλες δυνάμεις πού κλυβερνοούν την ανθρώπινη ζωή, εκείνες πού μās τις φανερώνουν, βήμα με βήμα, ή βιο-

Έβλεπε με φόβο τα πελώρια κύματα.

Ο συγγραφέας των «Ρομπότ» κ. Κιάρελ Κιάπεκ και ο σκηνοθέτης κ. Σαρσολάβ Κβάπιλ.

λογία, ή κοινωνιολογία, ή οικονομική επιστήμη. Χρωστώ να παραστήσει εμπρός στα μάτια μας όλες τις μορφές, που ανάμεσά τους, πότε σαν πράξη, πότε σαν ιδέα, συγκινείται το σύγχρονο πνεύμα. Γιατί αν ο σημερινός άνθρωπος απόμεινε όνειροπόλος, περιπαθής, άχόρταγος από κατακτήσεις, νέες όμως φυσικές και κοινωνικές δυνάμεις τον έχουν αναπτύξει. Για τις αιώνιες συγκρούσεις της ανθρώπινης καρδιάς είναι πάντα το ζήτημα, μα σ' αυτές τις συγκρούσεις μπορεί παρόμοια να παίζεται ή ευτυχία της ανθρωπότητας κ' ή ευτυχία του ατόμου. Μ' αυτά θέλω να συμπεράνω ότι ο ποιητής έχει στη διάθεσή του, στις μέρες μας, δεδομένα άγνωστα ως τα τώρα. Προβλήματα συγκεχυμένα και παθητικά, όνειρα φριχτά ή περιλαμπρα. Δύναται να τρυγήσει τόσο απ' την ομαδική ψυχολογία, όσο και από την ατομική. Δύναται να σπουδάσει τον ήρωισμό των ιδεών τόσο καλά, καθώς την απλότητα των καρδιών. Κάθε μέρα, εμπρός στα μάτια μας, αδειάζει και μουγκρίζει, τρικυμία, το δραματικό υλικό της ζωής. Ποιός, αλήθεια, λείει ακόμα πώς το δράμα, αυτή ή συνταρακτική επιτομή της ζωής, έχασε το λόγο της ύπαρξής της; Από κάπου σαράντα χρόνια, ένα καινούριο στοιχείο πέρασε μέσα στην εξέλιξη της δραματικής τέχνης: θέλω να πω για τη σκηνοθεσία. Τέχνη πλαστική όσο και ποιητική. Το παίξιμο του έξασκημένου ήθοποιού, που, ανάμεσα στους συμβατικούς διακόσμους, του έφθανε μόνο να ρυθμίζει

την πρόοδο του έργου, δεν μās ικανοποιεί πια σήμερα. Το έργο του σκηνοθέτη είναι, στις μέρες μας, όλο φαντασία: Η σκηνή αποβαίνει ένα ταμπλό, το θεατρικό έργο ένα πλαστικό σινιζιόρισμα. Φθάνουμε σιγά-σιγά να μην παραδεχόμαστε πια πράγματα αδύνατα στις σκηνικές αναπαραστάσεις. Όσο γι' αυτό, δεν είμαστε, αλήθεια, παρά στην άρχή: πότε γινόμαστε υπερβολικοί, πότε τα μέσα μας είναι κατώτερα από τις συλλήψεις μας. Όμως, πόσο είναι ωραίο δίχως άλλο να προμαντεύουμε ποιά επαγγελτό μέλλον περιμένει τη δραματική τέχνη! Τέλος, υπάρχουν οι ήθοποιοί. Όσο βρίσκονται στον κόσμο άνθρωποι για να επιδοθούν σ' αυτό το επάγγελμα, ή μάλλον σ' αυτή τη μανία, θά υπάρχει θέατρο. Όσο θά υπάρχουν άνθρωποι που θά βρίσκουν θέλητρο στα όπλα, θά υπάρχουν και πόλεμοι, με την μιά ή την άλλη μορφή: παρόμοια, όσο ή ανθρωπότητα θά φέρνει ήθοποιούς από κλίση, το θέατρο θά μένει. Τίποτα δέ θάϊαν άξιο να ξεπεράσει αυτή την προίεργη και ακαταμάχητη κλίση. Άς κάνουμε λοιπόν δράμα, αφού αλλοιώς δεν μπορεί να γίνει. Ός τόσο, άς μη λησμονούμε πώς το θέατρο έχει ακόμα μιάν απροσίολή μεγάλη και ωφέλιμη: το λέω: πολύ ωφέλιμη, και προσθέτω ότι τη βαθεία κοινωνική του σημασία του την έδωκε άοφαλώς ή εποχή μας και μās έδωκε την άδεια ν' αντλήσουμε απ' αυτήν τις γενναιοφρονέστερες και αγαθότερες παρορμήσεις.

KIAREL KIARÉK

ΤΑ ΠΡΩΤΑ ΠΟΣΟΣΤΑ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΔΡΑΜΑΤΙΚΩΝ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ

Πρό τινος πολύς λόγος εγένετο εις τās εύρωπαϊκάς έφημερίδας περί των κερδών των δραματικών συγγραφέων του κόσμου όλου. Αί έλληνικαι έφημερίδες, μεταγράψασαι εις τās στήλας των τά δημοσιευθέντα, έκριναν καλόν ν' αναφέρουν και σχετικά τινα προς τούς Έλληνας συγγραφείς, προσθέσασαι άμα, ότι άρχή των ποσοστών των Έλλήνων συγγραφέων και μεταφραστών εγένετο κατά τās τελευταίας τρεξ δεκαετηρίδας. Αι πληροφοροίαι των όμως πολύ απέχουν της αληθείας, καθόσον άρχή των κερδών των Έλλήνων συγγραφέων και μεταφραστών εγένετο ακριβώς πρό εκατόν οκτώ έτών, τώ 1819.

Γνωστόν είναι, υποθέτω τουλάχιστον, έξ άλλων μου δημοσιεύσεων ότι οι έν Όδησώ πρό της Έπαναστάσεως διαμείνοντες Έλληνες, ως φαίνε-

ται εκ τινος έπιστολής του Μ. Κούμα, δημοσιευθείσης έν τώ «Λογίω Έρμη» του Δεκεμβρίου 1817, ένωρίτατα ήσθάνθησαν την ανάγκην του Έλληνικού Θεάτρου και ήρχισαν δίδοντες έλληνικάς παραστάσεις εις τι της Όδησοσύ θέατρον, αιτινες κατά την αυτήν έπιστολήν «εύτύχσαν όλαι».

Μεταξύ άλλων, την 7 Σεπτεμβρίου 1918 έδόθη και «Ο θάνατος του Δημοσθένους» του Νικολάου Πικκόλου, δράμα, όπερ έσφαλιμένως ό μακαρίτης Ραγκαβής άποδίδει εις τον Άοιστ. Κυριακόν. (1) Όποιον το έργο, τίνες οι διδάξαντες αυτό, και έν γένει τά της παραστάσεως, μανθάνομεν εκ

(1) Histoire Littéraire de la Grèce moderne, τόμ. II. σελ. 190.

τινος έπιστολής του Γ. Λασσάνη άποσταλείσης την 13 Σεπτεμβρίου 1918 προς τον έν Πέστη «έντιμολογιώτατον κύριον Γεώργιον Τακιατζήν.»

Τό την παράστασιν άφορών μέρος έχει ως έξης:

«Πώς να σ' έξεικονίσω. φίλτατε, ταύτην την προς έμέ πρώτην Γραϊκικήν παράστασιν (1); πού να εύρω λόγους άρμοδίους δια να σέ περιγράψω τά όσα ήσθάνθη ή ψυχή μου; έπτερόθη, μετέβην εις τον κόσμον των φαντασιών, όπότεν ήνώχθη ή σκηνή και ήκουσα την γλώσσαν μου όμιλουμένην Η ένθουσιαστική υπόθεσις, ή έντεχος και φυσική υπόκρισις όλων των Μουσολήπτων νεανίσκων, το ύψος της έκφράσεως, ή άπερίγραπτος καλλονή των κινήσεων και στάσεών των. όμματα ένήργησαν να κινήσουν και να καταγοητεύσουν τούς θεατάς εις τόσον, ώστε εκλύθησαν όλοι εις συμπαθητικήν συναίσθησιν. Εις κάθε σχεδόν λόγον έχειροκρότουν και αισθήματα ύψηλότερα άπέσπων από τά ένδόμυχα της καρδιάς των θεατών στεναγμούς.»

Τήν πρώτην παράστασιν του «Θανάτου του Δημοσθένους» έπηκολούθησαν και άλλαι πολλές, αι εισπράξεις των όποιων διετέθησαν ύπερ των έλληνικών σχολείων της Όδησοσύ. Λόγω όμως εκτιμήσεως προς τον συγγραφέα του δράματος και ένθαρρύνσεως αυτού, άπεφασίσθη, όπως οι εισπράξεις μιάς παραστάσεως άποσταλώσι προς τον έν Παρισίοις διατρίβοντα τότε Πικκόλον, όπερ και εγένετο (2).

Ο συγγραφέας, λαβών τά χρήματα, απέστειλε προς τούς «έν Όδησώ φιλοθέατρος Έλληνας» την κατωτέρω έπιστολήν:

«Φιλογενείς και φιλόμουσοι άνδρες, έλαβον δια των έλλογιμων διδασκάλων της αυτόθι σχολής το φιλότιμον δώρον σας, τά από μιάς παραστάσεως του Δημοσθένους χρήματα. Άφ' έαυτών κινήθητες έτιμήσατε με τούς άγώνας σας το δοκίμιόν μου, και αύθόρητοι πάλιν ήθελήσατε να με δώσετε το νέον τουτο σημείον της προς έμέ καλοκαγαθίας σας. Ως τοιούτον και ως παραθαρρυντικόν έν ταύτῳ, το δώρον σας με είναι προσφιλές έπίσης και τίμιον, και θέλω διασώσει την μνήμην αυτού ως μεγίστου και γλυκυτάτου εύτυχήματός.»

Η Έλλάς, φίλοι, θέλει σάς χρεωσται ενός των εύγενεστάτων και ωφέλιμοτάτων αυτης έπιτηδεύματων την άνάπλασιν και ή ιστορία θέλει σάς μνημονεύει ως άρχηγούς και εισηγητάς του μεγάλου τουτου καλοῦ. Άν, καθώς ελπίζομεν, φα-

(1) Ο γράφων ήγγόνει ότι πρό της παραστάσεως του «Θανάτου του Δημοσθένους» έδόθησαν και άλλαι έλληνικαι παραστάσεις έν Όδησώ.

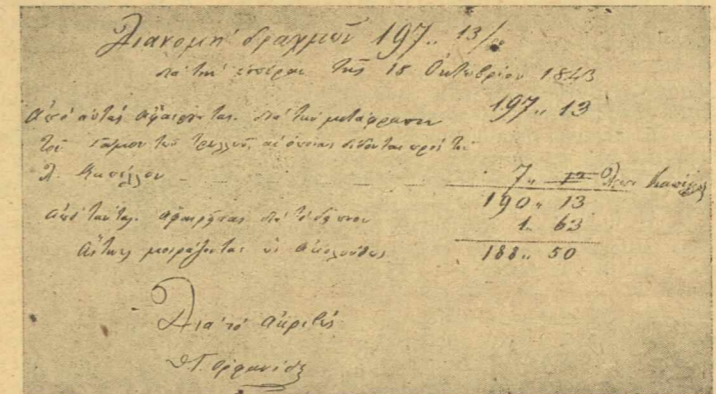
(2) Ο Θεοχάρης Κλειμανιώτης γράφει έν τώ «Λογίω Έρμη» (1819 σελ. 360) ότι «τά ταχθέντα θεωρικά έστειλαν προς τον κ. Ν. Πικκόλον, παρακαλοῦντίς τον να εκδώση τον «Θάνατον του Δημοσθένους».

νώσιν εις το έξής δράματα τελειότερα και συστάσεις θεάτρων και άγωνισται των παλαιών αντίζηλοι, εις σās δικαίως θέλει αναφέρεσθαι ή χάρις και το πλείστον μέρος της δεξής (1).

Η τιμή την όποιαν εκάματε εις το δραματιόν μου μ' επιβάλλει χρέος να το καταστήσω άξιώτερον της παραδοχής σας και της του κοινού των Όδησινών Έλλήνων συγκαταβατικής κρίσεως. Εις τουτο θέλω ασχολήσει όλας μου τās δυνάμεις, όταν άλλαι αναγκαιότεραι σπουδαί μ' αφήσουν εύκαιριαι. Υγιαίνετε, άνδρες Έλληνες, άγωνιζόμενοι τά των Έλλήνων ένώπιον έξίω των Έλλήνων.

Έν Παρισίοις, 29 Ιουνίου 1819.

Ο φίλος σας
Ν Σ. ΠΙΚΚΟΛΟΣ

Μετά τον Πικκόλον, δεύτερος άντημείφθη δια την έν τῷ θεάτρῳ πνευματικήν έργασίαν του ό ήθοποιός Λεωνίδας Καπέλλας μεταφράσας την μονόπρακτον κωμωδίαν «Ο γάμος των τρελών», παρασταθείσαν έν Αθήναις κατά την 18ην Όκτωβρίου 1843.

Εκ της εις χείρας μου σωζόμενης και έν πανομοιότητι ένιαύθα δημοσιευομένης σημειώσεως του ταμείου της έσπέρας εκείνης, φερούσης την ύπογραφήν του τότε ήθοποιού και ταμίου του θιάσου Θ. Όρφανίδου και την του μεταφραστοῦ Λ. Καπέλλα, φαίνεται ότι ό εύτυχής μεταφραστής εκ των εισπράξεων της έσπέρας εκείνης έλαβε δραμάς επτά!

Εξ άλλης σημειώσεως φαίνεται, ότι κατά την εποχήν δια την μετάφρασιν της κωμωδίας του Μολιέρου «Ο άκούσιος ιατρός» έλαβεν ό Όρφανίδης δραμάς τριάκοντα.

Μετά δέκα πέντε περίπου έτη, ό μέν Β. Λάκων έλαβε το 1857 δραμάς πενήκοντα δια την μετάφρασιν της κωμωδίας του Μολιέρου, ό δέ Άγγελος Βλάχος τώ 1858... έν διαρκές είσιτήριον επί έρυθρού καρτονίου δια την μετάφρασιν της πρώτης κωμωδίας «Τά κόκκινα μαλλιά!»

Είκοσιν έτη κατόπιν, ό μακαρίτης Δημ. Κορομηλάς χιλίας περίπου δραμάς...επλήρωσε δια

(1) Ο Πικκόλος γράφων ταῦτα ήγγόνει βεβαίως, ότι και έν Βουκουρεστίῳ από του 1818 έτεροι «φιλόμουσοι νέοι» έδίδασκον έλληνιστί δράματα έν τῷ εκεί θεάτρῳ.

τά σκηνακά και τὰ ἐπιπλα τοῦ «Ἀνακρέοντος» του!

Ἐκτοτε οἱ ἑλληνικοὶ θίασοι, παίζοντας ἔστιν ὅτε τὰ ἔργα τῶν Ἑλλήνων θεατρικῶν συγγραφέων, ἔχουν τὴν πεποίθησιν, ὅτι τοὺς ὑποχρεώνουν! Ὑπῆρχον ὁμῶς και μερικοὶ ἀπὸ τοὺς τελευταίους τούτους οἱ ὁποῖοι δὲν ἀνεγνώριζον τὴν ὑποχρέωσιν ταύτην και ἐξήτουν ν' ἀμειψῶσι διὰ τὴν πνευματικὴν των ἐργασίαν, περὶ ἧς οἱ Ἕλληνες ἠθοποιοὶ εἶχον τὴν ἑλεεινότεραν ἰδέαν, τὴν ὁποίαν κατ' οὐδένα τρόπον ἠγνόουν νὰ μεταβάλουν, μεθ' ὅλας τὰς διαμαρτυρίας τῶν δυστυχῶν συγγραφέων.

Ἡ κυβερνήσις, εἰς τὴν ὁποίαν κατ' ἐπανάληψιν ἀναφέρθησαν οἱ ἀδικούμενοι, ἀγροὺς ἠγόραζε, μετὴν προβλεψιν, φαίνεται, νὰ τοὺς διαθήσῃ σήμερον ὑπὲρ τῶν προσφύγων! ὁ τότε μάλιστα πρωθυπουργὸς μακαριότης Ράλλης, εἰς ὃν παρεπονέθησαν οἱ συγγραφεῖς, ὅτι τοὺς κλέπτουν οἱ ἠθοποιοί, ἀπήντησε:

— Μὰ και σεῖς κλέβετε!...

Ἡ οἰκτρὰ αὐτὴ κατάσταση προεκάλεσε τὴν ἐκ μέρους τῶν Ἑλλήνων θεατρικῶν συγγραφέων σύστασιν Συνδέσμου, σκοπὸς τοῦ ὁποίου ἦτο ἡ ἐξασφάλισις τῆς πνευματικῆς των μελῶν αὐτοῦ ἰδιοκτησίας. Τοῦτο ἐγένετο τὸν Μάϊον τοῦ 1894, τὸ δὲ Συμβούλιον αὐτοῦ ἀποτελεσθὲν ἐκ τῶν κ. κ. Ἀγ. Βλάχου, Δ. Α. Κορομηλά, Ν. Ι. Λάσκαρη, Ἄριστ. Προβελεγγίου Τιμ. Ἀμπελά και Χ. Ἀννίου ἀνέλαβε τὴν ἐντολήν νὰ ἐπιδιώξῃ τὴν ἐπιψηφισαν νόμου προστατεύοντος τὰ συγγραφικὰ δικαιώματα τῶν Ἑλλήνων θεατρικῶν συγγραφέων. Πλὴν μετὰ πολλὰς ἀλλὰ ματαίως προσπάθειας ὁ Σύνδεσμος διελύθη. Τοῦτον διεδέχθη τῷ 1908 ἡ σημερινὴ Ἑταιρεία τῶν Ἑλλήνων θεατρικῶν συγγραφέων, ἣτις κατοπιν ἐνδελεχῶν ἐνεργειῶν κατορθώσῃ τὸ τέλος; τῷ 1909 νὰ πείσῃ τὴν Κυβερνήσιν νὰ υἱοθετήσῃ τὸ παρὰ τῆς Ἑταιρείας συνταχθὲν σχέδιον νόμου περὶ συγγραφικῶν δικαιωμάτων. Τὸ νομοσχέδιον, ὑποβληθὲν εἰς τὴν Βουλὴν ὑπὸ τοῦ κ. Ἀθαν. Τυπάδου Μπασιά, παρεπέμφθη εἰς ἐπιτροπὴν βουλευτῶν ἀποτελεσθεῖσαν ἐκ τῶν κ. κ. Ἀθαν. Μπασιά, Χ. Βοζίκη, Κ. Ν. Παπαμιχαλοπούλου, Ν. Μαρκέτη, Κ. Ἀγγελόπου-

λου και Γ. Καφαντάρη. Ἡ ἐπιτροπὴ συνελθοῦσα ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Προέδρου αὐτῆς κ. Μπασιά, ἐνθα ἐκλήθησαν ὡς ἀντιπρόσωποι τῆς Ἑταιρείας καὶ οἱ κ. κ. Ν. Λάσκαρης και Γ. Τσοκόπουλος, και τότεν τροπολοπιῶν τινων ἄς παραδέχθησαν και οἱ τῆς Ἑταιρείας ἀντιπρόσωποι, ἐνέκρινε τὸ νομοσχέδιον ὅπερ, ψηφισθὲν μετ' ὀλίγας ἡμέρας ὑπὸ τῆς Βουλῆς, ἐγένετο ὁ ΓΥΠΠ νόμος ὅστις κυρωθεὶς και ὑπὸ τοῦ Βασιλέως ἐδημοσιεύθη ἰες τὸ ὑπ' ἀριθ. 296 φύλλον τῆς Ἐφημερίδος τῆς Κυβερνήσεως τῆς 16 Δεκεμβρίου 1909. Ὁ νόμος οὗτος ἐτροποποιήθη κατοπιν ἐν μέρει διὰ τοῦ ὑπ' ἀριθ. 2387 νόμου περὶ πνευματικῆς ἰδιοκτησίας. Ἐκτοτε τὰ πράγματα ἤλλαξαν κατ' ὀλοκληρίαν.

Οἱ Ἕλληνες θεατρικοὶ συγγραφεῖς ἤρχισαν νὰ εἰσπράττωσι τὰ δικαιώματά των κατὰ τὸ πλεῖστον. Οὕτως, ὅπως φαίνεται ἐκ τῶν λογοδοσιῶν τῶν προέδρων τῆς Ἑταιρείας τῶν Ἑλλήνων θεατρικῶν συγγραφέων, κατὰ μὲν τὴν διετίαν 1922-1924 εἰσπράχθησαν ποσοστὰ ἀπὸ μὲν τὰ ἐν Ἀθήναις και Πειραιεὶ θέατρα δραχμαὶ τριακόσαιο δύο χιλιάδες, ἀπὸ δὲ τὰ τῆς Αἰγύπτου και τῶν ἐπαρχικῶν δραχμαὶ διακοσίαι εἰκοσὶν δικῶ. Οἱ ἀριθμοὶ αὗτοι, κατὰ ἀναφέρει ὁ πρόεδρος τῆς ἑταιρείας: «θὰ ἦσαν ἰκανοποιητικότεροι, ἐάν δὲν ὑφίσταμεθα τὰς γενναίας ἀφαιμάξεις τῶν θιασαρχῶν και ἂν γενικῶς τὸ περιβάλλον εἰς τὸ ὁποῖον ἐκινούμεθα εἶχεν ἀνθρώπους μεγαλυτέρας ἐμπιστοσύνης.

Κατὰ δὲ τὴν τελευταίαν διετίαν 1924-1926, εἰσπράχθησαν ποσοστὰ ἀπὸ μὲν τὰ ἐν Ἀθήναις και Πειραιεὶ θέατρα ἑννεακόσαιο τριακόσαιο ἐπτὰ χιλιάδες, ἀπὸ δὲ τὰ τῆς Αἰγύπτου και τῶν ἐπαρχικῶν ἐκατὸν ἐξήκοντα δύο χιλιάδες... μὴ ὑπολογιζόμενων τῶν ἐκάστοτε ἀβραίων ἄς ὑφίστανται ἀκόμη οἱ Ἕλληνες συγγραφεῖς!

ΝΙΚ. Ι. ΛΑΣΚΑΡΗΣ

Τὰ Ἑλληνικὰ Γράμματα δημοσιεύουν τὸ ἄρθρον τοῦ συγγραφέως κ. Λάσκαρη στὴ καθαρεύουσα καιτοι αὐτὸ ἀντιβαίνει στὶς ἀρχὰς τοῦ περιοδικοῦ Δηλώνουμε ὁμῶς πὺς στὴν καθαρεύουσα δὲν θὰ δημοσιεύουμε συνηγορίας ἄλλες ἄλλων συγγραφέων. Ἡ παράβασις ἐγένε χάριν τοῦ κ. Ν. Λάσκαρη και μόνον.

ΔΙΗΓΗΜΑ

ΤΟ ΘΑΥΜΑ

Ὅλο τὸ συγγενολοὶ βρισκότανε μαζεμένο γύρω ἀπὸ τὸ μεγάλο τραπέζι τοῦ σπιτιοῦ πού γιόρταζε τὰ βαφτίσια τοῦ δισέγγονου.

Ὁ παποῦς, ἕνας γέρος ξερακιανός, ὅλος ζωὴ και δύναμη, εἶχε γείρει στὴν πολυθρόνα πίσω τὸ ἴσω του κορμὶ κ' ἔρριχνε τὴ ματιά του ὀλόγυρα στὰ καλοκαρδιομένα ἀπὸ τὴ χαρὰ πρόσωπα π' ἀποτελοῦσαν τὴ γενιά του, λὲς κὶ ἀντλοῦσε ἀπὸ τὴ ζωηράδα τους μιά νιότη ἀγέραςτη. Τ' ὄνομά του δὲν εἶχε πάει στὸν ἔγγονο, γιατί ἡ γυναίκα τοῦ γιου τοῦ ὑπόφερεν κ' εἶχε ταμένα νὰ δώσει στὸ παιδί τὸνομα τ' ὄγιου τῆς ἡμέρας, πού θὰ λεφτερωνότανε. Ἐπειτα, ἔκανε ὄλο κορίτσια... Καὶ τὸ εἶχε καημὸ ὁ παποῦς...

Τὶς ἐλλπίδες του λοιπὸν τὶς εἶχε στηρίξει στὸ δισέγγονο, πού, ἂν ἔβγαине ἀγόρι, σίγουρα θὰ εἶπαιρε τ' ὄνομά του. Κι ὅταν μιά μέρα με ἀνυ-

πομονησία περίμενε πιά τὸ δισέγγονο, κὶ ἀνάμεσα ἀπὸ τὴν χαράμαδα τῆς πόρτας τοῦ φανάξανε «γυιός», ὁ παποῦς ἀνασηκώθηκε, στήλωσε τὸ κορμὶ γεμάτος περηφάνεια—γιατί ὀδύοντα χρόνια τώρα ὕστερα ἀπὸ τὸν πατέρα του κυβερνήσε τόσο τίμια τὴ γενεὰ του και δὲν θὰ ἔσβηνε τ' ὄνομά του,—φώναξε, γεμίζοντας τὰ ποτήρια στὴν συντροφιά:

— Παναγιώτης Καλογερόπουλος! Στὴν ὑγεὶά τῆς μάννας και τοῦ πατέρα του!...

Φυλάξανε τὴν ἡμέρα τῆς Παναγιᾶς νὰ κάνουνε τὰ βαφτίσια, κ' ἔτσι ὁ δισέγγονος πῆρε κείνο τὸ βράδι ὅλες τὶς εὐχὲς και τ' ὄνομα τοῦ παποῦ.

Εἶχανε φάει και κουβεντιάσανε κουτσοπλινοντας. Κάποιος ἀνεπιὸς διηγότανε τὸ θάμα πού εἶχε δεῖ πέρυσι στὴ χάρη τῆς, κ' ἔτσι καθέννας θυμήθηκε και κάτι πού εἶχε δεῖ ἢ ἀκούσει, προσπα-

θώντας νὰ δώσει τὴν πιὸ φανταχτερὴ εἰκόνα στὴ διήγησή του.

Ἐνας γραμματισμένος, ὁ Νίκος, πού μόλις εἶχε γυρίσει ἀπὸ τὴν ξενιτεὰ κ' ἔγινε ὁ ἄντρας σὲ μιά ἔγγονή τοῦ παποῦ, χαμογελοῦσε κ' εὐρίσκε πάντα μιά ἀπάντησι, ἕνα λόγο γιὰ νὰ σκορπίσει ἀνάμεσα στὰ πατροπαράδοτα μιάς λίστης, ἐπιστημονικὲς θεωρίες και ἐξηγήσεις. Γύρνε νὰ δώσει κάποια διαστροφή στὰ θάματα τῆς Μεγαλόχαρης, μετὴ τὴ μάθησι πού εἶχε ποτιστεῖ στὰ ξένα, γιὰ νὰ βροῖσκει πάντα σὲ κάποια ὑπεροχὴ ἀπὸ τοὺς ἄλλους, στὴν εὐκαιρία πού τοῦ παρουσιαζότανε νὰ ἐπιδείξει τὶς γνώσεις του.

Κὶ ἀκούγοντανε νὰ λέει πού και πού, μ' ἕνα χαμόγελο εἰρωνικό:

— Ἐτυχε... Ὅθ᾽ εἶτανε ἀποτέλεσμα τῆς ἐπιστημονικῆς και μεθοδικῆς θεραπείας πού τοῦ εἶχανε κάνει οἱ γιατροί...— Ἡ ἐπιβολή, κὶ αὐτὴ βοηθὰ πολὺ...— Ἐπειτα... και πόσα τέτοια δὲν εἶναι σκηνοθετημένα...

Καὶ σὲ κάθε φράσι του κ' ἕνα πιὸ μεγάλο, πιὸ ζωηρὸ θάμα ἔπαινε θεση σὲ μιά μεγαλόπρεπη διήγησι τῶν ἀπλοϊκῶν ἐκείνων ἀνθρώπων πού σ' ὀνομάτισμα τῆς χάρης Τῆς σταυροκοπιόντανε με κατανύξει.

Ὅταν κὶ ὁ τελευταῖος ἔνωσε πὺς δὲν εἶχε κάνει τὴν ἐντύπωση πού ποροῦσε ν' ἀποστομώσει τὸ Νίκο, ὄλων τὰ μάτια γυρίσανε πιά στὸν παποῦ, πού καπνίζοντας ἄκουσε με ἀφέλεια και με ἕνα χαμόγελο. Ὅσοι σὰ νὰ ζητούσανε κάποια βιήθεια ἔτσι ν' ἀποστομώσουνε τὸ «μασῶνο» ὅπως εἶπε μιά γρηὰ στὴ διπλανή τῆς.

— Παποῦ, εἶπε ὁ ἔγγονας, ἐσὺ δὲ λὲς τίποτα; Ὅθ᾽ ξαίρεις τόσο πολλὰ... Πὲς μας κάτι πού νὰ μὴν ἔχει γιατροὺς και ἀρρώστους, πού νὰ μὴ χωράει αὐτὴ ἡ ἐπιστήμη...

Κὶ ὁ παποῦς χαμογελώντας κοίταξε τὸ Νίκο τὴ γραμματισμένο με μιά ματιά προκαταβολικῆς βεβαιότητος γιὰ τὴν ὑπεροχὴ του. Ἐπειτα σὰ νὰ σκέφτηκε πὺς ἴσως νὰ δυσαρρεστοῦσε τὸ γαμπρὸ ἔγγονο του:

— Καὶ δὲ λέμε ἕνα τραγοῦδι, μέρα πούναι;...— Ὅχι, παποῦ, πρέπει ὄλοι μας κάτι εἶπαμε νὰ πὲς και σὺ κάτι, πρέπει...

Καὶ κείνο τὸ «πρέπει» ἔδωκε στὸν παποῦ νὰ καταλάβει, πὺς οἱ νεοὶ νῆσι ζητούσανε τὴ βοήθεια τοῦ γέροντος ἢ ἄρχισαν νὰ καμαρώνει.

— Ἀφοῦ τὸ θέτε... κ' ἐπιμένετε... Ὅθ᾽ σὰς πῶ και γώ... Ἀκοῦστε ὁμῶς καλά... τὸ εἶδα μετὰ μάτια μου... εἶτανε φίλος μου ὁ Ἀντώνης...

Εἶμαστε σάν ἀδέρφια... Σὲ μιάν ἀλλὴ μεγαλώσαμε. Ἐγὼ παντροῦτηκα... Ἐκεῖνος... ὄχι. Εἶχε χάσει τὸν πατέρα του, τὴ μάνα του και δυὸ ἀδερφάδες του σὲ μιά βδομάδα... Ὅθ᾽ ἔγινε ἀκουστὰ τὴ μεγάλη ἀρρώστια,—μακριὰ ἀπὸ μᾶς, ξεροκισμένη γάνε παιδιὰ μου—τὴν εἶχανε φέρει κάτι ξενικὰ καράβια...

Λοιπὸν, ὁ Ἀντώνης ὁ Ζήτουλας, ἔτσι τὸν εἶχε βγάλει ἡ γειτονιά σ' ἄστυα, γιατί γυρνοῦσε τὰ σπύτια και μάζεβε κόκκαλα ἀποφάγια γιὰ τὰ δυὸ σκυλιὰ του... Δυὸ σκυλιὰ εἶσαμε κεῖ πάνω, θηρία... Καὶ τοῦμεινε, παιδιὰ μου, τὸ παρατσουκλι, τοῦμεινε ὁμῶς γιὰ κακό, κὶ ἄρχισε νὰ τὸν θυμῶνει στὰ ὕστερα...

Γιατὶ εἶτανε νοικοκύρης ὁ ἄνθρωπος, δουλευτῆς, εἶχε δυὸ σπύτια, χωράφια πού νοίκιαζε, και τὸ μαγαζὶ... Ὁ καλύτερος τεχνίτης στὰ ἐπιπλα...

Λοιπὸν μ' ἔδλη του τὴν προκοπή, μ' ὄλο [τὸ βίος του—πάνάθεμα τὸ παρατσουκλι—καμὰ δὲν τὸν

ἔπαινε. «Τὸ Ζήτουλα θὰ πᾶρω γώ;»

«Τοῦ Ζήτουλα γυναίκα θὲ νὰ γίνω;» Κ' ἔμεινε ἀνύπαντροπὺλα, τὴν Ὀλγα, τοῦ Δημήτρη τοῦ Συριανοῦ κόρη, και τὸν στεφάνωσα...

Χαρὰ Θεοῦ! Ταϊριάζανε και ζούσανε τόσο εὐτυχισμένα, πού δὲ θυμᾶμαι μέρα νὰ τὸν εἶδα πικραμένο.

Περάσανε τρία-τέσσαρα χρόνια, κ' εἶχε καημὸ παιδί δὲν ἔκανε. Πῆγε σὲ γιατροὺς, σὲ γιάτρος, ἔκανε ταξίματα σ' ὄλους τοὺς Ἅγιους και στὴν Παναγία νὰ δώσει τὸνομά τῆς και νὰ τῆς τὸ πηγαίνει στὴ χάρη τῆς κάθε χρόνο.

Ὅπως θέτε πάρτετο, ὁ ἕνας βόηθησε ἡ ὁ ἄλλος τὸ παιδί γέννησε, ἔν' ἀγοράκι, ἴδιος ὁ πατέρας του. Τὸ βάφτισα γώ και μοῦπανε νὰ τὸ βγάλω Θεωρῆ, τὸνομα τοῦ παποῦ του...

Ὁ Θεωρῆς μεγάλωνε ἀνάμεσα σὲ πλοῦτη... και τὴν εὐτυχία τῶν δυὸ γονιῶν του. Ἐνα παιδί τετραπέρατο, μόλις εἶχε πατήσε τὰ πέντε κ' ἔβαν κάτω στὶς κουβέντες και μεγάλους ἀκόμα. Ὅλοε τὸ θαμάζανε κ' ἐγὼ καμάρωνα τὸ βαπτισιμὸ. Σκολεῖο δὲν εἶχε πάει ἀκόμη... ἀπὸ τὰ βιβλία τῶν ἄλλων παιδιῶν ἐδιάβαζε... Εἶχε ἔν' αὐτὴ κ' ἕνα μάτι... τί νὰ σὰς πῶ... δὲν εἶχα ξαναπαντήσει τέτοιο πρῶμα...

Μ' ἔκανε νὰ σκέφτομαι πολλὲς φορὲς κ' ἔλεγα, σὲ καλὸ νὰ τοῦ βγεῖ αὐτονοῦ τοῦ παιδιοῦ ἢ ἔξυπνάδα... Κ' εἶχα πάντα τὸ φόβο πὺς δὲ θὰ ζούσε: «Ἐξυπνο παιδί, Θεοῦ παιδί», ἔχω ἀκουστὰ...

Κὶ ὁ παποῦς ἄρχισε νὰ διηγέται...

Ένα ποινό, είχα παραλάβει σαντορινιό κρασί κ' έστειλα τόν παραγυιό στό σπίτι νά μου φέρει άδειες μπουκάλες. Καθόμουνα λοιπόν έξω από τό μαγαζί και περίμενα, σά βλέπω τόν Άντώνη τρομαγμένο νάρχεται...

«— Παναγιώτη μου, νά σου πώ...»
«— Τί τρέχει, βρέ Άντώνη;» και πήρα δυό ποτηράκια από τό ράφι και τή μπουκάλα με τό κονιάκ και πήγαμε σ' ένα άκρινό τραπέζακι.

«— Έ, λοιπόν, λέγε, μωρέ, τί τρέχει;»
«Παναγιώτη μου, δέ θά τό πιστεψεις, πέρασε με γιά παλαβό, πές ότι θές, μά τό τί μου συμβαίνει... Πάει, θά τό χάσω τό παιδί μου.»

«— Βρέ μίλα καλά, τί κουταμάρες... μά σέ καλό σου, Άντώνη...» και γέμισα τά ποτηράκια νά του στάξω στήν καρδιά λίγη δύναμη πού τόν έβλεπα νά τρεμουλιάζει από τό φόβο. «Καλέ τί λόγια είν' αúτá πού λές;»

«— Παναγιώτη μου έτσι είναι όπως σου λέω, τ' νειρο πού είδα, όλοφάνερο... Προφές έπεσα νά κοιμηθώ και βλέπω στόν ύπνο μου μία γυναίκα. Ήρθε κοντά, με χάδεψε, φίλησε τό παιδί πού βασιτούσα στό γόνατά μου, και μ' ένα παράπονο πού τής ξέφυγε ένα δάκρυ, μουπε πώς μ' αγαπώ, μά τό παιδί περισσότερο... και πώς έχει μεγάλο παράπονο μαζί μου. Σηκώθηκα τό πρωί χαρούμενος μά και με μία έννοια... Δεν είπα στη γυναίκα μου τίποτα... Τήν άλλη νύχτα, νά την πάλι, ή ίδια, μά σά θυμωμένη, πιό σοβαρή «Δέ με σκέφτηκες διόλου», μουείπε, «σου σχωρνώ πού τό παιδί μου τότ'αξες, πώ, θά ίγαςες τόνομά μου. Μά, νά μη μου τό φέρνεις νά τό βλέπω, ά, αυτό δέ σ' τό σχωρνώ.»

«Βρέ γυναίκα, τήν ξύπνησα, μπάς και τόχοιμε ταμένο τό παιδί, γιά θυμήσου;» «Και σέ ποιόν άγιο δέν, τόχοιμε τάξει, Άντώνη μου; Μπήκα σέ μεγάλη έννοια. Κ' έτσι πές τή νύχτα, τά ξεμερώματα, τό θυμάμαι κι άνατριχιάζω, ζύγωσε άγριεμένη, με κοιτάζε κατάματα και πήγε στό κρεβατάκι του παιδιού. Τό πήρε στό χέρι της... «λέ θυμόσατε, μουπε, σάς γέμισε ή εύτυχία και τά ξεχάσατε όλα, ξεχάσατε πώς τό παιδί είναι δικό μου, πώς έγώ σάς, τό χάρισα, άγάριστοι θά σάς τό πάρω, γιατί έσείς δέν τάγαπάτε, έγώ όμως τάγαπώ και θά τό πάρω, είνε δικό μου...» Και πήγε νά φύγει με τό παιδί στήν άγκαλιά της. Χύμωξα τής τάραξα και ξύπνησα τρομαγμένος. Σηκώθηκα και βρήκα τό παιδί πεσμένο κάτω από τό κρεβατάκι του και έκλαιγε πιαραποινάρικα...»

«— Άντώνη μου τουπα, ταμένο θά τόχεις τό παιδί, κάτι σά νά θυμάμαι κι έγώ, —κανε καμιά παράκληση, μήν άπελπίζεσαι...»

Έφυγε άπελπισμένος...
Έμαθα πώς έκανε πρωί βράδι λειτουργίες στό έξωκλήσι πούχε έξω στό χωράφια του. Μία μικρή έκκλησοúλα από χοντρό ξύλο κριαγμένη, πολύ όμορφη και περιποιημένη.

Ένα πρωί βρήκε ό Άντώνης τό παιδί του πεθαμένο. Ούτ' άρρώστησε ούτε έκλαψε, ούτε γκρίνιασε...

Όσο μίλαε ό παππούς όλων τά μάτια είχανε σπηλωθεί στό στόμα του, κι όταν σταμάτησε δέν άκούγοντανε παρά μονάχα ή σιγαλιά νά βουίζει σ' αúτιά του, πλημμυρισμένη από τή λυπητερή ήχώ τής κουβέντας του γέρον.

— Άμοιρε Άντώνη, ξακολούθησε ό παππούς τί σου μέλλε... Παραμέλησε τή δουλειά του, έπινε, βλαστημούσε, κ' έδεχνε τή γυναίκα του άλύπητα... σ' ένα μήνα πέθανε κ' ή γυναίκα του από τόν

καημό κι από τήν τυραννία τ' άντρός της.

Μιά Κυριακή, είχα σηκωθεί πολύ πρωί, και πήγα έξω στό χωράφια... Μ' άρεσε νά περπατώ, μά όξω όμως μακριά από τά σπίτια... Έκείνο τό πρωί, δέν ξαίρω κ' έγώ πώς βρέθηκα στό χωράφια του Άντώνη, όταν ξαφνικά βλέπω κάμποσο μακριά μου τήν έκκλησοúλα τής Παναγίας, νά κοκκινίζει και νά ζώνεται από φλόγες γύρω τριγύρω. Πήγα νά τρέξω μπρός, έπειτα πίσω μά σκέφτηκα πώς σάν ξύλινη πού εΐτανε δέ χωρούσε καμιά βοήθεια κι άδικη θάτανε κάθε προσπάθειά μου. Χωρίς νά τό καταλαβαίνω όμως ζύγωνα δλο στό φωτιά... Είχα σιμάσει τόσο πού ή φλόγα με κύρωσε κ' έβλεπα με θλίψη πώς χανάτανε λίγο, λίγο όλόκληρη ή έκκλησιά άπροστάτευτη, άβοήθητη. Σάφνου βλέπω κάποιον νά πηδά άπάνω, νά σηκώνεται από κάτω πού εΐτανε ξαπλωμένος. Ό Άντώνης, ναι, ό Άντώνης, κουρδελιάρης, βρωμικός, ξεμαλιάρης με γουρλωμένα τά μάτια και νά κουνά στόν άέρα τά χέρια του, νά γελά, νά πηδά, νά φωνάζει με μία τρελή χαρά:

«Μ' έκαψες κακούργα, σ' έκαψα κ' έγώ, στάχτη θά γίνεις δέ θά μείνει τίποτα, στάχτη, τίποτα δέ θά μείνει.»

Και κείνη τή στιγμή, Θέ μου, σχώρεσέ με είδα όλα νά γεμίζονται μ' έναν κρότο τρομερό, κι άνάμεσα νά δρθώνεται πάνω από τά πεσμένα καμένα ξύλα, ή πέτρινη Άγια Τράπεζα και πιό ψηλά στηλωμένη σ' ένα σιδερένιο στόλο ή χάρη της, ή εικόνα τής Παναγίας άνάγγιχτη...

Ό γέρος σταυροκοπήθηκε, κι όλοι οι άλλοι όλόγυρά του κατεβάζοντας τά μάτια.

— Σάν τό είδε αυτό ό Άντώνης λές και λύσσαξε κ' ήθέλησε νά πηδήσει άνάμεσα σ' άναμμένα ξύλα. Έτρεξε, τόν έπιασα, και μαζί μου κι άλλοι πού είχανε δει από μακριά τή φωτιά και μαζευτήκανε.

Είχε γίνει θηρίο κ' έφώναζε; «Πρέπει νά σέ κάψω, πρέπει... και δέν πρόφτασε νά τελειώσει τό λόγο του, σωριάστηκε γύρω μέσα από τά χέρια μας κ' ένα μουρμουρητό, ένα μούγγρισμα, πού δέν μπορούσαμε νά διακρίνουμε άν εΐτανε γέλιο ή κλάμα, τόν έπιασε...

Είχε τρελαθεί ό άμοιρος... Έπειτα, πέθανε... Θεός σχωρέστονε... Μεγάλη ή χάρη σου, Παναγία μου, μεγάλη ή χάρη σου.

Κι ό παππούς έρριξε τό κεφάλι μπρός, βαρύν από τή θύμηση. Μία σιωπή πένθιμη άπλώθηκε...

Ένας κρότος από ένα πιάτο πού έπεσε κ' έσπασε, τράβηξε τά μάτια όλωνδνε πρós τό θόρυβο, κ' είδανε τό βιαστικό χέρι του Νίκου, πού άπρόσχετα, φοβισμένα είχε άνεβοκαίεβει γλήγορα γλήγορα κρυφά νά κάνει ένα σταυρό και στη βιασύνη σ' άνασήκωμα έρριξε τό πιάτο πού έσπασε...

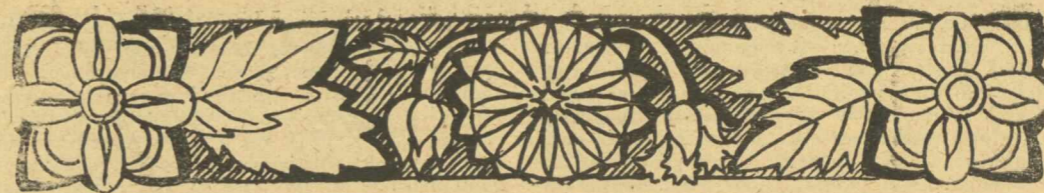
Όλοι άνατριχιάσανε, και τού παππού τό πρόσωπο πήρε μία λάμψη χαρούμενης ίκανοποίησης...

«Έγέρασα... μωρέ παιδιά...» βρόντηξε ή φωνή του παππού, κ' ένα σφύριγμα πού τού θυμίξε νιάτα βγήκε μέσα από τά στήθια του... σκορπίζοντας τή θλιβερή μελαγχολία πού είχε σωριαστεί μέσα στίς ταραγμένες από τή διήγηση ψυχές τους.

Λίγο λίγο ή εύθυμία άπλώθηκε πάλι μέσα στό σπίτι. γύρω στό τραπέζι πού γιόρταζε τή χαρά τής διπλής γιορτής του παππού και τού δισέγγονου.

Άθήνα 2/4/27

ΛΙΑΝ Μ. ΠΡΙΟΝΙΣΤΗ

ΤΟ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ

ΤΑ ΣΥΓΧΡΟΝΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ

IL N'EST PAS DONNÉ A TOUT LE MONDE D'ÊTRE VIOLENT PAR SENSIBILITÉ AUX IDÉES. J. BENDA

ΚΟΡΔΑΤΙΣΜΟΣ

Κ. Λογοθέτη: «Αί βάσεις τής ήθικης κοινωνίας και ό μέγας έθνικός κίνδυνος.»

Άν ό κορδατισμός χαρακτηρίζεται από τήν έλλειψη κάθε σεβασμού πρós τήν πραγματικότητα, ό κ. Κ. Λογοθέτης είναι όπαδός του κ. Ι. Κορδάτου.

Άν ό κορδατισμός χαρακτηρίζεται από τήν ύποπτη χρήση τών κειμένων και τήν κουρασμένη έπιχειρηματολογία, ό κ. Κ. Λογοθέτης είναι όπαδός του κ. Ι. Κορδάτου.

Τόν κ. Κ. Λογοθέτη, τόν γνωρίζει κανείς καλά άμα διαβάσει τά δσα έγραψε γιά κείνον ό κ. Σ. Κουγέας («Τό έπίμετρον και τό συμπλήρωμα» τής έπιστημονικής εύσυνειδησίας του κ. Λογοθέτη» «Είς άπάντησιν ενός λιβέλλου», κ.τ. λ.). Μά έμās θά μās άποσολήσει τώρα τό καινούργιο φυλλάδιο του κ. Κ. Λογοθέτη: «Αί βάσεις τής ήθικης κοινωνίας και ό μέγας έθνικός κίνδυνος». Άνεξάρτητα πού ό μεγαλόπρεπος τίτλος του πολύ λίγο ανταποκρίνεται στό φτωχό του περιεχόμενο (είναι εισηγήση στό φρενικό σεβατοπούλειο), νομίζω πώς θά μπορούσε κανείς όπωσδήποτε νά βρει εκεί μέσα ποιές είναι οι άξίες του κ. Κ. Λογοθέτη.

**

Τόν κ. Κ. Λογοθέτη, τόν χαρακτηρίζει ό φόβος, ό κ. Κ. Λογοθέτης είναι περιδεδής. Στά μεγάλα προβλήματα μία όμοιομορφη λύση δίνει ό κ. Κ. Λογοθέτης: τό φόβο. Έτσι «αί βάσεις τής ήθικης κοινωνίας» (γε. ή βάσις καλύτερα) είναι ό φόβος (βλ. σ. 5—6): «ό προσωπικός Θεός νοείται ως ό δοτήρ τών ήθικων νόμων, ό επιτάσσων μόν και άμείβων τό άγαθόν, άπαγορεύων δέ και τιμωρών τό κακόν» (σ. 6). Δηλαδή ό κ. Κ. Λογοθέτης βρίσκειαι στό ήθικό έπίπεδο τών ένγκυλοπαιδικών και τών σοφιστών!) (λέω στό ήθικό, γιατί στό πνευματικό δέν έχει καμιά σχέση μαζί τους) τό Θεό δέν τόν βλέπει παρά όπως τόν έβλεπε σατυρικά ό An. France (έξακολουθεί τό ήθικό έπίπεδο), σάν τόν μεγάλο χωροφύλακα. Έχει

1) Είναι χαρακτηριστική ή παρατήρηση φίλου μου, έξ άφορμής του έναρκτηρίου του κ. Κ. Λογοθέτη, ότι και ή φράση του έχει κάτι σοφιστικό: τά πάρισα και τά ισόκωλα δίνουν και παίρνουν. Και τό τελευταίο του βιβλίο έπικυρώνει αúτ ή παρατήρηση.

άκριβώς τήν ιδέα του Θεού πού έχουν όσοι δέν νιώθουν τίποτε από πίστη και ψυχική άγωνία. Ναι, κύριε Λογοθέτη, «άν δέν ύπηρεζε ό Θεός, θά έπρεπε νά τόν εφεύρουμε», αλλά όχι γιά νά κοιμόσαστε σεις ήσυχος από τούς κλέφτες.

Μά και τόν «μέγαν έθνικόν κίνδυνον», μαλλιαροκομμουνισμό, τόν άποτρέπει ό κ. Κ. Λογοθέτης με τό φόβο: «είναι έπί τέλους άνάγκη νά άγαναήσωσι πάντες, και έπεμβαίνουσα ή πολιτεία πλήξη κατά κόρης τούς πλήττοντας αúτην άνηλεως εις τά καιρία» (σ. 30). Ό κ. Κ. Λογοθέτης τά χρειάστηκε και τρέχει νά κρυφτεί πίσω από τή μαμά του (ή άλήθεια είναι πώς ή μαμά του τόν χαλάει: τόν έκανε και καθηγητή του Πανεπιστημίου). Έτσι δίπλα στό Θεό θά είναι και ή πολιτεία, μοναδικά έχοντας σκοπό και φροντίδα νά προφυλάσσουν τήν πνευματική μακαριότητα του κ. Κ. Λογοθέτη. Παράδοξη θέση και παράδοξα έπιχειρήματα πού θά εΐταν όπωσδήποτε φυσικά στό στόμα ενός άστυνομικού, μά πολύ λίγο ταιριαζόντα στό στόμα του καθηγητή τής φιλοσοφίας.

Μά έχει και άλλα παράδοξα τά βιβλίο του κ. Κ. Λογοθέτη: τό βασικό παράδοξο, έκείνο πού θά μās άπήλιζε άν έχει κανένα κύρος στους φοιτητές ό κ. Κ. Λογοθέτης, είνε πώς, ενώ χτυπιέται από κείνον ό λιγ του ύλισμου (βλ. σ. 31), όμως ή έννοια πού έχει του πολιτισμού είναι καθαρά ύλική: πολιτισμός του στομαχιού και πρόδοδος με σκοπό «τήν εύμερίαν τής κοινωνίας και τήν εύτυχίαν τής άνωρωπότητος» (σ. 12). Η άνάγκη τής άνορθώσεως μετά τις καταστροφές δέν γίνεται, κατά τόν κ. Κ. Λογοθέτη, από μία βαθύτερην άνάγκη καθαρά έσωτερική, από μία συναίσθηση τής ανεπάρκειας τών ύλικων άξιών πού φέρνουν τις καταστροφές: κάθε άλλο: ή έρη σύλλογή, πού είνε γιά μās του Θεού ή έπιτακτική φωνή, κατά τόν κ. Κ. Λογοθέτη πρέπει νά γίνεται από τούς άνθρώπους «άν μη θέλωσι νά άφανισθώσι και ύποκείμενον οίκτου ή γέλωτος τοίς άλλοις κατασώσιν» (σ. 3) ή καλοπέραση, δηλαδή, τό μοναδικό ιδανικό του κ. Κ. Λογοθέτη. Ό άγώνας του είνε κοινός με τόν άγώνα τών κομμουνιστών, μοναχά πού σ' αúτους έμφανίζεται πιό συνειδητά και πιό όρθολογικά: δέν είνε μοναχά έπιφανειακή ή σχέση του κ. Κ. Λογοθέτη με τόν κομμουνισμό,

καθώς θέλησα να το πω στην αρχή είναι βαθεῖα και τελειωτική: τὰ ἰδανικά τους εἶναι κοινὰ καὶ οἱ ἀξίες οἱ κομμουνιστικὲς δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο ἀπὸ τὸ κορυφωμα καὶ τὸ λογικὸ καὶ ψυχολογικὸ τελειωμα τῶν ἀξιών τοῦ κ. Κ. Λογοθέτη. Ἡ πίστις στὸν ὕλικὸ πολιτισμὸ, στὴν ὕλικὴ εὐμερία, στὴν ὕλικὴ πρόοδο, ἡ πίστις καὶ ὁ πόθος τοῦ σαρκίου τοῦ χαρακτηρίζουν, ὅπως εἶδαμε, τὸν κ. Κ. Λογοθέτη, εἶναι ἡ ὀδηγητικὴ βαθμίδα πρὸς τὴν ἀρχὴν τοῦ κομμουνισμοῦ, εἶναι αὐτὲς οἱ ἰδίες οἱ ἀρχὲς τοῦ κομμουνισμοῦ. Ἡ πίστις στὴν πρόοδο, ἡ χαρακτηριστικὴ αὐτῆ πλάνη τῆς σύγχρονης κοινωνίας, τὸ ξόανο αὐτὸ ποὺ προσκυνᾶνε ὅλα τὰ ταραγμένα μυαλὰ τῆς ἐποχῆς μας, εἶναι τὸ ξόανο ποὺ προσκυνᾶει καὶ ὁ κ. Κ. Λογοθέτης (βλ. καὶ σ. 31).

Δὲν εἶνε περιέργω ὕστερα ἀπ' αὐτό, ἂν φράσεις ὀλόκληρες τοῦ κ. Κ. Λογοθέτη θὰ ἀρκοῦσαν νὰ μεταφρασθοῦν στὴ δημοτικὴ γλῶσσα γιὰ νὰ τίς νομίζεις τοῦ κ. Δ. Γληγοῦ ἢ ὅποιον ἀπὸ τοὺς ὁμοίους του: «Ζῶμεν... λέει ὁ κ. Κ. Λογοθέτης... διεξάγοντες μὲν τὸν ἀπὸ τὴν σκληρὴν καὶ ἀσυντηρησιᾶς καὶ ὑπάρξεως ἀγῶνα, ἀνεξίτητους δὲ εὐέλπιδες εἰς κρείσσονα καὶ εὐτυχέστερον μέλλον ὅπερ θὰ παρασκευάσῃ ἡ μετὰ συντόνου προσοχῆς καὶ φιλοτίμου ἀμίλλης παρακολούθησις τῆς ἀπανταχοῦ συντελουμένης προόδου, ἡ ἄσκος ἐργασία καὶ ἡ πρόθυμος συμβολὴ εἰς τὴν εὐμερίαν τῆς κοινωνίας καὶ τὴν εὐτυχίαν τῆς ἀνθρωπότητος» (σ. 12). Τὸ ἴδιον ἀκριβῶς εἶνε καὶ τὸ πρόγραμμα τοῦ κ. Χ. Θεοδορίδη (βλ. Χ. Θεοδορίδη Πανεπιστήμιον. Δελ. Ἐκπ. Ὀμ. τ. 11 σ. 184 κ. ἑξ.).

Δὲν εἶνε περιέργω ἂν τὰ ὅπλα ποὺ μεταχει-

ρίζονται εἶνε τὰ ἴδια: πιστεύοντας ἀπόλυτα στὴν ὕλη καὶ μὴ μπορῶντας ἄλλο κίνητρο νὰ δοῦν στίς πράξεις τῶν ἀνθρώπων ἀπὸ τὸ ὕλικὸ συμφέρον, μ' αὐτὸ πολεμοῦνται ἔτσι ὁ κ. Κ. Βάρναλης γράφει γιὰ τὰ «μυστικὰ κονδύλια» τῶν ἐθνικιστῶν (Ἀναγέννησις τ. 1, σ. 397), καὶ ὁ κ. Κ. Λογοθέτης γιὰ τοὺς «ἀδήλους ὕλικους πόρους» τῶν *μαλλιαροκομμουνιστῶν* (σ. 26). Ἡ ἴδια ταπεινότης φωλιάζει στίς ψυχὰς τους, τὸ ἴδιο παραλήρημα στὰ μυαλὰ τους ἀπὸ παρεξήγησις πολεμοῦνται.

***

Δὲν θὰ ἐπιμείνω μέσα στὰ ἐπιχειρήματα ποὺ δίνει ὁ κ. Κ. Λογοθέτης ἐναντία στὴ δημοτικὴ, γιὰ τὴν ἐπιχειρήματα ἐναντία στὴ δημοτικὴ δὲν ὑπάρχουν, οὔτε καὶ στὸ χυδαῖο τρόπο τῆς πολεμικῆς του, (ἔτσι π. χ. πολεμᾷ τὸν κ. Α. Δελμούζο—δὶχως πουθενά νὰ πεῖ τὸ ὄνομά του—μαζὶ μὲ τὸν κ. Δ. Γληγό—ποὺ βάζει τὸ ὄνομά του μοναχὰ παραθέτοντας κάποιο ξένο χωρίο—ὕστερα ἀναφέρει τὸ διχασμὸ τοῦ Ἐκπ. Ὁμίλου, λέει πὼς νίκησαν οἱ κομμουνιστές, μὰ δὲ λέει πὼς παραιτήθηκε ὁ κ. Α. Δελμούζος. Στὰ βιβλία τους παραπέμπει χωρὶς νὰ βάζει τὸ ὄνομά τους: Ὅλες τὶς βραυμερὲς κουβέντες τοῦ δρόμου γύρω στὸ σχολεῖο τοῦ Βόλου καὶ στὸ Μαράσλειο, ἀδιάντροπα τίς σερβίρει γιὰ ἀληθινές, κ.τ.λ.). Ἐνα πρᾶμα θὰ πῶ μοναχὰ πὼς οἱ ἀνθρώποι ποὺ διοικῶντας ἐκατὸ χρόνιον τὸν τόπο τὸν ἔφεραν στὴν ἠθικὴ κατάντια καὶ τὴν ψυχικὴ κακομοιριά ὅπου βρισκεται σήμερα, δὲν ἔχουν τὸ δικαίωμα νὰ μιλάνε γιὰ «ἐχθροὺς τῆς Ἑλλάδας».

ΦΙΛΟΝΟΥΣ

NATURE MORTE

Ὁ κ. Ν. Καζανζάκης καὶ ἡ «Ὀδύσειά του».

Τὴν Ὀδύσεια τοῦ Ὁμήρου εἶναι περιμάχητο ἀκόμη ζήτημα ἂν τὴν δούλεψαν ἕνα μυαλὸ ἢ πολλὰ. Γιὰ τοῦ κ. Ν. Κ. δὲ γίνεται λόγος: Κανένα μυαλὸ.

***

Ὁ Κ. Σωτηρίου ὁ Ἕλληνας Xavier de Montepin. Τὸ νέον περιπετειῶδες αἰσθηματικὸν μυθιστόρημα: ἡ «Ψυχανάλυση» ὑπὸ Κ. Σ., μίση-ἔρω-

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΧΡ. ΝΟΜΙΚΟΥ, ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΑΡΑΒΩΝ, ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑ 1927.

Μέσα στὴν πνευματικὴ ξεραιλα, ὅπου τὰ βιβλία ποὺ κάθε τόσο βγαίνουνε στὸ φῶς τῆς δημοσιότητας καὶ ποζάρουνε γιὰ πρωτότυπα, τὰ πιότερά τους, δὲν εἶναι παρὰ ἀνόητες φυλλάδες, φιλολογικὲς, ἱστορικὲς, κοινωνιολογικὲς (αὐτὲς δὲ ἔχουνε τὸ ρεκόρ), βιβλία σὰν τοῦ κ. Νομικοῦ δὲν πρέπει νὰ μένουν ἀπαρατήρητα καὶ ἀγνωστα τόσο στους ἐπιστήμονες τῶν ἄλλων κλάδων, ὅσο καὶ στους ἀνθρώπους γενικά τῆς μελέ-

τας, αἵματα, αἰμομιξία, Μὲ ἀρχὴν καὶ χωρὶς τέλος.

***

Ὁ κ. Θεοδορίδης, καθηγητὴς στὸ Πανεπιστήμιον τῆς Θεσσαλονίκης, ἔχει διατυπώσει ἀπὸ καιρὸ τὴ θεωρίαν του περὶ εἰσαγωγῆς στὴν Ἑλλάδα «Ἀριστερῆς Ἐπιστήμης».

Ἡ θεωρία ὅμως αὐτὴ δὲν τὸν ἐμπόδιζε νὰ δεχτῆι θέσις καὶ διορισμὸ ἀπὸ τὸ κράτος. Συμπέρασμα: Ἀριστερὴ ἐπιστήμη μὰ δεξιὸι ἀνθρώποι. ΚΩΝΣΤ.

τῆς. Οἱ εἰδικοί ἔχουνε χρέος νὰ δείχνουνε τὸ καλὸ βιβλίον, τὸ χρήσιμον καὶ τ' ὀφέλιμον, ἔτσι ποὺ νὰ μὴν παρασέρνεται ὁ κόσμος ἀπὸ τὴν λογῆς-λογῆς φυλλάδες, ποὺ τὸν τελευταῖον καιρὸ πλημμυρῆσανε τὸν τόπο μας.¹

Ὁ κ. Νομικὸς εἶναι ὁ μοναδικὸς Ἕλληνας ἀραβολόγος. Ὑστερ' ἀπὸ κάμποσες μελέτες γιὰ τὴν ἀνατολικὴν τέχνην καὶ τίς σχέσεις τῶν βυζαντινῶν μετὰ τοὺς ἀραβες, μᾶς χαρίζει τώρα τὸ *opus magnum*

1) Κριτικὴ γιὰ τὸ βιβλίον ἔγραψε καὶ ὁ κ. Βουτιερίδης (βλ. Ἠλ. Π. Βουτιερίδης, Βιβλ. Νεοελλ. Λογοτ. Δελτίον, τόμ. 1, 1927, σελ. 6 κ. ἑξ.). Ἐπίσης ὁ κ. Κωστής Μπασιτιάς στὴν ἐφημερίδα «Ἐθνος».

τῆς εἰδικότητάς του. Εἶνε ἡ πρώτη φορὰ ποὺ ἀποχτοῖμε στὴ γλῶσσα μας τέτοιο ἔργο (σχετικὰ, ἐννοεῖται, μὲ τὸ ὑποκείμενον τῆς ἔρευνας), μὰ καὶ στὴ Δύση, θαρῶ, δὲν ὑπάρχει ἐργασία ποὺ μὲ τόση σαφήνεια, ἐπιστημονικὴ καὶ ἐκλαϊκευτικὴ νὰ μᾶς μιλά γιὰ τὴν δράση ἐνὸς λαοῦ ἀληθινὰ μεγάλου στὸ θερησκευτικὸ φαινόμενον, στὸν πολιτισμὸ, στὸν πόλεμον, ἐνὸς λαοῦ ποὺ στάθηκεν ἐκατόχρονα ὀλάκερα ὀχτροὺς καὶ ἄγριος πολεμιστὴς τοῦ βυζαντινοῦ κόσμου καὶ ποὺ παραλίγο νὰ διαφεντέψῃ τὴν Εὐρώπην. Τὸ βιβλίον, ἐκλαϊκευτικὸ καὶ ἐπιστημονικὸ, εἶνε γραμμικὸν μ' ἐπιμέλεια καὶ ἐκδομένο μὲ φροντίδα, ὅπως ὅλες οἱ μελέτες τοῦ συγγραφέα. Ὑστερ' ἀπὸ μιὰ πλατεῖα εἰσαγωγή, ἀκολουθεῖ ἡ βιβλιογραφία, ὁ πίνακας τῶν περιεχομένων, τὸ κύριον μέρος τῆς μελέτης, οἱ γενεαλογικοὶ πίνακες, ἕνας συχρονιστικὸς πίνακας τῶν βυζαντινῶν αὐτοκρατορῶν καὶ τῶν χαλιφῶν, χρονολογικὸν εὐρετήριο, φάρις τοῦ Χαλιφάτου τὸν καιρὸ τοῦ Οὐαλιδ Α' καὶ τὸ εὐρετήριο τῶν κυρίων ὀνομάτων. Σχετικὰ μὲ τὴν εἰσαγωγὴν ἔχω νὰ παρατηρήσω, πὼς οἱ εἰρηνιστικὲς τάσεις τῆς ἐποχῆς ὀδηγοῦντες τὸ σ. σὲ μερικὲς ὑπερβολάς, ποὺ θὰ πρέπει νὰ τίς εἶχε ἀποφύγει: «Ὅταν λ.χ. μιλά γιὰ τὸν Παπαρηγόπουλον—εἶναι χαρακτηριστικὴ ἡ σεμνότης ποὺ μιλά γιὰ τὸν ἱστορικὸν μας, ἀντίθετα μὲ κάποιους ἄλλους, ποὺ δὲ σέβονται τίποτα—καὶ λέει, πὼς τὴν ἱστορικὴν του σύνθεσιν ὄριζε ἡ σεσηθὴ ἐθνικιστικὴ πίστις θαρῶ νὰ μὴν ἔχει δίκιον ὄχι μόνον γιὰ κρίνοντας ἔτσι τὸν ἱστορικὸν τὸν βγάζει ὅσω ἀπὸ τόπον καὶ χρόνον, μὰ καὶ γιὰ τὸν Παπαρηγόπουλον, μολονότι φανατικὸς ἐθνικιστὴς, κράτησε στὴν ἱστορίαν τὸ ρυθμὸν μᾶς ἀμερόληπτης ἱστοριογραφίας καὶ, ὄντας φιλοσοφημένο μυαλὸ μὲ ὀλοφάνερην τὴν ἐπίδρασιν τῆς χρησιμοθηρικῆς Σχολῆς τοῦ S. Mill, ποὺ μεσουρανοῦσεν ἐκεῖνη τὴν ἐποχὴν, προσπάθησε νὰ ἐρμηνέψῃ, ὅσο μποροῦσε καὶ ὅσο τὸν ἀφῆνε ἡ ἐποχὴ τοῦ ἀντικειμενικῆς, τὰ γεγονότα. Σχετικὰ μὲ τὴν βιβλιογραφίαν, παινέοντάς τὸ συγγραφέα ποὺ μ' ἐπιμέλεια τὴν συγκέντρωσε καὶ τὴν κατὰ τάξιν, ἔχω νὰ παρατηρήσω, πὼς ὁ ὅρος *Βοηθήματα* δὲν ταιριάζει σὲ βιβλιογραφίαν, ὅπου ἀναφέρονται καὶ πηγὲς—σήμερα στὴν ὀρολογία τῆς ἐπιστήμης οἱ δυὸ αὐτὲς ἔννοιαι εἶνε χωρισμέναι καὶ γι' αὐτὸ πέφτουμε σὲ μεθοδολογικὸ λάθος σὰ δὲν κάνουμε τὸ ξεχώρισμα. Ἐπειτα καὶ ὁ τρόπος ποὺ σημειώνονται οἱ πηγὲς δὲν εἶναι σύμφωνος μὲ τὰ καθιερωμένα ἔτσι λ.χ. σὰ θέλουμε νὰ σημειώσουμε σὲ βιβλιογραφίαν βυζαντινὴν συγγραφέα ποὺ ἐκδόθηκε στὴ Βόννην, σημειώνουμε μοναχὰ τὸν τόπον τῆς ἐκδόσεως, ἐνῶ ὁ κ. Νομικὸς σημειώνει ὀλοτελὰ βιβλιογραφικά. Κ' εἶνα ἄλλο θάθελα νὰ σημειώσω: ὁ κ. Ν. παραπέμπει σὲ βυζαντινὴν συγγραφέα στὴν ἐκδοσὴ τῆς Βόννης, ἐνῶ ὁ σ. αὐτὸς ἐκδόθηκε κατόπι μ' ἐπιμέλεια καὶ φροντίδα ἔτσι παραπέμπει στὸ Θεοφάνη στὴν ἐκδ. Βόννης καὶ ὄχι τοῦ De Boor. Στὸ κύριον μέρος τοῦ ἔργου θὰ παρατηρήσω πὼς θὰ χρειάζονταν μερικὲς παραπομπὲς σὲ μελέτες δημοσιευμέναις σὲ περιοδικὰ ἐδῶ καὶ ἐκεῖ καὶ ποὺ ξεδιάλυτον κάποιον ἐπίμαχον ζήτημα, γιὰ τὴν ἢ πλατεῖαν βιβλιογραφίαν, μ' ὅλον ποὺ εἶναι χωρισμένην σύμφωναν μὲ τὴν ὕλην, δὲ μοῦ φαίνεται πὼς μορεῖ ν' ἀναπληρωσθῆν ἑλλειψη αὐτῆ. Ὁ χάρτης καὶ οἱ πίνακες ποὺ ἀκολουθοῦν δεικνύουν τὴν προσπάθειαν τοῦ συγγραφέα νὰ ὀλοκληρώσῃ ἐπιστημονικὰ τὸ ἔργον του.

Ἡ συνολικὴ ἐντύπωσις ἀπὸ τὸ βιβλίον εἶναι ἔξαι-

ρητη. Τὸ τελειώνει κανεὶς μὲ τὴν σκέψιν πὼς πολλὰ φελεύθηκε καὶ διδάχθηκε καὶ κλινοῦντάς το εὐχαριστιέται ποὺ τὸ διάβασε, γιὰ τὴν—καὶ πρέπει τὸ σημεῖον αὐτὸ ξεχωριστὰ νὰ τὸ τονίσω—ὁ βιβλίον αὐτὸ εἶναι γραμμικὸν ὄχι μόνον μὲ καλοσυνεῖδητη ἱστοριογραφικὴν προσπάθειαν, μὰ καὶ μὲ περισσὴν λογοτεχνικὴν διάθεσιν ἔδω ὅμως ἔχω νὰ παρατηρήσω, πὼς ὁ συγγραφέας ἀδικεῖ καὶ τὸν ἑαυτὸν καὶ τὸ βιβλίον ὅταν γράφει τὴν περίφημον μιλίαν, ἀντὶς ν' ἀκολουθεῖ τὴν Νεοελληνικὴν σὲ τυπικὸν καὶ τὸ συντακτικὸν της. Εὐχνομαί ὁ κ. Νομικὸς νὰ μὴν πάψει νὰ μᾶς χαρίζει συμβολὰς ἐπὶ τῆ γνώσει ἐνὸς κόσμου, ποὺ ἂν καὶ σ' ἀθήκε τόσο ὑπέροχος στὸ ἱστορικὸν του πέρασμα, εἶνε ὅμως τόσο ἀγνωστός σὲ μᾶς.

Α. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ, ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΤΩΝ ΒΟΡΕΙΩΝ ΙΔΙΩΜΑΤΩΝ, ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ, 1927.

Ἐδῶ καὶ λίγον καιρὸ «Ἡ ἐν Ἀθήναις Γλωσσικὴ Ἐταιρεία» κυκλοφόρησε τὴ μελέτη τοῦ κ. Παπαδόπουλου, ποὺ ἀγγέλλουμε. Ὁ συγγραφεὺς ἔχοντας ὑπ' ὄψιν τὸν ἀρκετὰ μεγάλην βιβλιογραφίαν, δημοσιευμένην καὶ ἀνεκδοτὴν, κατόρθωσε μέσα στις 128 σελίδας τῆς ἐργασίας του νὰ μᾶς δώσει μὲ πολλὴ ἐπιμέλεια καὶ ἐπιστημονικὴν τὴν γραμματικὴν τῶν βορειῶν διαλέκτων. Ἡ ἀλήθεια εἶνε πὼς ὁ σ. δὲ μᾶς ἐρμηνεύει τὰ γλωσσικὰ φαινόμενα, μὰ μόνον τὰ περιγράφει ἢ περιγραφῆ ὅμως εἶνε πολὺ καλὴ, πολὺ προσεχτικὴ καὶ, τὸ σπουδαιότερον, ντοκουμενταρισμένη. Ἐστὶ ἡ μελέτη αὐτὴ ἐλπίζουμε πὼς θὰ εἶνε ἀπὸ τὰ πιὸ καλὰ βοηθήματα στὴν ἐκδοσὴν τοῦ Λεξικοῦ καὶ μιὰ ἀπὸ τίς πιὸ καλὰς συμβολὰς ἐπὶ τὴν συνολικὴν γραμματικὴν τῆς γλώσσας μας.

Ε. Π. ΦΩΤΙΑΔΗΣ

ΞΕΝΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

N. Ségur; *Dernières conversations avec An-France*.—Συμπληρώνει τὴν εἰκόνα τοῦ A. France, ὅπως φαίνεται στοῦ M. Corday τίς «τελευταῖες ἀνεκδοτὲς σελίδες τοῦ A. France». Συνομιλίες γιὰ τὸν πόλεμον, γιὰ τὸ σοσιαλισμὸν, γιὰ τὸν ἔρωτα, καὶ ἔπάνω ἀπὸ ὅλα, καθὼς στίς ἀλληγορίας τοῦ Dürrer, ὁ Χάρος, Σκληρὴ καὶ μοιραία εἰκόνα τοῦ ἀνθρώπου ποὺ ζῶντας πάντα γιὰ τὸν ἑαυτὸν, νιώθει τὸ μεγάλο φόβον μπροστὰ στὸ μυστήριον τοῦ θανάτου. Τὸ εἰρωνικὸν χαμόγελο ἔγινε σύσπασιν τρόμου καὶ ἡ ἀδιαφορία, τὸ δάσκαλόν του καθὼς ἡ ἀρχοῦδα τοῦ μύθου τὸν ἀφέντη της. Μὰ σὲ ὅσους ἐγνώρισαν τὸν An. France δὲν ἔμαθε τίποτε καινούργιον γιὰ τὸν Χάρον ποὺ ἔρχεται πάντα στὴν ὥρα του, ξέρει καὶ ν' ἀργεῖ ἅμα πρέπει: τὸ μὲν γὰρ ἀποθανεῖν ἢ καμὲν νομῆμος κοινὸν ἡμῶν ἅπασιν ἐστὶ, τὸ δ' οὕτως ἔχοντα τοσοῦτον χρόνον διατελεῖν... τοῦτοις μόνους προσήκει τοῖς τὰ τοιαῦτα ἄπερ οὔτοι ἐξαμαρτάνουσιν.

A. Chamson; *L'homme contre l'histoire*. Ὁ συγγραφεὺς τοῦ ἐπικρίνει τὸν Ch. Maurras, ὅπως τὸν Mistral, προσπαθεῖ νὰ ξεχωρίσει κατὰ ποὺ νομᾶζει ἱστορικὴν ἐμπειρίαν, ἀντίθετον ἀπὸ τὴν τεχνικὴν ἐμπειρίαν τῆς ἱστορίας, ποὺ θεωρεῖ ἀδύνατη. Τὸ νόημα του: ἡ ἀνάγκη νὰ ξεχωρίσουμε τὴν πολιτικὴν ἀπὸ τὴν ἱστορικὴν ἐμπειρίαν. Ὅλα αὐτὰ μὲ πολὺ ἐνθουσιασμὸν καὶ ἀκαταστασία ἀρκετῆ.

ΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΠΡΑΓΜΑΤΑ

ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΣΕ ΚΑΠΟΙΑ ΑΠΟΡΙΑ.—Μερικοί άναγνώστες μας παραξενεύονται γιατί τὰ «Ἑλληνικά Γράμματα» ἀπὸ τὸ πρῶτο κίβλας φύλλο χτυπῶν πῶς πολλοὺς ἀνθρώπους δημοτικιστὲς καὶ τάσεις τοῦ δημοτικισμοῦ, ἐνῶ ἀφήνουν ἀνεόγλητο τὸ λογιωτατισμὸ. Καὶ ὅμως ὁ λογιωτατισμὸς ἔχει ἀκόμα δύναμη μεγάλη καὶ παρουσιάζεται κοινὸς ἐχθρὸς τοῦ δημοτικισμοῦ, πού πρέπει νὰ χτυπηθεῖ ἀπὸ παντοῦ καὶ ἀπ' ὅλους. Γιὰ νὰ μὴν ἀφήσωμε τοὺς ἀναγνώστες μας αὐτοὺς στὴν ἀπορία τους, πού μὲ κάθε νέο φύλλο τῶν «Γραμμάτων» θὰ μεγαλώνει, πρέπει ἀπὸ τώρα νὰ δοθεῖ ἡ ἀπάντησις πού χρειάζεται. Γιὰ τὴ δική μας γνώμη, οἱ καθαρευουσιάνοι, ὅσο καὶ ἂν κατέχουν ἀκόμα τὸ πανεπιστήμιον, τὴ νεοελληνικὴ ἐπιστήμη καὶ ἄλλα ἐπίσημα ἰδρύματα, στὸ βάθος ἔχουν πῶς ἐξοφλήσει, δὲ λογαριάζονται σοβαρὰ στὴν πνευματικὴ κίνησις τοῦ τόπου μας. Γι' αὐτὸ τοὺς βλέπουμε πάντα νὰ καθοῦνται παρὰμερα καὶ νὰ περιμένουν πότε «ν' ἀλλάξουν τὰ πράγματα» γιὰ νὰ δράσουν. Καὶ ποῖα εἶναι ἡ δράσις τους τὸ δείχνουν οἱ ὑπουργοὶ Ζαΐμη, Αἰγινήτη, τὰ Μαρασελιακά κ.λ. Δηλαδή δράσις πολιτικὴ, καὶ μάλιστα κακόβουλη, πού μπορεί νὰ τοὺς δώσει μονάχα κάποια πρόσκαιρη ἐπιτυχία καὶ ἐπιβολή, ἀλλὰ βαθύτερη σημασία δὲν ἔχει καμιά στὴν πνευματικὴ κίνησις. Οὔτε καὶ θ' ἀποχτήσει ποτέ, μὰ καὶ ὁ καθαρευουσιανισμὸς κλονίστηκε τόσο στὴν ἐθνικὴ συνείδηση. Ἔτσι ἡ μόνη κίνησις πού παρουσιάζεται εἶναι ἡ δημοτικιστικὴ, καὶ αὐτὴν προπάντων ἔχει νὰ προσέξῃ ἕνα περιοδικὸ πού θέλει νὰ χαράξῃ κάποιον δρόμον στερεὸ. Ὁ δημοτικισμὸς ὅμως μὲ τὸ ἄπλωμα πού πήρε καὶ μὲ μερικὰ κεφάλια πού τὸν ἀντιπροσωπεύουν, μπορεί νὰ γίνῃ κίνδυνος πραγματικός, ἂν δὲν ξεκαθαριστῇ καὶ δὲν ξαναγυρίσῃ στὴν πρώτη του πηγὴ: στὴν ἀληθινὴ ζωὴ μας, στὴν ἀναγνώριση τοῦ εἶναι μας, στὴ δική μας πραγματικότητά. Τέτοιον ἀγῶνα ξαναγυρισμοῦ ἔχουν νὰ κάμουν τὰ «Ἑλληνικά Γράμματα», γι' αὐτὸ πολὺ περισσότερο θὰ μᾶς ἀπασχολήσουν οἱ λαχανιασμένοι προσδευτικὸι καὶ οἱ πληθωρικὲς μεγαλοφυΐες παρὰ ὁ σβησμένος πῶς Χατζιδάκις καὶ ὁ κ. Καλλιάρης.

ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΤΗΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΑΡΤΗΡΙΟΣΚΛΗΡΩΣΗΣ.—Τὸ Ἐθνικὸν Συνέδριον ἤρχισε τὰς ἐργασίας του χοροστατοῦντος τοῦ κ. Ὑπουργοῦ τῆς Παιδείας, καλοναρχοῦντος τοῦ κ. Νεοκλή Καζάζη, περιπαθῶς ψάλλοντος τοῦ κ. Χατζηδάκη καὶ ἐν ἀγαστῇ ὁμοφωνίᾳ συναδούσης τῆς καλλικελλάδου Ἀθηναϊκῆς ἀηδόνας τῆς γνωστῆς ὑπὸ τὸ ὄνομα Δεβίδης.

Τὸ συνέδριον κατήρτισε διάφορα τμήματα ἔστειλε χαιρετισμὸ πρὸς τὸ σύμπαν, ἔβρισε τὸ σύνταγμα τοῦ κράτους, διεδήλωσε τὴν ἀφωσίωσίν του πρὸς τὸ παλιὸ ἡμερολόγιον καὶ ἐν τῷ μέσῳ ἀτελευτήτου γεροντικοῦ βήχους καὶ ἄλλων ἀκαθορίστων θορυβῶν τῶν κ. κ. συνέδρων ἀπεφάσισε νὰ ἰδρῶσι ἰατρικὸν τμήμα ὑγιεινῆς πρὸς περιθαλψὴν τῆς λεπτοτάτης ἐπιδερμίδος τῆς Ἑλληνίδος φωνῆς, καὶ νὰ ἐφεύρῃ ἰσχυρὸν φάρμακον τὸ ὅποιον θὰ τὴν προστατεύῃ εἰς τὸ μέλλον ἀπὸ τὸ κυκλοφοροῦν μίasma τοῦ Μαλλιρισμοῦ.

Ἐπειδὴ δὲ πρόκειται περὶ θεραπείας ἐπιδερμίδος προσήλθον εἰς τὸ συνέδριον οἱ ἀντιπρόσωποι, τῆς

Κρῆμ Σιμόν, τοῦ Κολοντερμά, τοῦ Λαί Ἰνοξά, τῶν ἀρωμάτων Κοτῦ, τοῦ Σαβὸν Ἰνοντιόσλ, τοῦ Ζεὸ-λέ-Ζὲν καὶ πλῆθος ἄλλων κατασκευαστῶν πουδρῶν καὶ καλυντικῶν. Τὸ συνέδριον ἐκφράσαν τὴν εὐαρέσκειάν του πρὸς τὴν διεθνή ἀρωματοποιεῖαν καὶ σαπωνοποιεῖαν κατήρτισε εἰδικὸν τμήμα τὸ ὅποιον θὰ ἐξετάσῃ τὰς προσφορὰς.

Ἐπειδὴ δὲ ὁ λόγος περὶ προσφορῶν πρόεδρος τῆς ἐν λόγω ἐπιτροπῆς διορίσθη ὁ ἠγούμενος Ἰγνάτιος.

Μέχρι τῆς ὥρας δὲν κατορθώθη νὰ σχηματισθῇ ἀπαρτία καθόσον μερικοὶ συνέδρειοι προσεβλήθησαν ἀπὸ θερμὴν ἰμφλονέντζαν ἐνῶ τὸ μύσμα τοῦ Μαλλιρισμοῦ ἐξακολουθεῖ τὸ φθοροποιῶν ἔργον τῆς καταστροφῆς τῆς λεπτοτάτης ἐπιδερμίδος τῆς Ἑλληνίδος φωνῆς.

Ο ΠΡΑΚΤΙΚΟΓΡΑΦΟΣ ΤΟΥ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ

ΜΙΑ ΣΥΜΒΟΥΛΗ.—Ὁ κ. Δημ. Μπόγρης ἔδωσε μιὰ τρίπραχτη κωμῶδιον πού ἀπέτυχε κατὰ τὴν στερεότυπη ἔκφραση τῶν ἐφημερίδων.

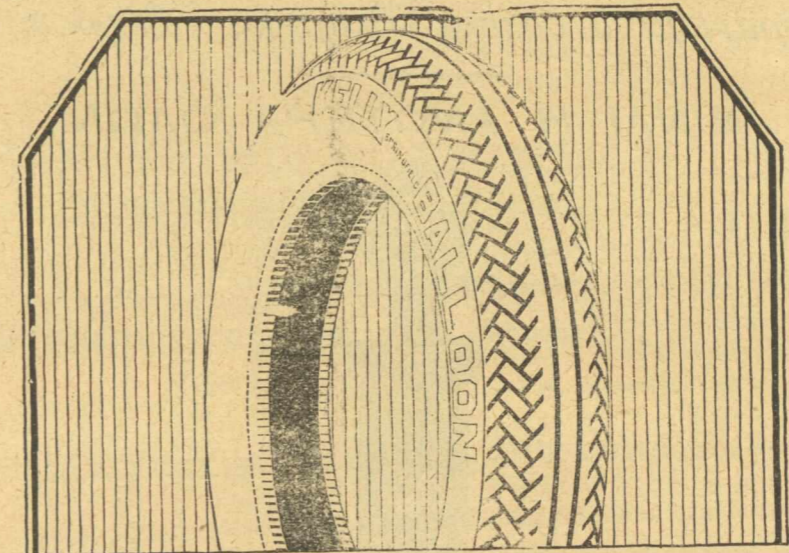
Τὴν κωμῶδιον τοῦ κ. Μπόγρη ἂν καὶ δὲν μπορέσαμε νὰ τὴν παρακολουθήσωμε στὴν πρεμιέρα τῆς τῆν εἶδαμε ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ὡς τὸ τέλος μὲ χριστιανικὴ ὑπομονὴ στὴ δευτέρῃ παράστασίν τῆς. Ἡ κωμῶδιον τοῦ κ. Μπόγρη οὔτε ἀξίζει ἀλλὰ οὔτε καὶ ἀντέχει στὴν κριτικὴ. Ὁ συγγραφεὺς τῆς ὅμως εἶναι νέος καὶ γιανιὸ μποροῦμε ἀφήνοντας κατὰ μέρος τὴν κωμῶδιον του ν' ἀσχοληθοῦμε μ' αὐτὸν καὶ νὰ τὸν ρωτήσωμε: Ἄν ἡ κωμῶδιον του ἄρесе στὸ κοινόν, ἂν στέλονταν κι' ἔκανε 30 ἢ 40 παραστάσεις ὁ κ. Μπόγρης θὰ ἦταν ἱκανοποιημένος; Ἄν ὁ κ. Μπόγρης μᾶς πῆ ναι τότε εἶναι περιττὸν πῶς ν' ἀσχοληθῇ κανεὶς μὲ αὐτόν. Ἄν μᾶς πῆ ὄχι τότε θὰ τοῦ συστήσωμε, ὅτι κάποια συλλογὴ κάποια ἀπομόνωσις, κάποια ἀποχὴ ἀπὸ τὴν φιλολογικοθεατρικὴν παρέες τὴν πολυώνυμες καὶ δυσόνομες κάποιο ἀντίκρουσμα τῶν προβλημάτων μας δὲν θὰ εἶχε κακὰ ἀποτελέσματα στὴ μελλοντικὴ ἐργασία του. Ἄν ὁ κ. Μπόγρης πού εἶναι νέος δὲν θελήσῃ νὰ καταλάβῃ τὴν ἀλήθειαν αὐτὴ καὶ φιλοδοξεῖ νὰ γίνῃ ὅτι καὶ μερικοὶ θεατρικοὶ συγγραφεῖς μας, θὰ μπεῖ κι' αὐτὸς στὴ μουχλιασμένη παρέα τῶν καλοκαιρινῶν λογίων πού ἐπιμένουν νὰ ἀσχημενοῦν διανοητικὰ «ἐν ὥραις καυμάτων» κατὰ τῆς ὁποίας ἡ ἀντοχὴ τοῦ κοινοῦ εἶναι τελείως ἐξαντλημένη.

ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΕΜΦΑΝΙΣΗ.—Τὰ Ἑλληνικά Γράμματα ἐκφράζουνε τὴν πῶς θερμὴς εὐχαριστίες σ' ὅλους ἐκείνους πού ὕλικά καὶ ἠθικά καὶ μὲ τόσο ἐνθουσιασμὸ τὰ ἐνίσχυσαν στὰ πρῶτα βήματα τῆς δύσκολης προσπάθειας πού ἀνέλαβαν.

Ἰδιαιτάτα οἱ κριτικὲς τοῦ καθημερινοῦ τύπου ἡ ὁμόφωνη σχεδὸν γνώμη τῶν ἐφημερίδων τόσο τῆς πρωτευούσης ὅσο καὶ τῶν ἐπαρχιῶν πὼς τὰ «Ἑλληνικά Γράμματα» ἀποτελοῦνε «σταθμὸν» καὶ «γεγονὸς φιλολογικόν» μᾶς ἐνθαρρύνουνε καὶ μᾶς δείχνουνε πόσο ἔλειπε ἕνα περιοδικὸν σὰν τὰ «Ἑλληνικά Γράμματα» καὶ πόσο αἰσθητὴ ἔγινε ἡ ἐμφάνισή τους.

Αὐτὸ γιὰ τὰ «Ἑλληνικά Γράμματα» εἶναι ἡ μεγαλύτερη ἱκανοποίησις.

ΕΛΑΣΤΙΚΑ ΚΕΛΛΥ

KELLY BALLOON

ΤΑ ΑΝΩΤΕΡΑ
ΚΑΙ ΕΥΘΥΝΩΤΕΡΑ ΟΛΩΝ

MAC ANDREWS & FORBES COMPANY

21 ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ 21 ΑΘΗΝΑΙ

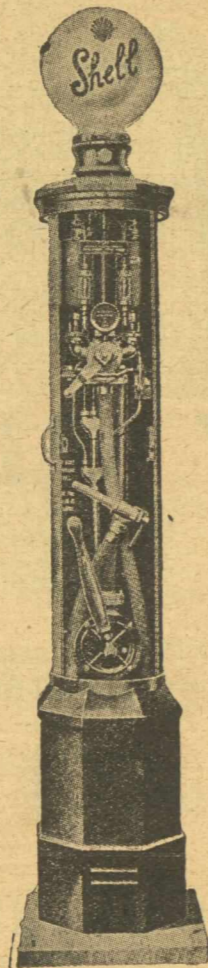

ΖΗΤΕΙΤΕ ΑΠΟ ΤΑΣ ΑΝΤΛΙΑΣ

BENZINΗΣ SHELL

μετ' ἴσης ἐμωιστοσύνης, ὡς καὶ τὰ καλῶς
ἐσφραγισμένα δοχεῖα Βενζίνης «Σέλλ». ♦ ♦

ΕΙΝΑΙ Η ΑΝΩΤΕΡΑ ΟΛΩΝ

„SANITAS”

ΑΝΩΝ. ΒΙΟΜΗΧΑΝ. & ΕΜΠΟΡ. ΕΤΑΙΡΙΑ
ΧΗΜΙΚΩΝ & ΦΑΡΜΑΚΕΥΤΙΚΩΝ
ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΜΕΤΟΧΙΚΟΝ ΚΑΤΑΒΕΒΛΗΜΕΝΟΝ ΔΡ. 17.000.000
» ΑΠΟΘΕΜΑΤΙΚΟΝ ΕΝ ΓΕΝΕΙ ΠΕΡΙΠΟΥ » 5.500.000

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΙΣ ♦ ♦ | ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ♦ ♦
» ΠΑΡΑΚΑΤΑΘΗΚΗ | 24, ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ

ΕΡΓΟΣΤΑΣΙΑ ♦ ♦ ♦ ♦ | ΕΝ ΜΥΛΟΙΣ ΑΘΗΝΩΝ
| ΕΝ ΝΕΩΙ ΦΑΛΗΡΩΙ

ΑΡΙΘ. ΤΗΛΕΦ. ♦ ♦ ♦ ♦ | ΓΡΑΦΕΙΩΝ 1—16
| ΕΡΓΟΣΤΑΣΙΟΥ 7—60

Vitangon “Sanitas,”—Όρεκτικόν, τονωτικόν, θρεπτικόν.

Sirof Iodotannique “Sanitas,”—Μοναδικόν διὰ τὴν ἀναζωογόνησιν τοῦ ὀργανισμοῦ ἰδίᾳ τῶν ἀσθενικῶν καὶ ἐν γένει ἀναρρωνούντων ἐκ λοιμωδῶν νόσων παιδιῶν.

Sirof d’ Hémoglobine “Sanitas,”—Ἀνανεωτικόν καὶ ἐξυγνιατικόν τοῦ αἵματος.

Emulsion “Sanitas,” (Γαλάκτωμα Μουρουνελαίου).—Ἰδεώδης συσκευασία διαιτητικὴ καὶ ζωογόγος· εὐληπτος καὶ ἄοσμος.

Deutoline “Sanitas,” (Ὁδοντόπαστα).—Ἐγγύησις διὰ τὴν ὑγείαν τοῦ στόματος—δὲν καταστρέφει τὴν ἀδαμαντίνην οὐσίαν τῶν ὀδόντων.

Ὁξυλοῦτελικόν ὀξύ “Sanitas,”—Ἀμεσος κατάπαισις τῶν πόνων, ἰδίως τῆς κεφαλαλγίας καὶ ὀδονταλγίας.

Antigon “Sanitas,”—Ἡ τελευταία καὶ ἀβλαβεστέρα ἀποστηρωτικὴ συσκευασία κατὰ τῆς κησεως.

Formosoap “Sanitas,”—Ἀντισηπτικόν, ἀφαιροῦν κάθε κακὴν ὁσμὴν τοῦ σώματος.

ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΙΔΡΥΘΕΙΣΑ ΤΩ 1841

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΜΕΤΟΧΙΚΟΝ & ΑΠΟΘΕΜΑΤΙΚΟΝ ΔΡ. 330.000.000

ΕΔΡΑ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΥΠΟΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ ΕΘΝΙΚΗΣ ΤΡΑΠΕΖΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

* Άγιος Νικόλαος (Κρήτης)	* Άρτα	Θεσσαλονίκη	Κοζάνη	Ναύπακτος	Σέρραι
* Αγρίνιον	* Αταλάντη	Θήβαι	Κομοτηνή	Ναύπλιον	Σητεία
* Αθήναι	Βάμος	Θήρα	Κόρινθος	Νιγρίτα	(Κρήτης)
* Ύπστημα Μητρο- πόλεως 11	Βέροια	* Ιθάκη	Κύθηρα	Ξάνθη	Σόροβιτς
Προρρείον Καλλιθέας	Βόλος	* Ιωάννινα	Κύμη	Παξοί	Σούφλιον
Προρρείον Παγκρατίου	Γρεβενά	Καβάλλα	Κυπαρισσία	Πάτραι	Σπάρτη
Αίγιον	Γύθειον	Καλάβρυτα	Λαμία	Πειραιεύς	Σύρος
* Αλεξανδρούπολις	Διδυμότειχον	Καλάμαι	Λάρισα	Πόρος	Τρίκαλα
* Αλμυρός	Δημητσάνα	Καρδίτσα	Λεβάδεια	Πράβιον	Φλώρινα
* Αμαλιάς	Λράμα	Καρπενήσιον	Λευκάς	Πρέβεζα	Τρίτολις
* Αμφισα	* Έδεσσα	Καστορία	Μεγαλόπολις	Πύλος	Χαλκίς
* Αργαστόλιον	* Έλασσών	Κατερίνη	Μεσολόγγιον	Πύργος	Χανία
	Ζάκυνθος	Κέρκυρα	Μεσσήνη	Ρέθυμνος	Χίος
	* Ηράκλειον	Κιλκίς	Μυτιλήνη	Σάμος	

Πρακτορείον εν Νέα Ύορκη 7 Wall Street

ΚΥΡΙΟΤΕΡΑΙ ΕΡΓΑΣΙΑΙ ΤΗΣ ΤΡΑΠΕΖΗΣ :

* Αποκλειστικόν προνόμιον εκδόσεως τραπεζικῶν γραμματίων. — * Εκδοσις τοκοφόρων ὁμολογιῶν. — Καταθέσεις εν ὄψει ἀπλαῖ καὶ εἰς ἀνοικτὸν λογαριασμὸν — Καταθέσεις διαρκεῖς καὶ ἐπὶ προθεσμία. — Καταθέσεις Ταμιευτηρίου. — Προεξοφλήσεις. — Δάνεια καὶ ἀνοικτοὶ λογαριασμοὶ ἐπὶ ὑποθήκη. — Δάνεια καὶ ἀνοικτοὶ λογαριασμοὶ ἐπ' ἐνεχύρω ἑλληνικῶν τίτλων. — Δάνεια καὶ ἀνοικτοὶ λογαριασμοὶ ἐπ' ἐνεχύρω πολυτίμων μετάλλων. — Δάνεια ἐπ' ἐνεχύρω ἐμπορευμάτων, καὶ ἐνεχυρογράφων. — Πιστώσεις ἐναντι φορτωτικῶν. — Δάνεια πρὸς Δήμους, λιμένας καὶ ἕτερα νομικὰ πρόσωπα. — Συμμετοχὴ εἰς Ἀνωνύμους Ἑλληνικὰς Ἐταιρίας. Χορηγήσεις εἰς γεωργοκτηματίας καὶ συνεταιρισμούς. — Δάνεια πρὸς τὸ Ἑλληνικὸν Δημόσιον. — Ὑπηρεσία Ἑθνικῶν δανείων. — Ὑπηρεσία ἐντόκων Γραμματίων Ἑθνικῆς Ἀμύνης. — Προμήθειαι διὰ λογαριασμὸν τοῦ Δημοσίου. — Ἀγορὰ καὶ πώλησις διαφόρων εἰδῶν διὰ λογαριασμὸν τοῦ Δημοσίου. — Ἐξοπράξεις δημοσίων προσόδων καὶ πληρωμῆ δημοσίων δαπανῶν. — Ὑπηρεσία Δανείων καὶ Μετοχῶν διαφόρων Ἐταιρειῶν. — Ἀγορὰ καὶ πώλησις ἐξωτερικοῦ συναλλάγματος, χρυσῶν νομισμάτων καὶ ξένων τραπεζικῶν γραμματίων. — * Εκδοσις καὶ πληρωμὴ πιστωτικῶν ἐπιταγῶν, ἐπιστολῶν καὶ ἐντολῶν πληρωμῆς. — * Εκτέλεσις ἐντολῶν Χρηματιστηρίου. — Ἐξοπράξεις ἀξιῶν. — Φύλαξις τίτλων, αὐτοσίου χρυσοῦ καὶ ἀργύρου καὶ ἄλλων πολυτίμων ἀντικειμένων. — Φύλαξις κιβωτίων ἀδήλου περιεχομένου. — Ἐνοικίασις Χρηματοκιβωτίων.

Κάθε φρόνιμος ἄνθρωπος φροντίζει καὶ λύει
κατὰ τὸν πρακτικώτερον τρόπον τὸ πρόβλημα τῆς
ὑποδύσεως.

Μία ἐπίσκεψις εἰς τὴν

ΥΠΟΔΗΜΑΤΟΠΟΙΙΑ ΤΙΤΑΝ

ΤΡΙΑ GRAND PRIX

ΕΙΣ ΤΑΣ ΕΚΘΕΣΕΙΣ

ΠΑΡΙΣΙΩΝ, ΒΡΥΞΕΛΛΩΝ, ΜΙΛΑΝΟΥ

1925 - 1926

ΑΘΗΝΑΙ, Ὀδὸς Αἰόλου ἀρ. 198,
ΠΕΙΡΑΙΕΥΣ, Ἀκτὴ Μιαούλη ἀρ. 4,
ΠΡΑΤΗΡΙΑ, Εἰς τὰς κυριωτέρας πόλεις τῆς Ἑλλάδος.

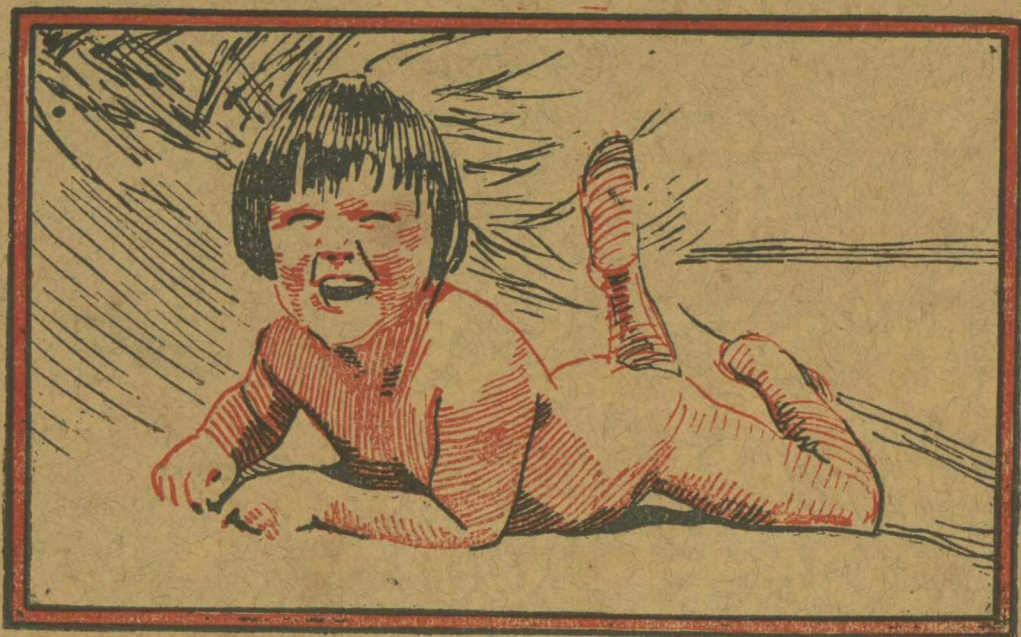
θὰ ἰκανποιήσῃ τὰς ἀπαιτήσεις τῆς μόδας κατὰ τρό-
πον προσιτὸν καὶ πρακτικὸν εἰς ὅλους.

ΥΠΟΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ :

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ Πλατ. Ἐλευθερίας 1

ΠΑΤΡΑΙ Ἀγ. Νικολάου 31

ΑΙΓΙΟΝ, ΑΓΡΙΝΙΟΝ, ΜΥΤΙΑΗΝΗ, ΝΑΥΠΛΙΟΝ, ΡΕΘΥΜΝΟΝ
ΚΑΡΠΕΝΗΣΙΟΝ, ΙΘΑΚΗ, ΚΙΑΤΟΝ, ΠΥΡΓΟΝ, ΑΜΑΛΙΑΔΑ

Τὸ δέλτητρον ἐνὸς ΚΟΔΑΚ

Τὸ ὑπέροχο μικρὸ μηχανήμα ποῦ ἀποδίδει καὶ ἀποτυπώνει πιστὰ τὶς πιὸ εὐχάριστες στιγμὲς τῆς ζωῆς μας, τὸ ὁποῖο μᾶς χαρίζει τὴ μοναδικὴ ἀπόλαυσι νὰ ξαναζοῦμε τὶς στιγμὲς αὐτὲς ξεφυλλίζοντας τὶς σελίδες τοῦ λευκώματος μας.

Σκεφθῆτε πὼς ἡ χαρὰ στὴ ζωῆ, ποὺ ἀδιάκοπα φεύγει, εἶναι πρόσκαιρη ἐνῶ οἱ φωτογραφίες μένουν σὰν γλυκειὰ ἀνάμνησις.

Ζητεῖτε ἀπὸ τὸν dealer σας νὰ σᾶς ὑποδείξῃ τὰ τελευταῖα μοντέλλα μας. Ὑπάρχουν κατάλληλα γιὰ ὄλα τὰ βαλάντια καὶ γιὰ ὄλα τὰ γούστα.

Μοντέλλα τῶν 235 δραχμῶν

ΟΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ, 2Β—ΑΘΗΝΑΙ